

รายงานการวิจัยร่างสมบูรณ์

รายงานการวิจัยย่อยที่ ๓ เรื่อง
การพัฒนากลไกการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบ
ของจังหวัดน่าน

Developing mechanisms to drive Local economic development with
model communities of Nan Province

ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง
เรื่อง การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน
The Development a Foundational Economy By Model Community
Of Nan Province

โดย

นาย รัชพล ยรรยงค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน
เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
พ.ศ. ๒๕๖๖

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์วิจัยและนวัตกรรม

MCU RS 800766052

รายงานการวิจัยร่างสมบูรณ์

รายงานการวิจัยย่อยที่ ๓ เรื่อง

การพัฒนากลไกการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบ
ของจังหวัดน่าน

Developing mechanisms to drive Local economic development with
model communities of Nan Province

โดย

นาย รัชพล ยรรยงค์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน
เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

พ.ศ. ๒๕๖๖

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

MCU RS 800766052

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Final Drafted Research Report

Research Sub-Project 3

Developing mechanisms to drive Local economic development with
model communities of Nan Province

BY

Mr. Thatchaphon Yanyong
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Nakhon Nan Buddhist College
B.E.2566

Research Project Funded
By Thailand Science Research and Innovation Fund
MCU RS 800766052
(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่องานวิจัย	: การพัฒนากลไกการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน
ผู้วิจัย	: นายธัชพล ยรรยงค์
ส่วนงาน	: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
ปีงบประมาณ	: ๒๕๖๖
ทุนอุดหนุนการวิจัย	: กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาชุมชนต้นแบบในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของจังหวัดน่าน ๒) เพื่อพัฒนากลไกการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน ๓) เพื่อนำเสนอรูปแบบกลไกการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ วิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีการพรรณานี้เนื้อหา

ผลการศึกษานี้พบว่า

การศึกษารูปแบบต้นแบบในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของจังหวัดน่าน พบว่า รูปแบบการพัฒนาของทั้ง ๕ ชุมชนต้นแบบมีความคล้ายคลึงกัน คือ ชุมชนมีความเป็นเครือญาติ มีวัฒนธรรมดั้งเดิมที่สืบทอดกันต่อมา และมีกิจกรรมทางสังคมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง มีการสร้างและการปฏิบัติตามกฎระเบียบเพื่อการอยู่ร่วมกัน มีการรวมกลุ่มกันเพื่อสร้างความมั่นคง มีการจัดตั้งกองทุน กลุ่มอาชีพต่าง ๆ ในชุมชนเพื่อการผลิตและการพัฒนาชุมชน คราวเรือนมีการออมเงินในกลุ่มต่างๆ มีการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของคนในชุมชนผสมผสานภูมิปัญญาในรูปแบบรวมทำรวมกลุ่ม โดยศึกษาหาความรู้ การอบรมศึกษาดูงาน ศึกษาจากผู้มีประสบการณ์ นอกจากนี้ ยังมีส่วนร่วมในการสืบทอดประเพณี วัฒนธรรม และภูมิปัญญา มีการเรียนรู้ ถ่ายทอด ประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นอีกด้วย

การศึกษากลไกการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน พบว่า ชุมชนถือเป็นหน่วยปฏิบัติซึ่งเป็นที่รวมของกลุ่มอาชีพและเครือข่ายต่าง ๆ มาร่วมกันจัดความสัมพันธ์และสร้างความร่วมมือ โดยมีกระบวนการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากที่มาจากคนในชุมชนและหน่วยงานภาคีเครือข่าย เช่น การท่องเที่ยวโดยชุมชน วิสาหกิจชุมชน การแปรรูป การเกษตรชุมชน เป็นต้น โดยสามารถตอบสนองต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนด้วยกลไกการวิเคราะห์ปัญหาของชุมชน และจัดทำ

แผนชุมชน หรือแผนแม่บทชุมชน โดยกำหนดเป้าหมายการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากที่มาจากความร่วมมือร่วมของคนในชุมชน หลังจากนั้นมีการพัฒนากิจกรรม มีการผลิตทางการเกษตรที่มีความหลากหลาย เพื่อให้มีรายได้ที่เพียงพอและลดความเสี่ยงจากปัจจัยการผลิตที่ไม่สามารถควบคุมได้ รวมทั้งการพึ่งพาและใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่ยังคงความสมบูรณ์อย่างยั่งยืน เพื่อการยังชีพและการสร้างรายได้

รูปแบบกลไกการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน พบว่า มีการสร้างกลไกการทำงานในระดับชุมชน โดยการจัดตั้งกลุ่มหรือวิสาหกิจชุมชน เพื่อจะได้รับความร่วมมือจากเครือข่ายเข้ามามีส่วนร่วมหลากหลายกลุ่ม เพื่อเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานรากยกระดับเศรษฐกิจ และสร้างความมั่นคงทางรายได้ มีการสร้างทุนและกองทุนที่เข้มแข็ง มีการผลิตพื้นฐาน การแปรรูป การบริการ การตลาดการผลิต อาหาร และความจำเป็นพื้นฐานเพื่อการดำรงชีวิต การอยู่ร่วมกัน ทำให้ผู้คนและชุมชนท้องถิ่นโดยรวมสามารถพึ่งตนเอง ชุมชนก็สามารถใช้ทรัพยากรในการสร้างรายได้อย่างมีคุณค่า โดยนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาถ่ายทอดเป็นสินค้า หรือบริการที่สอดแทรกนวัตกรรมและความคิดสร้างสรรค์

Research Title : Developing mechanisms to drive grassroots economic development with model communities in Nan Province.

Researcher : Thatchaphon Yanyong

Department : Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Nakhon Nan Buddhist College

Fiscal Year : 2023

Research Scholarship sponsor : Thailand Science Research and Innovation Fund

Abstract

The objectives of this research were 1) to study a model community for the grassroots economic development of Nan Province. 2) to develop a mechanism for developing the grassroots economy using the model community of Nan Province. 3) to present a model for the mechanism for developing the grassroots economy using the community. Model of Nan Province It is qualitative research. Data were analyzed using descriptive methods.

The results of the research revealed that:

A study of model communities in the grassroots economic development of Nan Province found that the development patterns of all 5 model communities were similar, that is, the communities had kinship. There is a traditional culture that has been passed down from generation to generation. and have continuous social activities together Rules for coexistence are created and followed. There is a grouping together to create stability. A fund has been established. Various occupational groups in the community for production and community development Households have savings in various groups. There is transmission and exchange. Learn from the people in the community, combining wisdom in a group form. By seeking knowledge, training, study tours, and studying from experienced people. In addition, they also participate in inheriting traditions, culture, and wisdom, learning, transmitting, and applying local wisdom as well.

A study of the mechanisms for developing the grassroots economy using the model community of Nan Province found that the community is considered a unit of action, which is a gathering place for various professional groups and networks to come

together to organize relationships and create cooperation. There is a process of driving the grassroots economy that comes from people in the community and network partners, such as community tourism, community enterprises, processing, community agriculture, etc., which can respond to the development of the quality of life of people in the community with a mechanism for analyzing community problems and create community plans or community master plan. The goal is to develop the grassroots economy that comes from the participation of people in the community. After that, activities were developed. There is a variety of agricultural production. To have sufficient income and reduce risks from uncontrollable production factors. Including reliance on and use of natural resources that remain intact and sustainable. For sustenance and income generation.

The model of the mechanism for developing the grassroots economy with the model community of Nan Province found that there was a mechanism for working at the community level. By establishing groups or community enterprises. In order to receive cooperation from the network to participate in various groups. In order to strengthen the grassroots economy. Raise the economy and create income stability. Strong capital and funds have been created. There is basic production, processing, services, marketing, food production and basic necessities for living. living together. Make people and local communities as a whole become self-reliant. The community can use its resources to create valuable income. By taking local wisdom and transferring it into products, or services that incorporate innovation and creativity.

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ข
สารบัญ.....	จ
สารบัญภาพ.....	ช
บทที่ ๑ บทนำ.....	๑
๑.๑ ความสำคัญและความเป็นมาของปัญหา.....	๑
๑.๒ คำถามการวิจัย.....	๓
๑.๓ วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย.....	๓
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย.....	๓
๑.๕ นิยามศัพท์ในการวิจัย.....	๔
๑.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	๕
๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	๕
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๖
๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน.....	๖
๒.๒ แนวคิด ทฤษฎีการพัฒนาสมรรถนะด้านนวัตกรรม.....	๒๒
๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง.....	๒๙
๒.๔ แนวคิดการพัฒนาย่างยั่งยืน.....	๓๕
๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๓๗
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย.....	๔๘
๓.๑ รูปแบบการวิจัย.....	๔๘
๓.๒ พื้นที่ศึกษา ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ.....	๔๙
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย.....	๕๐
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	๕๑
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล.....	๕๓
๓.๖ การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย.....	๕๓

สารบัญ(ต่อ)

เรื่อง	หน้า
บทที่ ๔ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	๕๔
๔.๑ ผลการศึกษาชุมชนต้นแบบในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของจังหวัดน่าน.....	๕๔
๔.๒ ผลการวิเคราะห์กลไกการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบ ของจังหวัดน่าน.....	๕๘
๔.๓ รูปแบบกลไกการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน...	๖๖
๔.๔ องค์กรความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย.....	๗๒
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ.....	๗๓
๕.๑ สรุปผลการวิจัย.....	๗๓
๕.๒ อภิปรายผล.....	๗๕
๕.๓ ข้อเสนอแนะ.....	๗๗
บรรณานุกรม.....	๗๘
ภาคผนวก.....	๘๓
ผนวก ก รายงานผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ให้ข้อมูลสำคัญ.....	๘๔
ผนวก ข หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลวิจัย/ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์.....	๘๖
ผนวก ค แบบสอบถาม/แบบสัมภาษณ์.....	๘๘

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
๑.๑	กรอบแนวคิดการวิจัย.....	๕
๔.๑	กิจกรรมการเสริมสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจแก่คนในชุมชน.....	๖๓
๔.๒	สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย.....	๗๒

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันหลายประเทศได้มุ่งเน้นการดำเนินนโยบายด้านการพัฒนาเศรษฐกิจในระดับฐานราก เพื่อให้ชุมชนมีรายได้มากยิ่งขึ้นและหลุดพ้นจากความยากจน โดยอาจใช้รูปแบบวิสาหกิจชุมชน (Community Enterprise) ดังเช่นการพัฒนาในกลุ่มหมู่เกาะคาริบเบียนซึ่งเป็นประเทศกำลังพัฒนา หรืออาจจะใช้รูปแบบ วิสาหกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) ซึ่งมีเป้าหมายในการสร้างผลกำไรหรือผลประโยชน์เพื่อสังคมโดยใช้รูปแบบการทำงานของธุรกิจเพื่อเชื่อมภาคธุรกิจและภาคสังคมเข้าด้วยกัน อย่างเช่นกรณีของประเทศในกลุ่ม ทวีปยุโรป เช่น ประเทศอังกฤษ ที่มีวิสาหกิจเพื่อสังคมกว่า ๗๐,๐๐๐ แห่ง สร้างรายได้รวมกว่า ๑๘.๕ พันล้าน ปอนด์ต่อปี และยังเป็นการช่วยเหลือให้คนด้อยโอกาสมีงานทำ ทั้งนี้ การพัฒนาเศรษฐกิจในระดับฐานรากยังถือเป็นแนวทางที่สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals – SDGs) ขององค์การสหประชาชาติ ที่กำหนดเป้าหมายสำคัญประการหนึ่ง คือ การมุ่งขจัดความยากจนทุกรูปแบบที่สำคัญ แม้แต่ในกลุ่มประเทศอาเซียน (ASEAN) ก็ยังมองว่าการพัฒนาเศรษฐกิจในระดับฐานรากจะเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจให้แก่ประเทศสมาชิกในกลุ่มอาเซียนด้วย^๑

แต่ด้วยวิกฤตการณ์และการเปลี่ยนแปลงของโลกในศตวรรษ ที่ ๒๑ ส่งผลกระทบต่อสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของประเทศไทย อาทิ การเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ช่องว่างหรือความเหลื่อมล้ำทางสังคม การเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว การก้าวตามกระแสโลกาภิวัตน์ไม่ทัน ภาวะโลกร้อนและภัยพิบัติธรรมชาติที่รุนแรงขึ้น ทรัพยากรธรรมชาติที่กำลังจะหมดไป การแก่งแย่งทรัพยากร อีกทั้งระบบบริหารราชการแผ่นดินไม่เข้มแข็ง จากปัญหาที่กล่าวมาจึงทำให้ยุทธศาสตร์ชาติเข้ามามีส่วนร่วมในการลดความเสี่ยงและมุ่งความท้าทายที่สำคัญของประเทศในระยะ ๒๐ ปี ข้างหน้า เพื่อมุ่งหาทางออกการเปลี่ยนแปลง ปัจจัยและเงื่อนไขต่างๆ โดยน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปสู่การปฏิบัติจนเป็นวิถีชีวิตสร้างการพัฒนา เศรษฐกิจฐานรากที่สมดุลพร้อมเติบโตจากภายในสู่ภายนอกชุมชน ซึ่งเศรษฐกิจชุมชนมีรากฐานมาจากศักยภาพ ภูมิปัญญา และทุน

^๑ ดร.กาญจนา รอดแก้ว และคณะ, การศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน. รายงานการวิจัย, (ปทุมธานี : สำนักงานศูนย์วิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๖๓), หน้า ๑.

ในชุมชน จากการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากตามยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี มีการดำเนินงานสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ “ประเทศมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” โดยยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี (พ.ศ.๒๕๖๑-๒๕๘๐) แบ่งออกมา ๖ ด้าน ดังนี้ ๑. ด้านความมั่นคง ๒. ด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน ๓. ด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ๔. ด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม ๕. ด้านการสร้างคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ๖. ด้านพัฒนาการบริหารจัดการภาครัฐ^๒

จากนโยบายของรัฐบาลในปัจจุบัน ที่มุ่งเน้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเพื่อการพัฒนาประเทศไทยเพื่อมุ่งไปสู่ความเป็นประเทศที่มีความมั่นคงในทุกด้าน ประชาชนมีรายได้และความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น และการพัฒนาประเทศยั่งยืนในทุกมิติที่จะเผชิญกลางความเสี่ยงและความท้าทายหลายประการทั้งจากเงื่อนไขภายในและภายนอกประเทศที่สำคัญจึงได้กำหนดวิสัยทัศน์ “มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” ที่ต้องการให้ประเทศมีขีดความสามารถในการแข่งขัน คนไทยมีความสุขอยู่ดีกินดีสังคมมีความมั่นคง เสมอภาคและเป็นธรรม โดยรัฐบาลได้ให้ความสำคัญในด้านการพัฒนาศักยภาพของผู้ประกอบการวิสาหกิจทุกระดับควบคู่กับการเชื่อมโยงความสามารถในการแข่งขันของภาคอุตสาหกรรม ด้วยการบูรณาการปัจจัยการผลิต ไม่ว่าจะเป็นวัตถุดิบภายในท้องถิ่น การจัดหาทุน วัสดุอุปกรณ์ผสมผสานกับเทคโนโลยีภูมิปัญญาท้องถิ่นนำความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรมที่ถูกต้องหรือประดิษฐ์คิดอย่างสร้างสรรค์และก้าวหน้ามากขึ้น ทั้งส่งผลให้เกิดการพัฒนาผู้ประกอบการด้านการจัดการเชิงสร้างสรรค์ผ่านการประกอบการเชิงกลยุทธ์ เพื่อให้ผลผลิตมีความแตกต่างเหนือคู่แข่งกล่าวได้ว่า ประเทศไทยมีการสร้างกลไกส่งเสริม และสนับสนุนผลิตภัณฑ์ที่สร้างขึ้นจากชุมชนและผลิตภัณฑ์อย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะการผลักดันนโยบายในการจัดซื้อจัดจ้างผลิตภัณฑ์หรือบริการที่เรียกว่า หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ เพื่อสร้างอุปสงค์ให้แก่ตลาดในระดับประเทศสู่ระดับองค์กรท้องถิ่นและมุ่งให้ผู้ประกอบการท้องถิ่นแข่งขันกันปรับปรุงคุณภาพสินค้าหรือบริการของตนเพื่อตอบสนองความต้องการของตลาด โดยคำนึงถึงการกระจายรายได้ลงสู่ชุมชน

จังหวัดน่านถือเป็นจังหวัดที่เป็นจุดหมายปลายทางของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ อุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรทางธรรมชาติ ภูเขาที่สลับซับซ้อนสวยงาม โดยแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ ๓๘ แห่ง และยังได้รับการกล่าวขานว่าเป็นเมืองเก่าที่มีชีวิต เมืองต้นแบบเศรษฐกิจสร้างสรรค์ที่มีประวัติศาสตร์อันยาวนาน และมีวัฒนธรรมอันโดดเด่นทั้งด้านสถาปัตยกรรม ประติมากรรม ศิลปกรรม หัตถกรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม อีกทั้งมีทรัพยากรหรือทุนเดิมที่มีอยู่ในชุมชน โดยเฉพาะด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นถือเป็นทรัพยากรทางปัญญาของท้องถิ่นน่านที่เป็น

^๒ กรมพัฒนาชุมชน. การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากตามยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี. ม.ป.ป., แหล่งที่มาออนไลน์ : https://district.cdd.go.th/khowang/wp-content/uploads/sites/531/2019/09/128785_ยุทธศาสตร์ชาติ๒๐ปีกับเศรษฐกิจฐานราก01-1.pdf [๒๙ มีนาคม ๒๕๖๖].

ความภาคภูมิใจในรากเหง้าของชุมชน พร้อมแปรสภาพจากทุนเดิมเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มหรือ คุณค่าหมายรวมถึง ทรัพยากรในรูปแบบของสินทรัพย์หรือองค์ความรู้ที่ไม่มีตัวตน ซึ่งสามารถสร้างมูลค่าในเชิงรูปธรรมได้อาติสร้างรายได้ให้กับวิสาหกิจขนาดย่อมผ่านตัวผลิตภัณฑ์หรือนวัตกรรมเชิงสร้างสรรค์ได้

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น คณะผู้วิจัยมีความสนใจศึกษาเรื่อง “กลไกการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน” เพื่อศึกษาชุมชนต้นแบบในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของจังหวัดน่าน เพื่อพัฒนากลไกการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน และนำเสนอรูปแบบกลไกการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน ตอบสนองนโยบายของจังหวัดในการส่งเสริมและพัฒนาให้เกิดนวัตกรรมเชิงสร้างสรรค์ ต่อยอดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นได้อย่างสร้างสรรค์และเพิ่มมูลค่า สร้างรายได้ให้แก่ชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันและความเข้มแข็งของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของการพัฒนาได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน

๑.๒ คำถามวิจัย

- ๑.๒.๑ ชุมชนต้นแบบในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของจังหวัดน่านเป็นอย่างไร
- ๑.๒.๒ กลไกการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่านเป็นอย่างไร
- ๑.๒.๓ รูปแบบกลไกการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่านเป็นอย่างไร

๑.๓ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๓.๑ เพื่อศึกษาชุมชนต้นแบบในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของจังหวัดน่าน
- ๑.๓.๒ เพื่อพัฒนากลไกการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน
- ๑.๓.๓ เพื่อนำเสนอรูปแบบกลไกการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ มีระเบียบวิธีวิจัย คือ การวิจัยแบบมีส่วนร่วมและการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ผสมผสานเข้าด้วยกัน โดยเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็น และนำข้อมูลที่ได้มาใช้ในการวางแผน กำหนดวัตถุประสงค์รวบรวมข้อมูล ในการสร้างกระบวนการกระบวนการการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของจังหวัดน่านอย่างยั่งยืน มีเครื่องมือในการ

วิจัย คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลหลัก เพื่อศึกษากลไกการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน โดยมีการกำหนดขอบเขตการศึกษาวิจัย ดังนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลหลัก

กลุ่มประชากร ได้แก่ สมาชิกชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนในเขตพื้นที่ของจังหวัดน่าน

กลุ่มเป้าหมายหรือผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ๑) ตัวแทนสมาชิกชุมชนต้นแบบ จำนวน ๑๕ คน ๒) ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง คือ เกษตรจังหวัดน่าน พัฒนาชุมชนจังหวัดน่าน อพท. น่าน จำนวน ๖ คน ๓) กลุ่มตัวแทนภาคเอกชน จำนวน ๔ คน รวมผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้งหมด ๒๕ คน

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านพื้นที่

ทีมผู้วิจัยกำหนดพื้นที่ที่จะทำการศึกษาวิจัยในพื้นที่จังหวัดน่านในอำเภอต่าง ๆ และกลุ่มเป้าหมายที่เป็นชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน จำนวน ๕ แห่ง ได้แก่

- ๑) วิสาหกิจชุมชนชีววิถี บ้านน้ำเกี๋ยน อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน
- ๒) ชุมชนบ้านใหม่ ชุมชนต้นแบบโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงวังฝาย ตำบลนาไร่หลวง อำเภอสองแคว จังหวัดน่าน
- ๓) ชุมชนนิเวศวนเกษตรบ้านพีเหนือ ตำบลป่าคาหลวง อำเภอบ้านหลวง จังหวัดน่าน
- ๔) ชุมชนนิเวศทำสวน บ้านพญาแก้ว ตำบลพญาแก้ว อำเภอเชียงกลาง จังหวัดน่าน
- ๕) ชุมชนนิเวศทำนา บ้านหนองผุก ตำบลเปือ อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดน่าน

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ระยะเวลาในการทำการศึกษาคือ ๑๒ เดือน นับจากได้ทำสัญญา

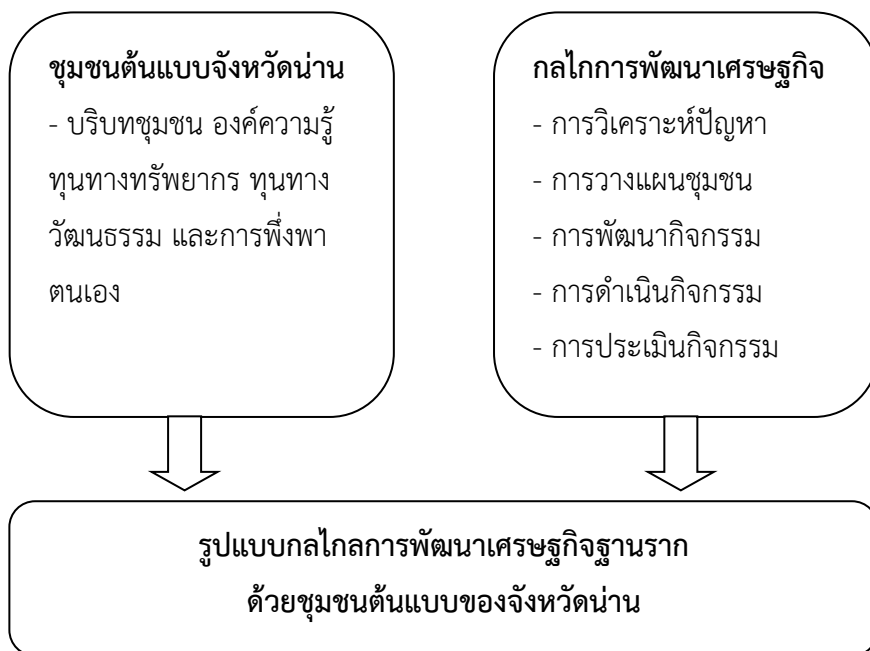
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

๑.๕.๑ การพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก หมายถึง การส่งเสริมเศรษฐกิจระดับชุมชนท้องถิ่น ให้มีความเข้มแข็ง มีศักยภาพในการแข่งขัน สามารถพึ่งพาตนเองได้ มุ่งยกระดับมาตรฐานการครองชีพและความเป็นอยู่ของประชาชนในชุมชน และนำไปสู่การแก้ไขปัญหาความยากจน ความเหลื่อมล้ำ และความไม่เสมอภาค

๑.๕.๒ ชุมชนต้นแบบ หมายถึง ชุมชนที่มีความสำเร็จด้านเศรษฐกิจฐานรากของประชาชนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น สามารถพึ่งพาตนเองได้ จากการดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง สำหรับเป็นแนวทางปฏิบัติในการแก้ไขปัญหาการทำมาหากิน หนี้สิน และอยู่อย่างมีความสุข

ตลอดจนสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ

๑.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพที่ ๑.๑ กรอบแนวความคิดการวิจัย

๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- ๑.๗.๑ ได้องค์ความรู้ชุมชนต้นแบบในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของจังหวัดน่าน
- ๑.๗.๒ ได้พัฒนากลไกการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน
- ๑.๗.๓ ได้รูปแบบกลไกการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง กลไกการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน ผู้วิจัย ได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

- ๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน
- ๒.๒ แนวคิด ทฤษฎีการพัฒนาสมรรถนะด้านนวัตกรรม
- ๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
- ๒.๔ แนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน
- ๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน

๒.๑.๑ ความหมายของวิสาหกิจชุมชน

จากการศึกษา แนวคิด และความหมายของวิสาหกิจชุมชน จากผู้ทรงคุณวุฒิ นัก การศึกษา นักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญ ได้ให้คำอธิบายไว้หลายท่านดังจะนำมากล่าวโดยสรุป ได้ดังนี้ ศิริณา จิตต์จรัส และคนอื่นๆ^๓ ได้ให้ความหมาย “วิสาหกิจชุมชน” หมายถึง กลุ่มหรือ ชุมรมที่เกิดจากการรวมตัวของเกษตรกรบุคคลในครัวเรือนเกษตรกร หรือบุคคลทั่วไปซึ่งประกอบด้วย สมาชิกอย่างน้อย ๕ คน ได้ประกอบธุรกิจร่วมกันในด้านเกษตรกรรม หรือการแปรรูป เกษตรกรรม ที่ เกี่ยวเนื่องกับการเกษตร กิจกรรมอุตสาหกรรม บริการงานฝีมือ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต และหรือการ ฟื้นฟูการประกอบอาชีพ

อมรรัตน์ เกื้อกาญจน์ (อ้างถึงใน วิชิต นันทสุวรรณ)^๔ ได้อธิบายไว้ว่า “วิสาหกิจชุมชน” เป็นแนวคิดที่มุ่งแปรผลผลิตธรรมชาติหรือสร้างผลิตภัณฑ์โดยครอบครัวในชุมชน โดยองค์กรชุมชน และเครือข่ายองค์กรชุมชน เพื่อการบริโภคและสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนมีหลักการคิดที่สำคัญคือ การ

---

^๓ ศิริณา จิตต์จรัส และณิศรา ประดิษฐ์ด้วง. โครงการบูรณาการบริหารจัดการงานพัฒนาองค์กร ปกครองท้องถิ่นและชุมชนโดยวิธีการดำเนินงานที่ดีที่สุด (Best Practice) เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนในกลุ่ม อาชีพสะพานไทยพัฒนาและกลุ่มอาชีพทำรูป ในอำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. (พระนครศรีอยุธยา : สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาและสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. ๒๕๔๗), หน้า ๔๖.

^๔ อมรรัตน์ เกื้อกาญจน์. วิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านสวนจันทร์ศรี. (นครศรีธรรมราช : วิทยาลัยการ จัดการสังคม (วจส.) และมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์. ๒๕๔๘), หน้า ๑๖.

สร้างความหลากหลายของผลผลิต และผลิตภัณฑ์ในชุมชนเพื่อการบริโภคแบบพึ่งพาตนเอง ลดรายจ่ายให้ครอบครัว สร้างเสริมสุขภาพอนามัยที่ดีให้แก่ตนเอง และมีคุณธรรมรับผิดชอบต่อสังคมสมาชิกคนอื่น ๆ ที่อยู่รวมกันในชุมชน ไม่เห็นแก่ประโยชน์ด้านกำไรสูงสุด และเอาเปรียบผู้บริโภค

เสรี พงศ์พิศ^๕ ก็ได้ให้ความหมาย “วิสาหกิจชุมชน” ไว้คล้าย ๆ กัน หมายถึง การประกอบอาชีพขนาดเล็ก ขนาดจิ๋ว ที่ชุมชนหรือองค์กรชุมชนร่วมกันดำเนินการเพื่อจัดการทุนชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ สร้างสรรค์เพื่อการพึ่งตนเอง อาจเป็นการผลิต การแปรรูป การจัดการตลาดตลอดทั้งการเกษตร อุตสาหกรรม การบริการ การท่องเที่ยว สุขภาพ สิ่งแวดล้อม รวมทั้งการออมทรัพย์ และการจัดสวัสดิการชุมชน นับว่าสอดคล้องกับนิยามของกรมส่งเสริม การเกษตรที่ได้นำเสนอยุทธศาสตร์การส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน ดังนี้

กรมส่งเสริมการเกษตร^๖ ได้อธิบายความหมายของ “วิสาหกิจชุมชน” คือ การประกอบอาชีพเพื่อจัดการทุนของชุมชนอย่างสร้างสรรค์ เพื่อตอบสนองการพึ่งตนเอง และความพอเพียงของครอบครัวและชุมชน เกี่ยวกับการผลิตสินค้า การให้บริการ หรือการอื่นที่ดำเนินการโดยคณะบุคคลที่มีความผูกพันกัน มีวิถีชีวิตร่วมกัน และรวมตัวกันประกอบกิจการดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็นนิตินบุคคลจัดทำขึ้นเพื่อสร้างรายได้ด้วยการพึ่งพาตนเองของครอบครัวชุมชน และระหว่างชุมชน (ตามเกณฑ์ที่คณะกรรมการประกาศ) จากที่นำเสนอทั้งหมดนี้จะเห็นว่ามีคความหมายและแนวคิดที่สอดคล้องกัน ดังจะเห็นได้จาก พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. ๒๕๔๘ ดังนี้

ความหมายของ “วิสาหกิจชุมชน” ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. ๒๕๔๘มีดังนี้ “วิสาหกิจชุมชน” หมายถึง กิจการของชุมชนเกี่ยวกับการผลิตสินค้า การให้บริการหรือการอื่น ๆ ที่ดำเนินการโดยคณะบุคคลที่มีความผูกพัน มีวิถีชีวิตร่วมกันและรวมตัวกันประกอบกิจการดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็นนิตินบุคคลในรูปแบบใดหรือไม่เป็นนิตินบุคคล เพื่อสร้างรายได้และการพึ่งพาตนเอง ของครอบครัวชุมชนและระหว่างชุมชนทั้งนี้ตามหลักเกณฑ์

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่าวิสาหกิจชุมชน คือ การรวมตัวของสมาชิกในชุมชนทำกิจกรรมใด ๆ ร่วมกันจนสามารถสร้างรายได้เกิดขึ้นไม่ว่าจะเป็นการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ หรือผลผลิตทางการเกษตรตลอดทั้งการจัดการบริหาร หรือการจัดการทางการตลาด โดยพึ่งพาตนเองของครอบครัวชุมชนหรือร่วมกับชุมชนอื่น ซึ่งจะเห็นว่าเป็นการส่งเสริม หรือสนับสนุนให้ประชาชนในชุมชนรู้จักสร้างรายได้ สร้างฐานะ และดำรงชีพได้ด้วยตนเอง โดยรู้จักจัดการกับทรัพยากรในท้องถิ่นทั้งที่เป็นผลผลิตจากธรรมชาติ และผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากภูมิปัญญาของชุมชนนั่นเอง

^๕เสรี พงศ์พิศ. **ร้อยคำที่ควรรู้**. (กรุงเทพมหานคร : เจริญวิทย์การพิมพ์, ๒๕๔๗). หน้า ๑๓๒.

^๖ กรมการส่งเสริมการเกษตร, (๒๕๔๗). “**ร่างยุทธศาสตร์วิสาหกิจชุมชน**”. (ระบบออนไลน์) แหล่งที่มา <http://www.doae.go.th/indexhome.asp>.

๒.๑.๒ ลักษณะสำคัญของวิสาหกิจชุมชน

ศิริณา จิตต์จรัส^๗ ได้กล่าวถึงลักษณะสำคัญของวิสาหกิจชุมชน๖ประการ คือ

๑. ชุมชนเป็นเจ้าของหรือผู้ดำเนินการ
๒. ผลผลิตมาจากกระบวนการในชุมชน
๓. ทรัพยากรหรือวัตถุดิบมาจากชุมชนหรือจากภายนอก
๔. ริเริ่มสร้างสรรค์เป็นนวัตกรรมของชุมชน
๕. มีฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นผสมผสานภูมิปัญญาสากล
๖. มีการเป็นตัวเองของครอบครัว และชุมชนเป็นเป้าหมาย

วิสาหกิจชุมชน เป็นการประกอบการเล็กๆ เพื่อจัดการ “ทุน” ของชุมชน ในชุมชน โดยชุมชน และเพื่อชุมชน ทั้งนี้โดยใช้ความรู้ภูมิปัญญาและความคิดสร้างสรรค์ของชุมชน ผสมผสานกับความรู้สากล วิสาหกิจชุมชนฐานเศรษฐกิจของสังคม สังคมมีฐานเศรษฐกิจชุมชนที่มั่นคงย่อมมีความเข้มแข็ง เช่น เป็นประเทศที่พัฒนาแล้วมีลักษณะเศรษฐกิจเหมือนสามเหลี่ยม ที่มีฐานอยู่บนวิสาหกิจชุมชน (SMEC) และวิสาหกิจชุมชนขนาดกลางและขนาดย่อม (SME) ซึ่งมีสัดส่วน มากกว่าร้อยละ ๘๐- ๙๐ ของเศรษฐกิจของประเทศ ส่งผลให้การบริโภคในประเทศเป็นฐานที่ใหญ่และมั่นคง คือ ผลิตเพื่อการบริโภคภายในประเทศมากกว่าการส่งออก

เสรี พงศ์พิศ^๘ ได้กล่าวว่ลักษณะสำคัญของวิสาหกิจชุมชน อาจแบ่งเป็นขั้นตอนการพัฒนาตามลำดับใน “แนวตั้ง” ดังนี้ คือ ระดับครอบครัว คือ วิสาหกิจชุมชนแบบพึ่งตนเอง ระดับชุมชน และเครือข่าย คือ วิสาหกิจชุมชนแบบพอเพียง ระดับธุรกิจ คือ วิสาหกิจ ชุมชนแบบความก้าวหน้า วิสาหกิจชุมชนที่ผลิตเพื่อทดแทนการพึ่งภายนอก พัฒนาผลผลิตและทรัพยากรและการบริการถือเป็นการพัฒนาแนวนอนซึ่งจำเป็นต้องอาศัยแผนแม่บทชุมชน ถ้าชุมชนใดพัฒนาโดยไม่มีแผนคอยแต่จะลอกเลียนแผนชุมชนอื่น จะไม่มีการสร้างสรรค์จากความคิดของชุมชนเองและไม่พัฒนาตามศักยภาพของชุมชน

กรมส่งเสริมการเกษตร^๙ ก็ได้กล่าวถึง วิสาหกิจชุมชน ว่าเป็น การประกอบการเพื่อการจัดการ “ทุน” ของชุมชนอย่างสร้างสรรค์เพื่อตอบสนองการพึ่งพาตนเอง และความพอเพียงของ

^๗ศิริณา จิตต์จรัส และณิศรา ประดิษฐ์ด้วง, โครงการบูรณาการการจัดการงานพัฒนาองค์กรปกครองท้องถิ่นและชุมชนโดยวิธีการดำเนินงานที่ดีที่สุด(Best Practice) เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนในกลุ่มอาชีพสะพานไทยพัฒนาและกลุ่มอาชีพทำรูป ในอำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, (พระนครศรีอยุธยา : สำนักงาน คณะกรรมการการอุดมศึกษาและสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๗), หน้า ๔๖.

^๘เสรี พงศ์พิศ, *ร้อยคำที่ควรรู้*, (กรุงเทพฯ : เจริญวิทย์การพิมพ์, ๒๕๔๗), หน้า ๘๔.

^๙กรมส่งเสริมการเกษตร ๒๕๔๗, “ร่างยุทธศาสตร์วิสาหกิจชุมชน”, (ระบบออนไลน์) แหล่งที่มา <http://www.doae.go.th /indexhome.asp>.

ครอบครัวและชุมชน คำว่า “ทุนชุมชน” ไม่ได้หมายถึงทุนเงินตราเพียงอย่างเดียวแต่ครอบคลุมถึง คน ความรู้ ภูมิปัญญา ทรัพยากรธรรมชาติและผลผลิตของชุมชน การประกอบการในรูปวิสาหกิจชุมชน เป็นการประกอบการที่เชื่อมโยงการผลิตทางการเกษตร การแปรรูปและการตลาดของชุมชนเข้าเป็น กระบวนการเดียวกัน ไม่แยกส่วนและแบ่งบทบาทให้กับกลุ่มคนที่มีทักษะหรืออาชีพเฉพาะที่แตกต่าง กัน

ดังนั้น อาจกล่าวสรุปได้ว่า ลักษณะสำคัญของวิสาหกิจชุมชน คือการฟื้นฟูและพัฒนา ระบบเศรษฐกิจของชุมชนที่ ถูกทำลายจากการพัฒนาที่ผ่านมา โดยการพัฒนาคนให้เป็นผู้ประกอบการวางแผนประกอบการบนพื้นฐานของ “ทุนชุมชน” และเชื่อมระบบ เชื่อมโยงกิจกรรม ทางเศรษฐกิจหลายๆกิจกรรมให้อยู่ในกระบวนการเดียวกัน และกิจกรรมทางเศรษฐกิจตามแนวทาง วิสาหกิจชุมชนก็มี๓ระดับ คือ การสร้างผลผลิตหรือผลิตภัณฑ์ เพื่อการพึ่งตนเองในระดับครัวเรือน สร้างผลผลิต หรือผลิตภัณฑ์ เพื่อพอเพียงกับความต้องการระดับชุมชน และพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อ ตอบสนองสังคมภายนอกชุมชนในระดับก้าวหน้า ซึ่งจะไปสอดคล้องกับนโยบาย “หนึ่งตำบลหนึ่ง ผลิตภัณฑ์” ของรัฐบาล

๒.๑.๓ องค์ประกอบของวิสาหกิจชุมชน

อมรรัตน์ เกื้อกาญจน์^{๑๐} ได้เสนอแนวคิด เกี่ยวกับองค์ประกอบของวิสาหกิจชุมชน ที่ถือเป็นองค์ประกอบหลักมีอยู่ทั้งหมด๗ประการ คือ

๓.๑ ชุมชนเป็นเจ้าของและเป็นผู้ดำเนินการ เองอย่างไรก็ดีคนข้างนอกชุมชนอาจมีส่วนร่วม หรือถือหุ้นได้ เพื่อการมีส่วนร่วม และร่วมมือให้ความช่วยเหลือแต่ไม่ใช่ผู้ถือหุ้นใหญ่จนชุมชนไม่มี อำนาจในการตัดสินใจ

๓.๒ ผลผลิตมาจากกระบวนการในชุมชน ซึ่งอาจจะนำวัตถุดิบบางส่วนมาจากภายนอกได้ แต่เน้นการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นให้มากที่สุด

๓.๓ ริเริ่มสร้างสรรค์โดยชุมชน เพื่อการพัฒนาศักยภาพของชุมชนเอง ซึ่งมีความรู้ภูมิ ปัญญาหากมีกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสม มีความเชื่อมั่นในตัวเองก็จะริเริ่มสร้างสรรค์ สิ่งใหม่ ๆ ได้ โดยไม่ลอกเลียนแบบหรือแสวงหาสูตรสำเร็จ

๓.๔ มีภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นฐาน “ทุน” ที่สำคัญเป็นการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นโดย ประยุกต์ ให้ทันสมัยผสมผสานกับความรู้ภูมิปัญญาสากลหรือจากแหล่งอื่น

^{๑๐} อมรรัตน์ เกื้อกาญจน์, วิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านสวนจันทร์ศรี, (นครศรีธรรมราช : วิทยาลัยการ จัดการสังคม (วจส.) และมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์, ๒๕๔๘), หน้า ๔.

๓.๕ ดำเนินการแบบบูรณาการไม่ใช่ทำตามแบบ “โครงการเดี่ยว” คล้ายกับการปลูกพืชเชิงเดี่ยว แต่จะเป็นการทำงานแบบ “วนเกษตร” คือ หลาย ๆ กิจกรรมผสมผสานพลัง (Synergy) และเกื้อกูลกัน (Cluster)

๓.๖ การเรียนรู้คือหัวใจของกระบวนการ การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนหากไม่มี การเรียนรู้ ก็จะมีแต่การเลียนแบบ การหาสูตรสำเร็จโดยไม่ได้มีการคิดสร้างสรรค์ใหม่ๆ หากไม่มีการเรียนรู้ก็จะไม่มีวิสาหกิจชุมชนบนฐานความรู้ แต่อยู่บนฐานความรู้สึก ความอยาก ความต้องการกลายเป็นความจำเป็นสำหรับชีวิตไปหมด

๓.๗ การพึ่งตนเอง เป็นเป้าหมายอันดับแรก และสำคัญที่สุดของวิสาหกิจชุมชน ถ้าผิดจากนั้นก็คือพลาดเป้า วิสาหกิจชุมชนจะกลายเป็นธุรกิจชุมชนที่มีเป้าหมายเพื่อหวังกำไร คือกระตุ้นให้คิดว่าต้องทำให้เกิดกำไรก่อนที่จะคิดว่าทำให้อยู่รอด ไม่มีการพัฒนาเป็นขั้นตอนไม่ทำให้เกิดความมั่นคงก่อนที่จะก้าวไปสู่การพัฒนาธุรกิจ

ดังนั้น เป้าหมายที่สำคัญของวิสาหกิจชุมชน ก็อาจพอที่จะสรุปได้ คือ ทำวิสาหกิจชุมชนอย่างไรให้ “รอด” และทำอย่างไรพอเพียง เอาวิถีชีวิต ภูมิปัญญา วัฒนธรรมของผู้คนในชุมชนเป็นสำคัญทำอย่างไรจึงจะมีความสุขในสิ่งที่ทำไม่ใช่เพื่อหวังให้ได้กำไรสูงสุด โดยเน้นที่ ความร่วมมือกัน และเน้นที่ทุนของชุมชนซึ่งมีอยู่อย่างหลากหลาย ที่ไม่ใช่เงินหรือทรัพยากรธรรมชาติอย่างเดียว มุ่งที่ตลาดชุมชน ตลาดท้องถิ่น

๒.๑.๔ ประเภทของวิสาหกิจชุมชน

ศิริณา จิตต์จรัส และคนอื่น ๆ^{๑๑} ได้แบ่งประเภทของวิสาหกิจชุมชน ออกเป็น ๒ ประเภทหลัก ๆ คือ

๑. วิสาหกิจชุมชนพื้นฐาน คือ ผลิตเพื่อการกินการใช้ในท้องถิ่น มีอยู่ ๕ อย่าง คือ ข้าว อาหาร สมุนไพร ของใช้ (แชมพูสระผม น้ำยาล้างจาน น้ำยาซักผ้า สบู่) ปุ๋ย ซึ่งชาวบ้านทั่วไปสามารถทำเองได้เพราะเป็นของจำเป็นต้องกินต้องใช้ในชีวิตประจำวัน มีมูลค่าเกินครึ่งของค่าใช้จ่ายทั้งปีของแต่ละครัวเรือน แต่ชาวบ้านส่วนใหญ่จะซื้อกินและซื้อใช้เกือบทั้งหมด

๒. วิสาหกิจชุมชนก้าวหน้า คือ วิสาหกิจชุมชนที่สามารถนำออกสู่ตลาดใหญ่ได้ เพราะมีลักษณะเฉพาะตัว มีเอกลักษณ์ท้องถิ่น บางอย่างมีสูตรเฉพาะ หรือมีคุณค่าที่ได้มาตรฐาน สามารถแข่งขันกับผลิตภัณฑ์หรือสินค้าทั่วไปได้ เช่น สินค้าประเภท หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์

^{๑๑}ศิริณา จิตต์จรัส และณิศรา ประดิษฐ์ด้วง. โครงการบูรณาการบริหารจัดการงานพัฒนาองค์กรปกครองท้องถิ่นและชุมชนโดยวิธีการดำเนินงานที่ดีที่สุด(Best Practice) เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนในกลุ่มอาชีพสะพานไทยพัฒนาและกลุ่มอาชีพทำรูป ในอำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. (พระนครศรีอยุธยา : สำนักงาน คณะกรรมการการอุดมศึกษาและสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. ๒๕๔๗). หน้า ๔๙.

กรมส่งเสริมการเกษตร^{๑๒} ก็ได้จำแนกประเภทของวิสาหกิจชุมชน ไว้ มี ๓ ประเภท คือ

๑. วิสาหกิจชุมชนทดแทนการพึ่งภายนอกชุมชน หมายถึง กิจกรรมการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่เน้นการลดรายจ่ายของเกษตรกร และชุมชน

๒. วิสาหกิจชุมชนพัฒนาผลิตและทรัพยากร หมายถึง ชุมชนผลิตสินค้าทาง การเกษตร และมีการประกอบการเพื่อนำผลผลิตและทรัพยากรมาสร้างผลิตภัณฑ์

๓. วิสาหกิจชุมชนบริการ เป็นการประกอบการที่มีทักษะ ภูมิปัญญาและความคิดสร้างสรรค์ เพื่อให้บริการกับเกษตรกรในครอบครัว ชุมชน และบุคคลทั่วไป

เสรี พงศ์พิศ^{๑๓} ได้กล่าวถึง วิสาหกิจชุมชนเชิงบูรณาการว่า วิสาหกิจ ชุมชนมีเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญา ชุมชนดำเนินการเพื่อให้เกิดการพึ่งพาตนเองเป็นอันดับแรก แต่ก็สามารถดำเนินการสัมพันธ์กับตลาดได้ ถ้าหากมีเหลือกินเหลือใช้ ได้เรียนรู้การจัดการซึ่งต้องเข้าสู่ระบบตลาด และการแข่งขัน ใช้ความเป็นกลุ่ม เป็นเครือข่ายของตนให้เป็นประโยชน์ในทางธุรกิจ (Competitive Advantage) รวมทั้งการใช้ภูมิปัญญาและเอกลักษณ์ของท้องถิ่น ดังที่ทำกันในนามของ โอท็อป OTOP (one tampon one product) หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์

วิสาหกิจชุมชนเพื่อการพึ่งพาตนเองในครอบครัวในชุมชนในเครือข่ายเป็น การประกอบการแบบพื้นฐาน เป็นหลักประกันความมั่นคงของครอบครัวและชุมชน หากเกิดปัญหาในวิสาหกิจชุมชนแบบก้าวหน้าก็จะไม่เสียหายมากนัก เป็นระบบข่ายความปลอดภัย (Safety Net) เหมือนตาข่ายในการแสดงกายกรรมเหินเวหา พัดตกลงมาก็ไม่ถึงพื้น ไม่เจ็บ ไม่ตายคือ เป็นระบบข่ายความปลอดภัย

จากการจำแนกเป็นประเภทของวิสาหกิจชุมชน จะเห็นว่าเป็นการบริหารจัดการ และส่งเสริมให้ประชาชนได้ ร่วมคิด ร่วมทำ เพื่อสร้างผลิตภัณฑ์ขึ้นในชุมชนของตนเอง โดยใช้ทรัพยากรของท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดทั้งผู้ประกอบการก็เป็นคนของท้องถิ่นนั้น ๆ ผลผลิตเกิดขึ้นก็ได้ใช้บริโภคในแต่ละครัวเรือน หากมีเหลือใช้ก็จัดให้มีการจัดการโดยการจำหน่าย คือ เข้าสู่ระบบการตลาด มีการแข่งขันด้านคุณภาพและปริมาณ นั่นคือได้เกิดการเรียนรู้ เกิดทักษะและเกิดการพัฒนาระดับมาตรฐานอันเนื่องมาจากความคิดสร้างสรรค์ของสมาชิก และส่งผลต่อเศรษฐกิจชุมชนโดยมีรายได้เพื่อยังชีพและเป็นการพัฒนาแบบยั่งยืนต่อไป

^{๑๒}กรมการส่งเสริมการเกษตร ๒๕๔๗ .“ร่างยุทธศาสตร์วิสาหกิจชุมชน”.(ระบบออนไลน์) แหล่งที่มา <http://www.doe.go.th /indexhome.asp>.

^{๑๓}เสรี พงศ์พิศ, **ร้อยคำที่ควรรู้**, (กรุงเทพฯ : เจริญวิทย์การพิมพ์, ๒๕๔๗), หน้า ๑๓๒.

ตารางเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างธุรกิจชุมชนกับวิสาหกิจชุมชน

วิสาหกิจชุมชน	ธุรกิจชุมชน
ทำอย่างไรจึงจะรอด	ทำอย่างไรจึงจะรวย
มุ่งความพอเพียง	มุ่งกำไร
วัดกันที่ความสุข (GDH)	วัดกันที่ตัวเลขเศรษฐกิจ (GDP)
มุ่งเน้นชีวิตเป็นกรอบ	มุ่งเน้นตลาดเป็นตัวตั้ง
ยึดวงจรชีวิตเป็นกรอบ	ยึดวงจรธุรกิจเป็นกรอบ
กระบวนการวิสาหกิจ, สร้างสรรค์, ความร่วมมือ และเป็นองค์กรรวม	กระบวนการธุรกิจ, แข่งขัน, เลียนแบบ และแยกส่วน
ใช้ทุนชุมชนเป็นหลัก	ใช้เงินและทรัพยากรเป็นหลัก
จุดมุ่งหมายความพอเพียง	จุดมุ่งหมายตลาดบริโภค

ที่มา : กรมส่งเสริมการเกษตร ร่างยุทธศาสตร์การส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน. ๒๕๔๗ : ๑๓๓

สรุปจากตารางการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่าง วิสาหกิจชุมชนกับธุรกิจ ชุมชน ดังนี้วิสาหกิจชุมชน มีเป้าหมายให้รอด ไม่ใช่ให้รวย แต่เพื่อให้อยู่ได้ มีความพอเพียง มีความสุข เน้นความร่วมมือมากกว่าแข่งขัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกันไม่เอาชนะคู่แข่ง วิสาหกิจ ชุมชนใช้ทุนชุมชนเป็นหลัก ทั้งทุนที่เป็นทรัพยากร ความรู้ ภูมิปัญญา คน แรงงาน ทุนทางสังคม วัฒนธรรม ไม่ได้เน้นที่ตัวเงิน และผลิต เพื่อรองรับตลาดท้องถิ่น มากกว่าที่จะมุ่งตลาดภายนอก

๒.๑.๕ ความสำคัญของวิสาหกิจชุมชน

กรมส่งเสริมการเกษตร ^{๑๔} ได้ให้ความสำคัญของวิสาหกิจชุมชน ไว้หลายประเด็น พอสรุปได้ดังนี้

๑. การแข่งขันในระดับโลก ในสังคมไร้พรมแดนอย่างทุกวันนี้ การแข่งขันเพื่อความอยู่รอดเป็นสิ่งจำเป็น ดังนั้น เศรษฐกิจระดับมหภาคและระดับรากหญ้า ก็ต้องเข้มแข็ง โดย วิสาหกิจชุมชนถือเป็นตัวขับเคลื่อนเศรษฐกิจรากหญ้า ทำให้ชุมชนมั่นคง ในการผลิต การบริโภค การออม การลงทุน ช่วยให้มีกำลังซื้อ สิ่งของตนเองผลิตไม่ได้ และมีความจำเป็นในการดำเนินชีวิต คือผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมและการบริการต่าง ๆ ส่งผลให้เศรษฐกิจมหภาคสามารถขับเคลื่อนไปได้

โดยฐานผู้คนกว่าครึ่งหนึ่งของประเทศในภาคชนบท และอีกส่วนหนึ่ง ในสังคมชุมชนเมือง ที่มีขีดความสามารถในการบริโภค จึงทำให้เกิดการหมุนเวียน

^{๑๔}กรมการส่งเสริมการเกษตร ๒๕๔๗ .“ร่างยุทธศาสตร์วิสาหกิจชุมชน”.(ระบบออนไลน์) แหล่งที่มา <http://www.doae.go.th /indexhome.asp>.

ในประเทศที่พัฒนาแล้วจะเกิดพัฒนาการของสหกรณ์จากขนาดเล็กถึงขนาดใหญ่ และการพัฒนา การประกอบการขนาดย่อมและขนาดกลาง (SMEs) ล้วนเป็นรากฐานสำคัญในการสร้างความเข้มแข็ง และมั่นคงสู่การพัฒนาและเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันระดับในประเทศ

๒. สังคมไทย วิสาหกิจชุมชน เป็นเงื่อนไขสำคัญเพื่อให้สังคมไทยในชนบทและชุมชนระดับท้องถิ่น ได้เรียนรู้และพึ่งตนเองได้ การฟื้นฟูพลังชุมชนให้คืนกลับมา กระทำได้๓ประการ คือ

๒.๑ บุคคลขาดความเชื่อมั่นในตัวเองของผู้คนในชุมชน ขาดความภาคภูมิใจในตนเอง ท้องถิ่น พ่อแม่และไม่เห็นในคุณค่าของบรรพบุรุษคุณภูมิปัญญาท้องถิ่น มีค่านิยมที่ผิด ๆ รับเอาวัฒนธรรมอื่นมายึดถือปฏิบัติ

๒.๒ ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ กับชุมชน คนกับคน เอารัด เอาเปรียบ ชิงดีกันและกัน ขาดการพึ่งพาอาศัยกัน ทำลายธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมไปเกือบหมดสิ้น

๒.๓ ระบบการจัดการชุมชน การพัฒนายุคใหม่ ไม่ได้ส่งเสริมพัฒนาขีดความสามารถของคนในชุมชน ให้รู้จักการบริหารจัดการทรัพยากรชุมชนตลอดทั้งการผลิต และการแปรรูปผลผลิต รวมทั้งการจัดการทุนและชุมชน ก็ถูกคนมีอำนาจ มีความรู้มีเงินเข้าไปจัดการเพื่อหวังผลประโยชน์ส่วนตน ระบบโครงสร้างสังคมจึงไม่เอื้อให้ชุมชนได้เรียนรู้และพัฒนา มีแต่เอื้อให้บุคคลภายนอกเข้ามาจัดการ การสูญเสียความเชื่อมั่นก่อให้เกิดการขาดปัญญา ในการคิดวิเคราะห์ ความสัมพันธ์ ในระบบเดิมของชุมชนถูกทำลายขาดการเรียนรู้ มีแต่การมอมเมาทางวัตถุหลงใหลในการบริโภคที่ผิด ๆ

๓. ข้อจำกัดของการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ผลของการพัฒนาประเทศในช่วงที่ผ่านมา โดยเฉพาะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่๑- ๗ ประเทศไทยประสบผลสำเร็จในการพัฒนาเศรษฐกิจที่ขยายตัว เฉลี่ยประมาณร้อยละ๗ต่อปี จนทำให้ประเทศไทยพ้นจากประเทศยากจน เข้าสู่การเป็นประเทศที่กำลังพัฒนา แต่การเติบโตดังกล่าว ขาดความสมดุล เกิดความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้ และผลประโยชน์ระหว่างสังคมเมืองกับชนบท ระหว่างกลุ่มคนในสังคม จนเกิดปัญหาสังคมต่าง ๆ ตามมาหลายปัญหา ปัญหาคอร์ปชั่น ความเห็นแก่ตัวของคนทรัพยากรธรรมชาติ ถูกทำลายและใช้อย่างสิ้นเปลือง ภาพสะท้อนปัญหาในความไม่สมดุล คือ โครงสร้างเศรษฐกิจที่แยกส่วน คือ เกษตรกรรม อุตสาหกรรม การค้าบริการ ขาดการบูรณาการการพัฒนา ส่งผลให้เศรษฐกิจ การเมือง สังคม การศึกษา การสาธารณสุขก็ขาดการเชื่อมโยงสัมพันธ์กันจึงไม่เกิดการพัฒนาแบบยั่งยืนได้ โดยเฉพาะเกษตรกรที่จัดให้อยู่ในภาคการผลิตจึงเป็นเหตุให้ต้องพึ่งพาคนอื่น และภาคอื่นพึ่งตนเองไม่ได้เนื่องจาก

๓.๑ กระบวนการเรียนรู้ ขาดการสร้างจิตสำนึกให้กับชุมชนในภาคชนบท โดยเฉพาะเกษตรกรไม่ได้ส่งเสริมการเรียนรู้อย่างเป็นทางการใช้สูตรสำเร็จและเทคโนโลยีที่

สำเร็จรูป ส่งเสริมให้นำไปใช้ตลอดทั้งปวงและสารเคมีต่างๆ มุ่งหวังผลกำไร สร้างความโลภ ภูมิปัญญา ท้องถิ่นถูกทำลาย ถูกเอารัดเอาเปรียบจนเกิดหนี้สินและสูญเสียที่ทำกินในที่สุด

๓.๒ ภาระหนี้สิน เกษตรกรและชุมชนใช้ชีวิตอยู่ในวงจรหนี้สินเกิดความยากจน พยายามหาขดเขยจนเกิดการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ตัดไม้ทำลายป่าทำการเกษตรไม่ได้เปลี่ยน อาชีพและ หลั่งไหลเข้าสู่สังคมเมือง เกิดภาวะวิกฤตเศรษฐกิจ จนเกิดปัญหาสังคม จากผลของการ พัฒนาที่ขาดการสมดุลดังกล่าว เป็นเหตุให้เป็นอุปสรรคใน การพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง เพราะชุมชน ขาด ความรู้ ขาดทุน และขาดการประกอบการ นับว่า สอดคล้องกับที่ (โสภณ สุภาพงษ์. อ้างถึงใน วันวิสาข์ ประเสริฐแสง)^{๑๕} ได้เขียนบทความเกี่ยวกับการฟื้นฟูวิกฤตทางเศรษฐกิจไว้ในทำนองเดียวกัน ว่า สาเหตุของวิกฤตหนี้สินครั้งนี้ เกิดจากการพัฒนาที่อยากได้เงินอย่างไม่สมดุลกับการพัฒนาสังคม ในช่วง ๔๐ ปีที่ผ่านมา ประเทศไทยได้ใช้สิ่งแวดล้อม เงินภาษีและคนเป็นวัตถุดิบในการพัฒนาส่งเสริม ธุรกิจขนาดใหญ่ ในเมืองเช่น กรุงเทพฯ และปริมณฑล ซึ่งเกี่ยวข้องกับคนประมาณ ๑๐ ล้านคน ทำให้ ชุมชนและคนในชุมชน อีก ๕๐ ล้านคนต้องสูญเสียสภาพแวดล้อมและยากจน พึ่งตนเองไม่ได้ มีชีวิต สังคมที่ไม่ยั่งยืน ระเบิดรื้อถอน พลัดพรากจากกันเป็นแรงงานและมาขายบริการ การแก้ปัญหาชนบท ควรส่งเสริมแนวทางเศรษฐกิจชุมชนแบบพอเพียง พึ่งตนเองอย่างจริงจังและเป็นรูปธรรมโดยการใช้วิธี ส่งเสริมในสิ่งที่ป็นองค์กรชุมชน

ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม^{๑๖} ได้เขียนบทความแผนแม่บทเพื่อการฟื้นฟูชาติ โดยการเสนอแนว ทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจท้องถิ่นเพราะว่า เศรษฐกิจท้องถิ่นหรือเศรษฐกิจชุมชน ถือเป็น “เศรษฐกิจฐานราก” ที่มีความสำคัญไม่น้อยกว่าเศรษฐกิจมหภาค จึงควรมีการเสริมสร้าง ความเข้มแข็งในระบบเศรษฐกิจของชุมชนในท้องถิ่น โดย การสนับสนุนเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย ระหว่างองค์กรชุมชนกับท้องถิ่นด้วยกัน และระหว่างองค์กรชุมชนท้องถิ่นกับ องค์กรส่วนกลาง ซึ่ง รวมถึงองค์กรเศรษฐกิจส่วนกลางด้วย ทั้งนี้เพื่อให้เกิดพลังที่มีประสิทธิภาพและมีความยั่งยืน นอกจากนี้ ที่กล่าวมาแล้วยังมีนักวิชาการ นักพัฒนาชุมชน ตลอดทั้งผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาต่าง ๆ มากมายต่างก็ได้ นำเสนอแนวคิดและเรียกร้องให้มีการทบทวนแก้ไขความผิดพลาดที่ผ่านมา ดังนั้นแผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๙ (พ.ศ. ๒๕๔๕- ๒๕๔๙) ได้เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของ ประชาชนทุกภาคส่วนในสังคมไทยถือเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้ประชาชน ชุมชน องค์กรภาคประชาชน ต่างตื่นตัว และเข้ามามีบทบาทร่วมในกระบวนการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะการตัดสินใจในการ พัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่น การบำรุงรักษาและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ การรักษา

^{๑๕} โสภณ สุภาพงษ์, เศรษฐกิจพอเพียง ทางรอดสังคมไทย, (นิตยสาร สารคดีครอบครัว (กันยายน ๒๕๔๑), หน้า ๘๑.

^{๑๖} ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม, ประชาคมตำบล หมายเหตุจากนักคิด สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, (กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๑), หน้า ๒.

ผลประโยชน์ของตนในการผลิตและการตลาดตลอดทั้งการรวมตัวกันเพื่อวางแผนและรักษาผลประโยชน์ร่วมกันของเกษตรกร

๒.๑.๖ กระบวนการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน

จากสภาพการณ์และภาวะวิกฤตต่าง ๆ ของประเทศที่กล่าวมาแล้วจึงกำหนด การพัฒนาวิสาหกิจชุมชน โดยการดำเนินการที่เป็น “กระบวนการ” ที่แตกต่างจากแนวทาง “การส่งเสริม” จึงกำหนดเป็นกระบวนการ ๒ ระดับ คือ กระบวนการแนวตั้ง หมายถึง การคัดเลือกผลิตภัณฑ์ของชุมชนที่มีอยู่แล้ว มาพัฒนารูปแบบบรรจุภัณฑ์และส่งเสริมด้านการตลาด และกระบวนการแนวนอน หมายถึง กระบวนการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ ของชุมชน กระบวนการแรกมีหลายหน่วยงานดำเนินการ กระบวนการหลังมีน้อยหน่วยงานที่นำไปปฏิบัติ และกระบวนการหลังนี้เอง เป็นกระบวนการเรียนรู้ เพื่อให้ชุมชนเข้าใจปัญหาของตนเอง ค้นหาศักยภาพของคน ภูมิปัญญาและทรัพยากรในชุมชนท้องถิ่น สร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์และวางแผนพัฒนาผลิตภัณฑ์อย่างเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพพื้นฐานและศักยภาพของชุมชน^{๑๗}

กระบวนการเรียนรู้จะทำให้ชุมชนเกิดความเชื่อมั่น ซึ่งมีอยู่แล้วในอดีต แต่ได้ สูญหายไปพร้อมกับการพัฒนาที่ขาดความสมดุลสร้างให้ชุมชนฟื้นความสัมพันธ์กับธรรมชาติกับชุมชน และกับชุมชนอื่น ๆ จัดตั้งองค์กรชุมชนที่สอดคล้องกับศักยภาพ และความต้องการของ ตนเองการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้แบบใหม่ กระบวนการที่ เกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงกันคือ กระบวนการก่อนเกิดวิสาหกิจชุมชน คือ กระบวนการเรียนรู้เพื่อจัดทำแผนแม่บทชุมชน ซึ่งหมายถึง แผนพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม ของชุมชนที่ชุมชนร่วมกันพัฒนาขึ้นมาโดยกระบวนการเรียนรู้ที่ทำให้เข้าใจศักยภาพที่เป็น ทุน (คน ความรู้ ทรัพยากร) ที่แท้จริงของตนและพบแนวทางในการพัฒนาทุนดังกล่าวไปสู่การพึ่งตนเอง หัวใจสำคัญของกระบวนการเรียนรู้ คอ การหลุดพ้นจากวิถีคิดแบบพึ่งพา และการรอคอยความช่วยเหลือ จากรัฐหรือจากสังคมภายนอกชุมชน

๒.๑.๗ การส่งเสริมและพัฒนาต้นแบบวิสาหกิจชุมชน

วิสาหกิจชุมชน (Community enterprise) หมายถึง กิจการของชุมชนเกี่ยวกับการผลิตสินค้า การให้บริการหรือการอื่น ๆ ที่ดำเนินการโดยคณะบุคคลที่มีความผูกพัน มีวิถีชีวิตร่วมกันและรวมตัวกันประกอบกิจการดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็คนิตบุคคลในรูปแบบใด หรือไม่เป็คนิตบุคคล เพื่อสร้างรายได้และเพื่อการพึ่งพาตนเองของครอบครัว ชุมชนและระหว่างชุมชน

^{๑๗}กรมการส่งเสริมการเกษตร ๒๕๔๗ .“ร่างยุทธศาสตร์วิสาหกิจชุมชน”.(ระบบออนไลน์) แหล่งที่มา <http://www.doae.go.th /indexhome.asp>.

ความหมายของวิสาหกิจชุมชนโดยสรุป คือ การประกอบการเพื่อการจัดการ "ทุนของชุมชน" อย่างสร้างสรรค์เพื่อการพึ่งตนเอง

“ทุนของชุมชน” ไม่ได้หมายถึงแต่เพียงเงิน แต่รวมถึงทรัพยากร ผลผลิต ความรู้ ภูมิปัญญา ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางสังคม (กฎเกณฑ์ทางสังคมที่ร้อยรัดผู้คนให้อยู่ร่วมกันเป็นชุมชน เป็นพี่เป็นน้องไว้ใจกัน)

พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. ๒๕๔๘ เป็นกฎหมายที่มีเจตนารมณ์ที่จะให้การส่งเสริมกิจการของชุมชน ทั้งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการผลิตสินค้า การให้บริการหรือการอื่น ๆ ให้มีความสามารถในการพึ่งพาตนเองได้ มีระบบเศรษฐกิจชุมชนที่เข้มแข็งพร้อมสำหรับการแข่งขันทางการค้าในทุกระดับ รวมไปถึงการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนไปสู่การเป็นผู้ประกอบการกิจการขนาดย่อมและขนาดกลางต่อไป

การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนต้นแบบ เพื่อทำให้วิสาหกิจชุมชนได้เรียนรู้ตนเอง ในด้านต่างๆ ได้แก่ การกำหนดทิศทางของวิสาหกิจชุมชน การวางแผนดำเนินงาน การดำเนินงานด้านการตลาด การวิเคราะห์ผลการดำเนินงาน การบริหารสมาชิก เป็นต้น เพื่อเป็นต้นแบบและแนวทางให้วิสาหกิจชุมชน เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน ได้เรียนรู้และพัฒนากิจการวิสาหกิจชุมชนอย่างเหมาะสมต่อไป

คุณสมบัติของวิสาหกิจชุมชนที่มีสิทธิเข้ารับการคัดเลือกเป็นต้นแบบ

๑. เป็นวิสาหกิจชุมชนที่จดทะเบียนตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. ๒๕๔๘ และผ่านการประเมินศักยภาพครั้งล่าสุดอยู่ในระดับดี
๒. ต้องมีข้อมูลการประกอบการย้อนหลังให้คณะกรรมการตรวจสอบได้เป็นเวลาไม่น้อยกว่า ๓ ปี นับตั้งแต่ประกาศรับสมัคร
๓. การประกอบกิจการต้องดำเนินงานโดยกลุ่มคนในชุมชน และสอดคล้องกับศักยภาพบริบทของชุมชนหรือแผนชุมชน
๔. ต้องมีกิจกรรมที่หลากหลาย มีความเชื่อมโยงและเกื้อกูลซึ่งกันและกัน

แนวทางในการพิจารณาคัดเลือกเป็นต้นแบบ

เป็นแนวทางที่ใช้ในการพิจารณาแนวคิดและการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน เพื่อบ่งชี้ความสามารถในการพัฒนาตนเองของวิสาหกิจชุมชน เพื่อความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน เพื่อให้ได้วิสาหกิจชุมชนตามคุณลักษณะของวิสาหกิจชุมชนดีเด่นที่พึงประสงค์

หลักเกณฑ์การคัดเลือกประกอบด้วย ๕ หมวด ประกอบด้วย ๑. ความคิดริเริ่ม ๒. ความสามารถในการบริหารและการจัดการสถาบัน ๓. บทบาทและการมีส่วนร่วมของสมาชิกต่อสถาบัน ๔. ความมั่นคงและฐานะทางเศรษฐกิจของสถาบัน ๕. การทำกิจกรรมด้านสวัสดิการชุมชน สาธารณประโยชน์ และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๑. ความคิดริเริ่ม หมายถึง การมีวิสัยทัศน์ แนวคิดในการสร้างโอกาส สร้างกิจกรรมเพื่อพัฒนา แก้ปัญหาของกลุ่มได้อย่างตรงประเด็น (ปัญหารุนแรงที่ทำให้คนต้องมารวมตัวกันเป็นวิสาหกิจชุมชน เพื่อรวมพลังในการขจัดปัญหาของตนเอง เช่นความยากจน หนี้สิน ความเหลื่อมล้ำ ความเป็นธรรมภัยธรรมชาติ เป็นต้น) มีความคิดริเริ่มในการสร้างกลยุทธ์เพื่อพัฒนาไปสู่สิ่งที่มุ่งหวัง ตอบสนองความต้องการของสมาชิกและสร้างสรรค์สิ่งใหม่ เพิ่มมูลค่า คุณค่า โดยมีความเหมาะสมกับศักยภาพและเงื่อนไขในพื้นที่ ได้แก่ ทุนทางสังคม ตลาด สภาพเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองของชุมชนหรือท้องถิ่นนั้นเป็นการวัดกระบวนการคิดของวิสาหกิจชุมชนซึ่งต้องแสดงให้เห็นว่าสามารถวิเคราะห์ปัญหาที่แท้จริงได้ สามารถอธิบายที่มาของการตัดสินใจทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้อย่างสมเหตุสมผล โดยพิจารณาจากความคิดริเริ่มในเรื่องต่าง ๆ ดังนี้

๑.๑ มีระบบการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง โดยมีกระบวนการเรียนรู้ในการรู้จักตนเองเพื่อทราบศักยภาพและขีดจำกัดของชุมชน และเรียนรู้เพิ่มเติมจากภายนอกอย่างเป็นระบบ

๑.๒ มีแนวคิดในการจัดการทุน เพื่อให้สามารถมีทุนในการประกอบการได้ ภายใต้เงื่อนไขของการพึ่งตนเองเป็นเบื้องต้น

๑.๓ มีแนวคิดในการจัดระบบวิสาหกิจชุมชนที่มีกิจกรรมหลากหลาย เกื้อกูลกันตามฐานทรัพยากร ภูมิปัญญาหรือเงื่อนไขของท้องถิ่น

๑.๔ มีแนวคิดในการจัดระบบสวัสดิการที่ดีสำหรับสมาชิกและชุมชน

๑.๕ มีการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ หรือสร้างมูลค่าเพิ่มจากฐานทรัพยากรภูมิปัญญาท้องถิ่น มีความโดดเด่นและสอดคล้องกับบริบทของชุมชน

๒. ความสามารถในการบริหารและการจัดการสถาบันหมายถึงความสามารถของกรรมการและสมาชิกในการบริหารจัดการ โดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทาง ไม่ว่าจะ เป็นวิสาหกิจชุมชนระดับพื้นฐานหรือระดับก้าวหน้า เพื่อให้วิสาหกิจชุมชนมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ยั่งยืน วิสาหกิจชุมชนต้องมีการบริหารจัดการครบ ๙ ด้าน การคัดเลือกพิจารณาจากรายละเอียดการดำเนินงานในแต่ละด้าน วิสาหกิจชุมชนดีเด่นต้องมีการดำเนินการครบทุกด้าน ดังนี้

๒.๑ ด้านแผนการดำเนินงาน

(๑) มีการกำหนดเป้าหมายและทิศทาง (วิสัยทัศน์) ที่มุ่งไปสู่การพึ่งตนเองอย่างยั่งยืน ให้มีความพอเหมาะพอดีกับเงื่อนไขของแต่ละวิสาหกิจชุมชน

(๒) มีแผนการดำเนินงานและกิจกรรมหรือมีการประสานแผนกับหน่วยงานภาคีที่จะทำให้บรรลุตามวิสัยทัศน์

(๓) ลักษณะแผนการดำเนินงานและกิจกรรมที่มีเหตุผล สอดคล้องเหมาะสมกับเงื่อนไขของชุมชน

(๔) มีแผนควบคุมหรือแผนบริหารความเสี่ยง หรือมีการเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ

(๕) มีการทบทวนและปรับปรุงแผนให้เหมาะสมอย่างต่อเนื่อง

๒.๒ ด้านทรัพยากรและการเงิน

(๑) มีการนำทรัพยากรที่มีมาใช้ให้แผนงานบรรลุตามที่กำหนด

(๒) ที่มาของเงินทุนและทรัพยากรมีความชัดเจน เช่น ทรัพยากรที่มีอยู่เดิม สะสมทุนจากสมาชิก ระดมทุนจากสมาชิก กู้ หรือหาจากภายนอกเพิ่มเติม

(๓) การใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด และมีประสิทธิภาพสูงสุด

๒.๓ ด้านระบบบัญชี

(๑) มีการบันทึกบัญชี

(๒) ดำเนินการปิดบัญชีได้ถูกต้อง ตามเวลา

(๓) มีการสื่อสาร เปิดเผยข้อมูลการเงิน บัญชีอย่างสม่ำเสมอพิจารณาจากสินทรัพย์ เงินทุนหมุนเวียน หนี้สิน รายได้ กำไร ขาดทุน เงินปันผล

(๔) มีการใช้ประโยชน์จากข้อมูลบัญชี

๒.๔ ด้านโครงสร้างและบทบาทหน้าที่

(๑) มีการกำหนดโครงสร้างที่เหมาะสมกับการประกอบการ ตามความจำเป็นของแต่ละวิสาหกิจชุมชน

(๒) มีการบริหารจัดการคนให้เหมาะสมกับบทบาทหน้าที่

- มีการจัดเตรียมคนให้ปฏิบัติตามแผนที่กำหนด

- คนที่ถูกกำหนดให้ปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่มีความเหมาะสมกับงานที่

ได้รับมอบหมาย

- มีการชี้แจงหรือแจ้งให้ผู้ที่ได้รับมอบหมายบทบาทหน้าที่รับทราบ

- ปริมาณงานที่มอบหมายแต่ละคนมีความเหมาะสม

๒.๕ ด้านการกำหนดกฎระเบียบหรือข้อตกลง ข้อบังคับการอยู่ร่วมกัน

(๑) มีกฎระเบียบหรือข้อตกลง ข้อบังคับ ที่เกี่ยวข้องและจำเป็นต่อการบริหาร ตามความพอเหมาะพอดี ไม่น้อยหรือมากเกินไป

(๒) กฎ ระเบียบ หรือข้อตกลง ข้อบังคับ ถูกกำหนดโดยสมาชิก

(๓) กฎ ระเบียบ หรือข้อตกลง ข้อบังคับ มีความชัดเจนและมีบันทึกไว้เป็น

หลักฐาน

(๔) มีระบบการควบคุมให้ปฏิบัติตามระเบียบ หรือข้อตกลง ข้อบังคับ ที่

กำหนดไว้

(๕) มีกฎระเบียบ หรือข้อตกลง ข้อบังคับ ในการจัดสวัสดิการแก่สมาชิก และชุมชน

๒.๖ ด้านการบริหารธุรกิจ

(๑) ผลิตสินค้า/บริการตรงตามความต้องการของลูกค้า (ลูกค้าหมายถึงผู้ที่ ใช้สินค้า/บริการ อาจเป็นภายในครัวเรือน ชุมชน หรือ ลูกค้าภายนอก)

(๒) สินค้า/บริการมีคุณภาพ โดยมีการตรวจสอบควบคุมอย่างสม่ำเสมอ

(๓) มีฐานคิดในการกำหนดราคาอย่างมีเหตุผล

(๔) มีการกำหนดปริมาณการผลิตสินค้า/บริการที่เหมาะสมมีความสมดุลทั้ง ทางเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม

(๕) มีเป้าหมายตลาดชัดเจน และสามารถบริหารการกระจายสินค้าและบริการสู่ตลาดที่กำหนดไว้ได้

(๖) มีการเชื่อมโยงเครือข่ายด้านต่าง ๆ

(๗) มีการจัดสรรกำไร สวัสดิการและผลตอบแทนแก่สมาชิกกรรมการ ชุมชนและสังคม

๒.๗ ด้านการจัดการข้อมูล

(๑) มีการรวบรวมข้อมูลและจัดเก็บอย่างเป็นระบบ สะดวกในการใช้งาน

(๒) ข้อมูลมีคุณภาพ ถูกต้อง น่าเชื่อถือ เหมาะสม เพียงพอ ทันสมัย เป็น ปัจจุบัน

(๓) มีการใช้ประโยชน์จากข้อมูลที่จัดเก็บอย่างต่อเนื่อง

๒.๘ ด้านการสื่อสาร

(๑) มีการสื่อสารภายในกลุ่มสมาชิกและเครือข่าย- มีระบบ / วิธีการสื่อสาร เช่น ประชุม อบรม - มีการสื่อสารอย่างต่อเนื่อง

(๒) มีการสื่อสารกับบุคคลภายนอก - มีระบบ / วิธีการสื่อสาร เช่น การ ประชาสัมพันธ์ - มีการสื่อสารอย่างต่อเนื่อง

๒.๙ ด้านการมีส่วนร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นการประเมินการเป็นที่ ยอมรับของวิสาหกิจชุมชน ต่อชุมชนนั้น ๆ ซึ่งจะส่งผลต่อเศรษฐกิจชุมชน เน้นการช่วยขับเคลื่อน ช่วย ผลักดัน หรือทำให้เป็นที่สนใจของ อปท.

(๑) อปท.มีแผนงาน งบประมาณที่ส่งเสริมและสนับสนุนวิสาหกิจชุมชน

(๒) อปท.มีการอำนวยความสะดวกแก่วิสาหกิจชุมชน เช่น การให้ใช้ที่ดิน โรงเรือน เครื่องมือ อุปกรณ์ต่าง ๆ

(๓) อปท.ให้การสนับสนุนด้านการพัฒนาความรู้แก่วิสาหกิจชุมชน เช่น จัดฝึกอบรม ศึกษาดูงาน

(๔) อปท.มีการประชาสัมพันธ์ผลงานให้วิสาหกิจชุมชน สร้างชื่อเสียงให้เป็นที่ยอมรับ ประกาศยกย่องเชิดชู ให้คุณค่าแก่วิสาหกิจชุมชน เช่น เป็นสโลแกนประจำท้องถิ่น

๓. บทบาทและการมีส่วนร่วมของสมาชิกต่อสถาบัน หมายถึง การที่สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการดำเนินการ เริ่มตั้งแต่การเรียนรู้ การตัดสินใจมารวมตัวกัน เพื่อแก้ปัญหาของตนเอง (จุดกำเนิดของวิสาหกิจชุมชน คือ การรวมตัวกันของคนเพื่อแก้ปัญหาของตนเอง) การตัดสินใจในการบริหารจัดการทุกขั้นตอน จนถึงกำหนดในการจัดสรรรายได้ หรือผลกำไร เพื่อเป็นสวัสดิการแก่สมาชิกและชุมชน การส่งเสริมการพัฒนาตนเองของสมาชิก การพิจารณาวิสาหกิจชุมชนดีเด่นพิจารณาจาก

๓.๑ การมีส่วนร่วมในขั้นตอนต่าง ๆ ของการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน

(๑) ร่วมกันคิดและกำหนดวิสัยทัศน์

(๒) การร่วมวิเคราะห์ วางแผน การรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหาของตนเอง

(๓) การร่วมตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรม ทั้งด้านธุรกิจการประกอบการ และด้านสังคม

(๔) ร่วมติดตาม ตรวจสอบ ผลการดำเนินงาน

(๕) ร่วมรับผิดชอบต่อผลการกระทำ รับประโยชน์ร่วมกัน เช่น การแบ่งผลกำไร การจัดสวัสดิการ

๓.๒ การมีส่วนร่วมในการพัฒนาสมาชิก

(๑) ร่วมกันคิด เสนอความเห็นในการหาความรู้เพื่อการพัฒนาตนเองของสมาชิก

(๒) ร่วมกันวางแผน กำหนดแนวทางการพัฒนาตนเองของสมาชิก

(๓) ร่วมกันสนับสนุนให้สมาชิกได้รับการพัฒนาตนเองตามแนวทางที่กำหนด

๔. ความมั่นคงและฐานะทางเศรษฐกิจของสถาบัน หมายถึง ความเจริญเติบโต ความมั่นคงทางเศรษฐกิจของสมาชิก เนื่องจากกิจกรรมที่ดำเนินการร่วมกันมีความหลากหลาย เชื่อมโยงเกี่ยวเนื่องกัน ส่งผลให้เกิดการลดความเสี่ยงในการประกอบการ ตอบสนองความต้องการสร้างความพอใจและความสุขให้สมาชิก ทำให้สมาชิกมีความเชื่อมั่นในสถาบัน และสร้างความมั่นใจของสมาชิกในการดำเนินการร่วมกับกลุ่มต่อไป ซึ่งจะนำไปสู่ความมั่นคงเข้มแข็งของกลุ่ม(ทั้งนี้ รายได้หรือกำไร

ของกลุ่มจะเพิ่มขึ้นทุกปีหรือไม่ ไม่ใช่เรื่องสำคัญ อาจมีกำไรเข้ากลุ่มไม่มากนัก แต่สมาชิกได้กำไรหรือได้รับผลประโยชน์สูงสุด กลุ่มไม่รวยแต่สมาชิกรวย) โดยพิจารณาจาก

๔.๑ กิจกรรมมีความหลากหลาย เชื้อโยงเกื้อกูลกัน ส่งผลให้เกิดการลดความเสี่ยงในการประกอบการ

๔.๒ สมาชิก มีสวัสดิการอย่างเป็นระบบ

๔.๓ สมาชิกมีรายได้เพิ่มขึ้นและหรือมีรายจ่ายลดลง

๔.๔ หนี้ของสมาชิกไม่เพิ่มขึ้น หรือสามารถบริหารจัดการหนี้สินได้

๔.๕ สมาชิกและกลุ่มมีเงินออม

๔.๖ กลุ่มมีเงินทุนสำรองสำหรับประกอบการได้อย่างต่อเนื่อง

๔.๗ กิจกรรมมีการเติบโตอย่างต่อเนื่อง หรือมีสมาชิกเพิ่มขึ้น

๔.๘ มีการเตรียมการเพื่อสืบทอดกิจการในอนาคต

๕. การทำกิจกรรมด้านสวัสดิการชุมชน สาธารณประโยชน์และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายถึงการทำกิจกรรมของกลุ่มที่เอื้ออำนวยต่อประโยชน์ของสาธารณะทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม สวัสดิการชุมชน รวมทั้งการทำกิจกรรมที่ใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน และสามารถบริหารให้ใช้ได้ตลอดไป (Sustainability) โดยพิจารณาจากกิจกรรมที่ทำในนามของกลุ่มเท่านั้น ดังนี้

๕.๑ มีการจัดกระบวนการเพื่อปลูกฝังจิตสำนึกในการเสียสละ ช่วยเหลือเกื้อกูลอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแก่สมาชิก

๕.๒ มีกระบวนการผลิตและบริการของกลุ่มไม่ทำลายทรัพยากร สิ่งแวดล้อม

๕.๓ มีการส่งเสริมการรักษา หรือมีความใส่ใจต่อสิ่งแวดล้อม (เช่น การคัดแยกขยะ เพื่อนำกลับมาใช้ใหม่ ทำแก๊สชีวภาพ การบำบัดน้ำเสีย ฯลฯ)

๕.๔ มีการทำกิจกรรมด้านสาธารณประโยชน์แก่ชุมชน

๕.๕ มีการยอมรับของชุมชน โดยมีบุคคลอื่นที่ไม่ใช่สมาชิกวิสาหกิจชุมชนให้การรับรอง เช่น พระสงฆ์ คณะกรรมการหมู่บ้าน ครู ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำท้องที่ หรือ ชาวบ้านทั่วไป และวิสาหกิจชุมชนได้ช่วยชุมชนอย่างไร มีการขยายผลอย่างไร

๕.๖ มีการจัดสวัสดิการชุมชนเช่น จัดสวัสดิการให้แก่ผู้สูงอายุผู้ด้อยโอกาส ผู้พิการ เด็ก ผู้ป่วย ผู้เสียชีวิต ผู้ติดยาเสพติด

สรุปได้ว่า วิสาหกิจชุมชน หมายถึง กิจกรรมของชุมชนเกี่ยวกับการผลิตสินค้าการให้บริการหรือการอื่น ๆ ที่ดำเนินการโดยคณะบุคคลที่มีความผูกพันมีวิถีชีวิตร่วมกันและรวมตัวกันประกอบกิจการดังกล่าวไม่ว่าจะเป็นนิติบุคคลในรูปแบบใดหรือไม่เป็นนิติบุคคลเพื่อสร้างรายได้และเพื่อการ

พึงพาตนเองของครอบครัวชุมชนและระหว่างชุมชนทั้งนี้ตามหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการประกาศกำหนด

๒.๒ แนวคิด ทฤษฎีการพัฒนาสมรรถนะด้านนวัตกรรม

๒.๒.๑ ความหมายของนวัตกรรม

นวัตกรรม (Innovation) มีรากศัพท์มาจาก innovare ในภาษาละติน แปลว่า ทำสิ่งใหม่ขึ้นมา ซึ่งสอดคล้องกับความหมายของคำว่า นวัตกรรม ที่รูปศัพท์เดิมมาจากภาษาบาลี คือ นว + อตต + กรรม กล่าวคือ นว แปลว่าใหม่ อตต แปลว่า ตัวเองและกรรม แปลว่า การกระทำ เมื่อนำคำ นว มาสนธิ กับ อตต จึงเป็น นวัตกรรม และเมื่อรวมคำ นวัตกรรม มาสมาสกับ กรรม จึงเป็นคำว่า นวัตกรรม แปลตามรากศัพท์เดิมว่า การกระทำที่ใหม่ของตนเอง หรือการกระทำของตนเองใหม่

นอกจากนี้ องค์กรด้านนวัตกรรมและนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของคำว่า นวัตกรรม ดังนี้

สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติให้ความหมายว่า นวัตกรรม คือ สิ่งใหม่ที่เกิดจากการใช้ความรู้และความคิดสร้างสรรค์ที่มีประโยชน์ต่อเศรษฐกิจและสังคม

ทอมัส ฮิวซ์ (Thomas Hughes) ได้ให้ความหมายของคำว่านวัตกรรมว่าเป็นการนำวิธีการใหม่ ๆ มาปฏิบัติ หลังจากได้ผ่านการทดลองหรือได้รับการพัฒนามาเป็นขั้น ๆ แล้ว โดยเริ่มมาตั้งแต่การคิดค้น (Invention) พัฒนาการ (Development) ซึ่งอาจจะเป็นไปในรูปของโครงการทดลองปฏิบัติก่อน (Pilot Project) แล้ว จึงนำไปปฏิบัติจริงซึ่งมีความแตกต่างไปจากการปฏิบัติที่เคยเคย ปฏิบัติมาและเรียกว่านวัตกรรม (Innovation)

มอร์ตัน (Morton, J.A.) ได้ให้นิยามของนวัตกรรมไว้ในหนังสือ Organizing for Innovation ว่าหมายถึงการทำให้ใหม่ขึ้นอีกครั้ง (Renewal) ซึ่งได้แก่การปรับปรุงของเก่าและการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรตลอดจนหน่วยงานหรือองค์กรนั้น ๆ นวัตกรรมไม่ใช่การจัดหรือล้มล้างสิ่งเก่าให้หมดไปแต่เป็นการปรับปรุงเสริมแต่งและพัฒนาเพื่อความอยู่รอดของระบบ

ไมล์ แมทธิว (Miles Matthew B.) ได้กล่าวถึงนวัตกรรมไว้ในเรื่อง Innovation in Education ว่านวัตกรรม หมายถึง การเปลี่ยนแปลงแนวคิดอย่างถาวร การเปลี่ยนแปลงให้ใหม่ขึ้นเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพให้เป้าหมายของระบบบรรลุผล กิดานันท์ มลิทอง ได้กล่าวไว้ว่า นวัตกรรม เป็นแนวความคิด การปฏิบัติ หรือสิ่งประดิษฐ์ใหม่ ๆ ที่ยังไม่เคยมีใช้มาก่อนหรือเป็นการพัฒนาดัดแปลงจากของเดิมที่มีอยู่แล้วให้ทันสมัยและใช้ได้ผลดียิ่งขึ้น เมื่อนำนวัตกรรมมาใช้จะช่วยให้การทำงานนั้นได้ผลดีมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงกว่าเดิม ทั้งยังช่วยประหยัดเวลาและแรงงานได้ด้วย

นอกจากนี้ คำว่า นวัตกรรม ยังสามารถถูกนิยามในความหมายที่แตกต่างกันออกไปตามบริบทต่าง ๆ ที่เฉพาะเจาะจงลงไป เช่น นวัตกรรมทางการศึกษา นวัตกรรมทางเทคโนโลยี นวัตกรรมทางการแพทย์ รวมทั้งนวัตกรรมการบริหารจัดการภาครัฐ เป็นต้น^{๑๘}

สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติได้ให้ความหมายของนวัตกรรมไว้ว่านวัตกรรม คือ สิ่งใหม่ที่เกิดจากการใช้ความรู้และความคิดสร้างสรรค์ที่มีประโยชน์ต่อเศรษฐกิจและสังคม

โทมัส ฮิวส์ ให้ความหมายของนวัตกรรมไว้ว่า เป็นการนำเอาวิธีการใหม่มาปฏิบัติหลังจากที่ได้ผ่านการทดลองและได้รับการพัฒนามาแล้ว และมีความแตกต่างจากการปฏิบัติเดิมที่เคยปฏิบัติมา

สมนึก เอื้อจิระพงษ์พันธ์ และคณะให้ความหมายของ นวัตกรรม หมายถึง สิ่งใหม่ที่เกิดขึ้นจากการใช้ความรู้ ทักษะประสบการณ์ และความคิดสร้างสรรค์ในการพัฒนาขึ้นซึ่งอาจจะ มีลักษณะเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ บริการใหม่ หรือกระบวนการใหม่ ที่ก่อให้เกิดประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจและสังคม

สรุปแล้ว นวัตกรรม คือ สิ่งที่เกิดจากการใช้ความรู้ในศาสตร์สาขาต่าง ๆ อย่างบูรณาการเพื่อประดิษฐ์สร้างสรรค์สิ่งใหม่ให้เกิดขึ้นเพื่อประโยชน์ทางสังคมและเศรษฐกิจ^{๑๙}

๒.๒.๒ องค์ประกอบของนวัตกรรม

จากประเด็นที่เป็นแก่นหลักสำคัญของคำนิยาม องค์ประกอบที่เป็นมิติสำคัญของนวัตกรรม มีอยู่ ๓ ประการ คือ

(๑) ความใหม่ (Newness) หมายถึง เป็นสิ่งใหม่ที่ถูกพัฒนาขึ้น ซึ่งอาจเป็นตัวผลิตภัณฑ์ บริการ หรือกระบวนการ โดยจะเป็นการปรับปรุงจากของเดิมหรือพัฒนาขึ้นใหม่เลยก็ได้

(๒) ประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจ (Economic Benefits) หรือการสร้างความสำเร็จในเชิงพาณิชย์ กล่าวคือ นวัตกรรม จะต้องสามารถทำให้เกิดมูลค่าเพิ่มขึ้นได้จากการพัฒนาสิ่งใหม่นั้น ๆ ซึ่งผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นอาจจะวัดได้เป็นตัวเงินโดยตรง หรือไม่เป็นตัวเงินโดยตรงก็ได้

(๓) การใช้ความรู้และความคิดสร้างสรรค์ (Knowledge and Creativity Idea) สิ่งที่จะเป็นนวัตกรรมได้นั้นต้องเกิดจากการใช้ความรู้และความคิดสร้างสรรค์เป็นฐานของการพัฒนาให้เกิดซ้ำใหม่ ไม่ใช่เกิดจากการลอกเลียนแบบ การทำซ้ำ เป็นต้น

^{๑๘} ศูนย์นวัตกรรมเพื่อพัฒนาระบบราชการไทย, ความหมายของนวัตกรรม, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.opdc.go.th/psic/main.php?url=content&gp=๑&mn=๓> [๙ ตุลาคม ๒๕๖๕].

^{๑๙} สมนึก เอื้อจิระพงษ์พันธ์ และคณะ, “นวัตกรรม: ความหมาย ประเภท และความสำคัญต่อการเป็นผู้ประกอบการ”, วารสารบริหารธุรกิจ, ปีที่ ๓๓ ฉบับที่ ๑๒๘ (ตุลาคม-ธันวาคม ๒๕๓๓): หน้า ๕๒.

๒.๒.๓ กระบวนการนวัตกรรม

กระบวนการนวัตกรรม จะเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้องค์กรสามารถดำรงอยู่และเจริญเติบโตต่อไปได้ ซึ่งกระบวนการประกอบด้วยส่วนที่สำคัญ ๆ หลายประการ

๑) การค้นหา (Searching) เป็นการสำรวจสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอก เพื่อตรวจจับสัญญาณของทั้งโอกาสและอุปสรรค สำหรับการนำไปสู่จุดเริ่มต้นการเปลี่ยนแปลงในอนาคต

๒) การเลือกสรร (Selecting) เป็นการตัดสินใจเลือกสัญญาณที่สำรวจพบเหล่านั้นเพื่อจะนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับองค์กร ทั้งนี้การเลือกสรรจำเป็นต้องมีความสอดคล้องกับหลักกลยุทธ์ขององค์กร

๓) การนำไปปฏิบัติ (Implementing) เป็นการแปลงสัญญาณที่มีศักยภาพไปสู่การสร้างสรรคสิ่งใหม่ ๆ ขึ้นและนำสิ่งเหล่านั้นออกเผยแพร่สู่ตลาดทั้งภายในและภายนอกองค์กรแต่สัญญาณที่ว่า ไม่ได้เกิดขึ้นเพียงชั่วครั้งชั่วคราวเท่านั้นหากแต่จะเกิดขึ้น ด้วยการดำเนินงานขั้นตอนที่สำคัญอีก ๔ ประการ ดังนี้

(๑) การรับ (Acquiring) คือ ขั้นตอนของการนำองค์ความรู้ต่าง ๆ มาประยุกต์ใช้ให้เกิดเป็นนวัตกรรมขึ้น เช่น การสร้างสรรค์สิ่งใหม่จากกระบวนการทางวิจัยและพัฒนา (R&D) การทำวิจัยทางการตลาด รวมไปถึงการได้รับองค์ความรู้จากแหล่งอื่น ๆ โดยการถ่ายทอดทางเทคโนโลยี (Technology Transfer) หรือการค้นคว้าร่วมกันในเครือพันธมิตร (Strategic Alliance) เป็นต้น

(๒) การปฏิบัติ (Executing) คือ ขั้นตอนของการนำโครงการดังกล่าวสู่การปฏิบัติงานภายใต้สภาพของความไม่แน่นอนต่าง ๆ ซึ่งต้องอาศัยทักษะการแก้ปัญหา (Problem-Solving) ตลอดเวลา

(๓) การนำเสนอ (Launching) คือ การนำนวัตกรรมที่ได้ออกสู่ตลาด โดยอาศัยการจัดการอย่างเป็นระบบเพื่อให้นวัตกรรมนั้นสามารถเป็นที่ยอมรับจากตลาดได้โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงแรกของการนำออกสู่ตลาด

(๔) การรักษาสภาพ (Sustaining) คือ การรักษาสถานะภาพการยอมรับจากตลาดให้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องต่อไปและคงอยู่ให้นานเท่าที่จะเป็นไปได้ ซึ่งอาจจะต้องนำนวัตกรรมนั้น ๆ กลับมาปรับปรุงแก้ไขในแนวความคิดหรือทำการเริ่มใหม่ตั้งแต่ต้น (Reinnovation) เพื่อให้ได้นวัตกรรมที่ถือพัฒนาให้มีความสอดคล้องกับความต้องการของตลาดมากยิ่งขึ้น

๕) การเรียนรู้ (Learning) เป็นสิ่งจำเป็นที่องค์กรควรที่จะศึกษา และเรียนรู้ในขั้นตอนต่าง ๆ ของกระบวนการทางนวัตกรรมเพื่อก่อให้เกิดเป็นองค์ความรู้พื้นฐานที่แข็งแกร่งและสามารถนำไปใช้พัฒนาวิธีการสำหรับจัดการกับกระบวนการทางนวัตกรรมเหล่านั้นให้มีประสิทธิภาพที่ดียิ่งขึ้น

๒.๒.๔ ประเภทของนวัตกรรม

การจำแนกประเภทของนวัตกรรม แบ่งได้หลายประเภทตามลักษณะขอบเขต และวัตถุประสงค์ของการนำไปใช้ การจำแนกที่พบบ่อย และมีการนำไปใช้ประโยชน์ในเชิงการวิจัย และการจัดการนวัตกรรมค่อนข้างมากก็จะประกอบด้วย ๓ ลักษณะ คือ

๑) การจำแนกตามเป้าหมายของนวัตกรรม (The Target of Innovation) แบ่งเป็น นวัตกรรมผลิตภัณฑ์ (Product Innovation) และ นวัตกรรมกระบวนการ (Process Innovation)

๒) การจำแนกตามระดับของการเปลี่ยนแปลง (The Degree of Change) จะแบ่ง นวัตกรรมออกเป็น ๒ ประเภทใหญ่ คือ นวัตกรรมในลักษณะเฉียบพลัน (Radical Innovation) และ นวัตกรรมในลักษณะค่อยเป็นค่อยไป (Incremental Innovation)

๓) การจำแนกตามขอบเขตของผลกระทบ (The Area of Impact) จำแนกได้ ๒ ประเภท คือ นวัตกรรมทางเทคโนโลยี (Technological Innovation) และ นวัตกรรมทางการบริหาร (Administrative Innovation)

Bessant & Tidd, และ Schilling สามารถสรุปและอธิบายรายละเอียดของการจำแนกประเภทของนวัตกรรมในแต่ละลักษณะ ได้ ดังนี้^{๒๐}

๑. การจำแนกตามเป้าหมายของนวัตกรรม

๑.๑ นวัตกรรมผลิตภัณฑ์ (Product Innovation) สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติได้ให้ความหมายของนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ไว้ว่า นวัตกรรมผลิตภัณฑ์ คือ การพัฒนาและนำเสนอผลิตภัณฑ์ใหม่ไม่ว่าจะเป็นด้านเทคโนโลยี หรือวิธีการใช้ก็ดี รวมไปถึงการปรับปรุงผลิตภัณฑ์เดิมที่มีอยู่ให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น นวัตกรรมผลิตภัณฑ์ถือเป็นผลิตภัณฑ์ (Outputs) ขององค์กรหรือธุรกิจ โดยอาจจะอยู่ใน รูปของตัวสินค้า (Goods) หรือการบริการ (Services) ก็ได้ และตัวแปรหลักที่สำคัญ ของการพัฒนานวัตกรรมผลิตภัณฑ์มี ๒ ตัวแปร คือ

๑) โอกาส ทางด้านเทคโนโลยี หมายถึง องค์ความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เครื่องมือ อุปกรณ์ และกระบวนการที่จะทำให้ สามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้เกิดขึ้นได้

๒) ความต้องการ ของตลาด หมายถึง ความต้องการของผู้ใช้ ที่มีความต้องการ ในผลิตภัณฑ์ใหม่นั้น และพร้อมที่จะซื้อหรือใช้ และส่งผล ทำให้ผู้เป็นเจ้าของนวัตกรรมได้รับ ประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจ หรือสังคม เช่น บริษัท แอปเปิ้ล ที่ได้มีการพัฒนานวัตกรรมผลิตภัณฑ์ด้านการออกแบบและการสื่อสารที่เรียกว่า iPod จนทำให้สามารถเป็น ที่ต้องการและตอบสนองความ

^{๒๐} Bessant, J. & Tidd, J., *Innovation and Entrepreneurship*, Entrepreneurship, (Westsex: John Wiley & Sons Ltd., 2007).

ต้องการของผู้บริโภค ภายใต้รูปแบบและวิถีการดำเนินชีวิตในยุคปัจจุบัน ซึ่งส่งผลทำให้บริษัท ประสบความสำเร็จและได้รับผลประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจอย่างมากมาย เป็นต้น

๑.๒ นวัตกรรมกระบวนการ (Process Innovation) สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ ให้ความหมายของนวัตกรรมกระบวนการ หมายถึง การประยุกต์ใช้แนวคิด วิธีการหรือกระบวนการใหม่ ๆ ที่ส่งผลให้กระบวนการผลิต และการทำงานโดยรวมมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลสูงขึ้นอย่างเห็นได้ชัด เช่น การใช้คอมพิวเตอร์ในการออกแบบกระบวนการผลิตใหม่ เป็นต้น

จากความหมายดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่านวัตกรรมกระบวนการ เป็นเรื่องของการเปลี่ยนแปลงในองค์การไม่ว่าจะเป็นเครื่องมือ กรรมวิธีการผลิต การจัด จำหน่าย หรือรูปแบบการจัดการ องค์การ ทั้งนี้โดยมีเป้าหมายที่จะนำไปสู่การพัฒนาการผลิตภัณฑ์ไปถึงมือผู้บริโภคหรือผู้ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อองค์การมากที่สุด แม้ว่านวัตกรรมผลิตภัณฑ์จะถูกมองเห็นได้ชัดเจนมากกว่าแต่นวัตกรรมกระบวนการก็มีความสำคัญมากเช่นเดียวกัน ในการที่จะทำให้องค์การ หรือธุรกิจมีความได้เปรียบในเชิงการแข่งขันทางธุรกิจ โดยนวัตกรรมกระบวนการส่วนใหญ่จะมุ่งเน้นไปในเรื่องของ การควบคุมคุณภาพ (Quality Control) และการปรับปรุงประสิทธิภาพการผลิตและการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องรวมถึงกิจกรรมหรือกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบในระบบ กล่าว คือ ปัจจัยนำเข้า (Inputs) กระบวนการ (Process) และผลิตผล (Outputs) เช่น บริษัท วอลล์ มาร์ท ซึ่งดำเนินธุรกิจค้าปลีกที่สามารถพัฒนาระบบการกระจายสินค้า และการบริหารต้นทุนการขนส่งได้อย่างมีประสิทธิภาพ จนทำให้สามารถจำหน่ายสินค้าได้ในราคาถูกลงกว่าคู่แข่ง และสามารถครองตลาดค้าปลีกในประเทศจีนที่มีกำลังซื้อมหาศาล เป็นต้น

๒. การจำแนกตามระดับของการเปลี่ยนแปลง

๒.๑ Smith ให้ความหมายว่านวัตกรรมในลักษณะเฉียบพลัน (Radical Innovation) เป็นนวัตกรรมที่มีระดับความใหม่ ในลักษณะที่มีความแตกต่างไปจากกรรมวิธีและแนวคิดเดิมไปอย่างสิ้นเชิง หรือเป็นลักษณะของการเปลี่ยนแปลงแบบถอนรากถอนโคน ดังนั้น นวัตกรรมที่มีลักษณะการเปลี่ยนแปลงแบบเฉียบพลันจึงมีนัยสำคัญมากกว่าการปรับปรุงสิ่งที่มีอยู่เดิมแต่เป็นการออกแบบและใช้แนวคิดใหม่ทั้งหมดในการพัฒนานวัตกรรม นอกจากนี้ หากพิจารณาการให้ความหมายของ Henderson & Clark's นวัตกรรมในลักษณะเฉียบพลัน (Radical Innovation) จะทำให้เกิดการออกแบบที่เป็นต้นแบบใหม่ของนวัตกรรม (New Dominant Design) รวมถึงแนวคิดของการออกแบบ และรายละเอียดขององค์ประกอบและโครงสร้างทางสถาปัตยกรรมด้วย Rothwell & Gardner ได้ประมาณว่า นวัตกรรมที่มีลักษณะเฉียบพลันจะมีเพียง ๑๐% ของนวัตกรรมทั้งหมด ตัวอย่างนวัตกรรมที่มีลักษณะเป็นนวัตกรรมในลักษณะเฉียบพลัน (Radical Innovation) เช่น กล้องถ่ายรูปแบบดิจิทัลที่เปลี่ยนแปลงมาจากกล้องถ่ายรูปที่ใช้ฟิล์ม โทรศัพท์ที่เกิดขึ้นแทนการส่งข้อความ

ด้วยจดหมายหรือบันทึกข้อความ เป็นต้น ซึ่งนวัตกรรม ในลักษณะเฉียบพลันจะมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการเป็นผู้นำตลาดของ ธุรกิจ รวมทั้งสามารถสร้างมูลค่าทางการตลาดและความอยู่รอดของธุรกิจได้มากกว่านวัตกรรมที่มีลักษณะค่อยเป็นค่อยไป

๒.๒ นวัตกรรมในลักษณะค่อยเป็นค่อยไป (Incremental Innovation) นวัตกรรมประเภทนี้เป็นนวัตกรรมที่เกิดขึ้นจำนวนมาก และมีความถี่ในการเกิดบ่อยมากกว่านวัตกรรมในลักษณะเฉียบพลัน โดยมีลักษณะของการเปลี่ยนแปลงที่ค่อยเป็นค่อยไป มีการปรับปรุงระบบให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้นทีละเล็กละน้อย จากเทคโนโลยีหรือสิ่งที่มีอยู่เดิม นวัตกรรมในลักษณะค่อยเป็นค่อยไป (Incremental Innovation) เป็นนวัตกรรมที่เปลี่ยนแปลงจากความเชี่ยวชาญขององค์กรหรือธุรกิจในเรื่องของเทคโนโลยีภายใต้โครงสร้างหรือสถาปัตยกรรมเดิม เช่น เครื่องซักผ้าที่มีการเปลี่ยนระบบการ หมุน และประสิทธิภาพในการซักให้มีคุณภาพมากขึ้น หรือเครื่องปรับอากาศที่มีการปรับปรุงระบบการฟอกอากาศ และการทำงานให้มีประสิทธิภาพดีขึ้นก็นับว่าเป็นตัวอย่างของนวัตกรรมในลักษณะค่อยเป็นค่อยไปที่เห็นภาพได้อย่างชัดเจน ดังนั้น กล่าวโดยสรุปได้ว่า นวัตกรรมในลักษณะค่อยเป็นค่อยไป (Incremental Innovation) เป็นนวัตกรรมที่มีลักษณะของการเปลี่ยนแปลงแบบค่อยเป็นค่อยไป โดยจะพัฒนาจากพื้นฐานแนวคิดหรือการออกแบบจากผลิตภัณฑ์หรือกระบวนการที่มีอยู่เดิม ทั้งนี้ ความสามารถในการเปลี่ยนแปลงจะมีอย่างน้อยเพียงไม่กี่ชิ้นขึ้นอยู่กับประสบการณ์ ความเชี่ยวชาญ และข้อมูลความต้องการของลูกค้าที่องค์กรมีอยู่

๓. การจำแนกตามขอบเขตของผลกระทบ

๓.๑ นวัตกรรมทางเทคโนโลยี (Technological Innovation) เป็นนวัตกรรมที่มีพื้นฐานหรือขอบเขตของการ พัฒนามาจากเทคโนโลยี โดยในปัจจุบันการพัฒนานวัตกรรมทางเทคโนโลยีมีบทบาทและความสำคัญต่อหลาย ๆ อุตสาหกรรม ทั้งนี้ เนื่องจากเทคโนโลยีช่วยทำให้การพัฒนาวัตกรรมสามารถตอบสนองความต้องการของลูกค้าหรือผู้บริโภค และสร้างความได้เปรียบในเชิงการแข่งขันได้เป็นอย่างดี รวมทั้งเป็นนวัตกรรมที่มีแรงผลักดันที่สำคัญของความก้าวหน้าในด้านต่าง ๆ ทั้งทางด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง สิ่งแวดล้อม และความเป็นอยู่ของนวัตกรรมทางเทคโนโลยี จึงเป็นได้ทั้งนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ นวัตกรรมกระบวนการ นวัตกรรมที่มีลักษณะเฉียบพลัน และนวัตกรรมที่มีลักษณะค่อยเป็นค่อยไป ถ้าการพัฒนาวัตกรรมนั้นอยู่บนพื้นฐานของการใช้เทคโนโลยีเพื่อการเปลี่ยนแปลง นอกจากนี้การเปลี่ยนแปลงของนวัตกรรมทางเทคโนโลยียังจะส่งผลต่อรูปแบบและระดับของการแข่งขันในเชิงธุรกิจได้อีกด้วย

๓.๒ นวัตกรรมทางการบริหาร (Administrative Innovation) นวัตกรรมทางการบริหารเป็นเรื่องของการคิดค้นและเปลี่ยนแปลงรูปแบบวิธีการตลอดจนกระบวนการจัดการองค์กรใหม่ ที่ส่งผลให้ระบบการทำงาน การผลิต การออกแบบผลิตภัณฑ์ และการให้บริการขององค์กร มีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น เช่น การบริหารองค์กรในลักษณะโครงสร้างองค์กรแบบเมตริกซ์ อย่างไรก็ตาม

ก็ดี การใช้แนวคิด Balanced Score Card ในการวางแผนและประเมินผลงานขององค์กร การจัดการความรู้เพื่อการพัฒนาองค์กร การพัฒนารูปแบบการดำเนินธุรกิจในลักษณะที่เป็น Open Business Models เพื่อให้สอดคล้องกับแนวคิดของการพัฒนานวัตกรรมแบบเปิด (Open Innovation) ก็จัดได้ว่าเป็นลักษณะของนวัตกรรมทางการบริหารซึ่งจะส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการดำเนินงานขององค์กรหรือธุรกิจให้มีประสิทธิภาพหรือประโยชน์ในเชิง เศรษฐกิจเพิ่มมากขึ้น

กล่าวโดยสรุปได้ว่า นวัตกรรมทางการบริหารเป็นเรื่องที่มีความสัมพันธ์โดยตรงกับ นโยบาย โครงสร้างองค์กร ระบบ รูปแบบ และกระบวนการจัดการในองค์กร ซึ่งต่างจากนวัตกรรม ทางเทคโนโลยีที่มีผลกระทบต่อเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีในนวัตกรรมผลิตภัณฑ์และนวัตกรรม กระบวนการถึงแม้ว่าการจำแนกประเภทของนวัตกรรมจะมีได้ในหลายมิติกระบวนการที่ทำให้เกิด นวัตกรรม(Process of Innovation) ก็ยังสามารถพิจารณาได้หลายมุมมองด้วยโดยหากจำแนกตาม ปัจจัยหลักของการเกิดนวัตกรรม ซึ่งประกอบด้วย เทคโนโลยี (Technology) และความต้องการของ ผู้บริโภค (Market Demand) ทำให้สามารถจำแนกลักษณะของกระบวนการที่ทำให้เกิดนวัตกรรม ได้ ๓ ลักษณะ คือ

๑) การผลักดันด้วยเทคโนโลยี (Technology Push) กล่าวคือ การเกิดนวัตกรรม เกิดขึ้นจากความเข้มแข็งของการลงทุนและพัฒนาทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

๒) การดึงด้วยความต้องการของผู้บริโภค (Demand Pull) การเกิดนวัตกรรมใน ลักษณะนี้เป็นการพิจารณาจากปัญหาและความต้องการของผู้บริโภคเป็นหลักและนำกลับมาสู่การ สร้างและพัฒนานวัตกรรมเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค

๓) การผสมผสานทั้งด้านเทคโนโลยีและความต้องการของผู้บริโภค (Coupling) เป็น การสร้างนวัตกรรมโดยคำนึงถึงความต้องการของผู้บริโภคและเทคโนโลยีที่มีอยู่เพื่อพัฒนานวัตกรรม ให้เป็นที่ต้องการของผู้บริโภคภายใต้การพัฒนาและยกระดับเทคโนโลยีที่มีอยู่ไปพร้อม ๆ กัน

กล่าวโดยสรุปแล้ว คณะผู้วิจัยให้ความหมายของ “นวัตกรรม” หมายถึง การพัฒนา ที่ยังไม่เคยมีมาก่อน หรือเป็นการพัฒนาดัดแปลงจากของเดิมที่มีอยู่แล้วให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ที่ เกิดขึ้นจากการใช้ความรู้ ทักษะประสบการณ์ และความคิดสร้างสรรค์ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ โดยการ นำเอาวิธีการใหม่มาปฏิบัติ หลังจากที่ได้ผ่านการทดลองและได้รับการพัฒนามาแล้วและใช้ได้ผลดี ยิ่งขึ้น

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

๒.๓.๑ ความหมายของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความหมายของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีนักวิชาการหลายท่านได้ให้นิยามความหมายของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไว้หลากหลาย ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาและเรียบเรียงไว้ ดังนี้

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่ชี้แนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมีพระดำรัสแก่พสกนิกรชาวไทยมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๑๗ มีใจความว่า “...การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น ต้องสร้างพื้นฐาน คือ ความพอมีพอกิน พอใช้ ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการและอุปกรณ์ที่ประหยัดแต่ถูกต้องตามหลักวิชาการ เมื่อได้พื้นฐานมั่นคงพร้อมพอควร และปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยเสริมความเจริญและฐานะทางเศรษฐกิจ ขั้นที่สูงขึ้นโดยลำดับต่อไป...” และนับจากนั้นเป็นต้นมาพระองค์ได้ทรงเน้นย้ำถึง แนวทางการพัฒนาหลักแนวคิดพึ่งตนเองเพื่อให้เกิดความพอมี พอกิน พอใช้ของคนส่วนใหญ่ โดยใช้หลักความพอประมาณ การคำนึงถึงความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ตลอดจนทรงเตือนสติปวงชนชาวไทยไม่ให้ประมาท มีความตระหนักถึงการพัฒนาอย่างเป็นขั้นเป็นตอนที่ถูกต้องตามหลักวิชา และการมีคุณธรรมเป็นกรอบในการปฏิบัติและการดำรงชีวิต

ในปี พ.ศ. ๒๕๔๐ ประเทศไทยประสบกับภาวะวิกฤตเศรษฐกิจ นับว่าเป็นบทเรียนของการพัฒนาที่ไม่สมดุลและไม่มีเสถียรภาพ ซึ่งส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของประชาชนส่วนใหญ่ ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการพัฒนาสังคมที่ไม่ได้คำนึงถึงระดับความเหมาะสมกับศักยภาพของประเทศ หรือความพร้อมของคนและระบบ และอีกส่วนหนึ่งนั้น การหวังพึ่งพิงจากต่างประเทศมากเกินไป ทั้งในด้านความรู้ เงินลงทุน หรือตลาด โดยไม่ได้เตรียมสร้างพื้นฐานภายในประเทศให้มีความมั่นคงและเข้มแข็ง หรือสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี เพื่อให้สามารถพร้อมรับความเสี่ยงจากความผันแปรเปลี่ยนแปลงของปัจจัยภายในและภายนอก บทเรียนจากการพัฒนาที่ผ่านมาทำให้ประชาชนคนไทยทุกระดับในทุกภาคส่วนของสังคม ทั้งภาครัฐ เอกชน ประชาสังคม นักวิชาการ หันกลับมาทบทวนแนวทางการพัฒนาและการดำเนินชีวิตของคนในชาติ แล้วมุ่งให้ความสำคัญกับพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในเรื่องการพัฒนาและการดำเนินชีวิตแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง และศึกษาค้นคว้าพัฒนาความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงทั้งในเชิงกรอบแนวคิดทางทฤษฎี และใช้เป็นแนวทางในการนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน^{๒๑}

^{๒๑} ศราวุธ บุรณ์เจริญ, จำนง หนูนิล และพัฒนสุดา สอนชื่อ, หนังสือเรียนสาระกับทักษะการดำเนินชีวิต รายวิชาเศรษฐกิจพอเพียง (ทช ๒๑๐๐๑) ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ฉบับปรับปรุง, (กรุงเทพมหานครสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๕๔), หน้า ๑๐.

เศรษฐกิจพอเพียงนับเป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อให้ชีวิตดำเนินไปในทางสายกลางที่เหมาะสมสอดคล้องกับวิถีความเป็นอยู่อันเรียบง่ายของคนไทยซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับประชาชนทุกระดับ บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กร และระดับประเทศได้โดยมีคุณลักษณะที่สำคัญดังนี้

ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีต่อความจำเป็นและเหมาะสมกับฐานะตนเอง สังคมสิ่งแวดล้อม รวมทั้งวัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่นไม่มากเกินไป ไม่น้อยเกินไปและต้องไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น

ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจในดำเนินการต่างๆอย่างมีเหตุผลตามหลักวิชา หลักกฎหมาย หลักศีลธรรมจรรยาและวัฒนธรรมที่พึงงามคิดถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องอย่างถ่วงถี้ โดยคำนึงถึงที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ

ภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงในด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมเพื่อให้สามารถปรับตัวและรับมือได้อย่างทันที่ทั้งเงื่อนไขสำคัญ เพื่อให้เกิดความพอเพียงการตัดสินใจและดำเนินกิจกรรมต่างๆต้องอาศัยทั้งเงื่อนไขคุณธรรม หลักวิชา และเงื่อนไขชีวิตเป็นพื้นฐาน

เงื่อนไขหลักวิชา อาศัยความรู้ รอบคอบและระมัดระวังอย่างยิ่ง ในการนำวิชาการต่างๆมาใช้วางแผนและดำเนินการทุกขั้นตอน

เงื่อนไขชีวิต ดำเนินชีวิตด้วยความอดทนมีความเพียร มีสติและปัญญา บริหารจัดการใช้ชีวิตโดยใช้หลักวิชาและคุณธรรมเป็นแนวทางพื้นฐาน^{๒๒}

ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นต้องมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรู้ความรอบคอบและความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนดำเนินงานทุกขั้นตอนและในขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจในระดับให้มีจิตสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริตและให้มีความรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียรมีสติปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุสังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี^{๒๓}

^{๒๒} สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, **ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง** (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ ๒๑ เซ็นจูรี่, ๒๕๕๑), หน้า ๑๓ - ๑๖.

^{๒๓} สุขสรรรค์ กั้นตะบุตร, **การศึกษาการประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในภาคธุรกิจ**, (กรุงเทพมหานคร: คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๐), หน้า ๖.

เศรษฐกิจพอเพียง มีความหมายอย่างเดียวกัน หรือเหมือนกันกับเศรษฐกิจสมดุล เศรษฐกิจบูรณาการ เศรษฐกิจศีลธรรม เศรษฐกิจพื้นฐาน และเศรษฐกิจชุมชน โดยในส่วนของ เศรษฐกิจพื้นฐานนั้น หมายถึง เศรษฐกิจที่คำนึงถึงการทะนุบำรุงพื้นฐานของตัวให้เข้มแข็ง ทั้งทางสังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมและเศรษฐกิจ พื้นฐานของสังคมก็คือเศรษฐกิจชุมชน เพราะฉะนั้นเศรษฐกิจพื้นฐานกับเศรษฐกิจชุมชนคืออย่างเดียวกัน หัวใจของเศรษฐกิจพื้นฐานหรือ เศรษฐกิจชุมชนอยู่ที่การรวมตัวของชาวบ้านในการทำอาชีพต่าง ๆ เช่น เกษตรกรรม การแปรรูป อาหารงาน หัตถกรรมธุรกิจชุมชนศูนย์การแพทย์แผนไทย กองทุนชุมชนเพื่อการเพิ่มทุนทุก ๆ ทาง พร้อมกันคือทุนทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางสิ่งแวดล้อม ทุนทางเศรษฐกิจ^{๒๔} โดยดำเนินการ ตามฐานคิดการพัฒนาเพื่อความพอเพียง ดังนี้

๑. ยึดแนวพระดำริในการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงตามขั้นตอนทฤษฎีใหม่
๒. สร้างพลังงานสังคม โดยการประสาน พลังสร้างสรรค์ ของทุกฝ่ายในลักษณะพหุภาคี อาทิ ภาครัฐ องค์กร พัฒนาเอกชน นักวิชาการ ธุรกิจเอกชน สื่อมวลชน ฯลฯ เพื่อให้ขับเคลื่อน กระบวนการพัฒนาธุรกิจชุมชน
๓. ยึด พื้นที่เป็นหลัก และใช้องค์กรชุมชนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา ส่วนภาคีอื่น ๆ ทำหน้าที่ช่วยกระตุ้นอำนวยความสะดวก ส่งเสริมและสนับสนุน
๔. ใช้กิจกรรมของชุมชนเป็นเครื่องมือสร้างการเรียนรู้ และ การจัดการร่วมกันพร้อม พัฒนาอาชีพที่หลากหลายเพื่อเป็นทางเลือกของคนในชุมชน ซึ่งมีความแตกต่างกัน ทั้งด้าน เพศ วัย การศึกษา ความถนัด ฐานะเศรษฐกิจ ฯลฯ
๕. ส่งเสริมการรวมกลุ่ม และการสร้างเครือข่าย องค์กรชุมชนเพื่อสร้างคุณธรรม จริยธรรม” และการเรียนรู้ที่มีคุณภาพอย่างรอบด้าน อาทิ การศึกษา สาธารณสุข การฟื้นฟูวัฒนธรรม การจัดการสิ่งแวดล้อม ฯลฯ
๖. วิจัยและพัฒนาธุรกิจชุมชนครบวงจร (ผลิต – แปรรูป – ขาย – บริโภค) โดยให้ความสำคัญต่อ การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน และฐานทรัพยากรของท้องถิ่นควรเริ่มพัฒนาจากวงจร ธุรกิจขนาดเล็กในระดับท้องถิ่นไปสู่วงจรธุรกิจที่ใหญ่ขึ้นระดับประเทศ และระดับต่างประเทศ
๗. พัฒนาเศรษฐกิจชุมชนที่มีศักยภาพของแต่ละเครือข่ายให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ธุรกิจ ชุมชน ที่มีข้อมูลข่าวสารธุรกิจนั้น ๆ อย่างครบวงจร พร้อมทั้งใช้เป็นสถานที่สำหรับศึกษาดูงาน และ ฝึกอบรม^{๒๕}

^{๒๔} ประเวศ วะสี, **ประชาคมตำบล**, ยุทธศาสตร์เพื่อเศรษฐกิจพอเพียง ศีลธรรมและสุขภาพ, พิมพ์ครั้งที่ ๓ (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๑), หน้า ๔๐-๔๖.

^{๒๕} สุเมธ ตันติเวชกุล, ดร, **๒๐๙ คำสอนพอเศรษฐกิจพอเพียง หนังสือเฉลิมพระเกียรติเฉลิมฉลอง พระชนมายุ ๘๑ พรรษา**, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา สถาบันศีลธรรม, ๒๕๕๑), หน้า ๒๔๙-๒๕๑.

สรุปได้ว่า ความหมายของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง แนวทางการดำเนินชีวิตของทุกคน และเป็นแนวคิดที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างมากมายครอบคลุมไปได้ทุกด้าน ทั้งยังเป็นการวางรากฐานในการพัฒนาสร้างความสมดุลให้กับชีวิต โดยมีการวางแผนการดำเนินงานทุกขั้นตอนด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา และรอบคอบ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

๒.๓.๒ แนวคิดของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้นิยามแนวคิดของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไว้หลากหลาย ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาและเรียบเรียงไว้ ดังนี้

แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๑๗ และภายหลังวิกฤตเศรษฐกิจ พ.ศ. ๒๕๔๐ ได้ทรงเน้นย้ำเป็นแนวทางการแก้ไขเพื่อให้รอดพ้น และสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ และความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ของสังคมไทยก็กลายเป็นอุดมการณ์สำหรับคนทุกชนชั้นในสังคมไทยที่อยากใช้ชีวิตแบบทางสายกลาง รวมทั้งผู้คนในวัยรุ่นหนุ่มสาวเช่นกันและต่อมา ในปี พ.ศ. ๒๕๔๙ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชทานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้กับสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติไว้ว่า “เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียงหมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึง ความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจาก การเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้ จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับให้มีจิตสำนึกในคุณธรรมความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี”^{๒๖} และพระองค์ท่านทรงทอดพระเนตรเห็นความเสี่ยงของเศรษฐกิจสังคมไทยที่พึ่งพิงปัจจัยภายนอกสูงภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และการเปลี่ยนแปลงต่างๆ อย่างรวดเร็ว

^{๒๖} สุภัทรา บุญปัญญาโรจน์, “ภาวะบริโภคนิยมของวัยรุ่นไทย: ปัจจัยผลักดันสู่สังคมไทย”, วารสารรามคำแหง, ฉบับมนุษยศาสตร์ ปีที่ ๒๗ ฉบับที่ ๑ (มกราคม ๒๕๕๐): ๑-๒.

จึงทรงเตือนให้พสกนิกรตระหนักถึงความสำคัญของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งนำสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนและทรงเน้นย้ำว่าการพัฒนาต้องเริ่มจากการ “พึ่งตนเอง” สร้างพื้นฐานให้พอมีพอกินพอใช้ ด้วยวิธีการประหยัดและถูกต้องตามหลักวิชาการให้ได้ก่อนโดยต้องรู้จักประมาณตนและดำเนินการด้วยความรอบรู้รอบคอบระมัดระวังและ “ทำตามลำดับขั้นตอน” สู่การ “ร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกัน” เมื่อพัฒนาตนเองและชุมชนให้เข้มแข็งแล้วจะได้ “พัฒนาเครือข่ายเชื่อมสู่สังคมภายนอกอย่างเข้มแข็งมั่นคงและยั่งยืน” ต่อไป โดยที่องค์ประกอบของ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงพระราชทานปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ให้เป็นแนวทางการดำเนินชีวิตและวิถีปฏิบัตินำสู่ความสมดุลอันส่งผลให้มีความสุขอย่างยั่งยืน โดยมีองค์ประกอบสำคัญดังนี้

๑) ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีต่อความจำเป็นและเหมาะสมกับฐานะของตนเองสังคมสิ่งแวดล้อมรวมทั้งวัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่น ไม่มากเกินไปไม่น้อยเกินไปและต้องไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น

๒) ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจดำเนินการอย่างมีเหตุผล ตามหลักวิชาการ หลักกฎหมายหลักคุณธรรมและวัฒนธรรมที่ดีงาม โดยคำนึงถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องอย่างถ่วงถ่วง “รู้จักอ่อน รู้จักแข็ง โอกาสอุปสรรค” และคาดการณ์ผลที่จะเกิดขึ้นอย่างรอบคอบ “รู้เขา รู้เรา รู้จัก เลื่อนนำสิ่งที่ดี และเหมาะสมมาประยุกต์ใช้”

๓) การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจสังคมสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม จากทั้งในและต่างประเทศ เพื่อให้สามารถบริหารความเสี่ยงปรับตัวและรับมือได้อย่างทันที่ ในการปฏิบัติเพื่อให้เกิดความพอเพียงนั้นจะต้องเสริมสร้างให้คนในชาติมีพื้นฐานจิตใจในการปฏิบัติตน ดังนี้

๑) มีคุณธรรม ทั้งนี้ บุคคลครอบครัวองค์กรและชุมชนที่จะนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ ต้องนำระบบคุณธรรมและความซื่อสัตย์สุจริตมาประพฤติปฏิบัติก่อน โดยเริ่มจากการอบรมเลี้ยงดูในครอบครัวการศึกษาอบรมในโรงเรียน การสั่งสอนศีลธรรมจากศาสนาตลอดจนการฝึกจิต ช่มใจของตนเอง

๒) ใช้หลักวิชาความรู้ โดยนำหลักวิชาและความรู้เทคโนโลยีที่เหมาะสม มาใช้ทั้งในขั้นการวางแผนและปฏิบัติด้วยความรอบรู้ รอบคอบและระมัดระวังอย่างยิ่ง

๓) ดำเนินชีวิตด้วยความเพียรความอดทน มีสติปัญญาและความรอบคอบ^{๒๗}

^{๒๗} สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, *เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง*, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๕๔), หน้าที่ ๘ - ๑๐.

ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้ จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบและความระมัดระวังอย่างยิ่ง ในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีจิตสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์ สุจริต และมีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบเพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี^{๒๘}

การพัฒนาตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง คือ การพัฒนาที่ตั้งอยู่บนฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาท โดยคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ตลอดจนใช้ความรู้ ความรอบคอบ และคุณธรรม ประกอบการวางแผน การตัดสินใจ และการกระทำ โดยปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีหลักพิจารณาอยู่ ๕ ส่วน ดังนี้

๑) กรอบแนวคิด เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่ และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็นโดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และยังเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัย และวิกฤตเพื่อความมั่นคงและยั่งยืนของการพัฒนา

๒) คุณลักษณะ เศรษฐกิจพอเพียง สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

๓) คำนิยาม ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย ๓ คุณลักษณะพร้อม ๆ กัน ดังนี้

- ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

- ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจของระดับของความพอเพียงนั้นจะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ

- การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบ และการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

^{๒๘} สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, จากปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติ, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท เพชรรุ่งการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๗.

๔. เจื่อนไข การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้ และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ

- เจื่อนไขความรู้ ประกอบด้วยความรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง อย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกันเพื่อประกอบการวางแผน และความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

- เจื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้างประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีความอดทน มีความเพียรใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

คณะผู้วิจัยสรุปได้ว่า หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงข้างต้นพอจะสรุปได้ว่า เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำไปใช้ได้กับทุกคน สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุขและไม่เดือดร้อน ความเป็นอยู่อย่างประมาทตนตามฐานะไม่หลงใหลไปตามกระแสวัตถุนิยม ความพอประมาณ ความมีเหตุผลรวมถึง ความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่ง ในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ แนวทางของเศรษฐกิจพอเพียงนั้น จะอยู่ในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศ

๒.๔ แนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน

การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) หมายถึง “การตอบสนองความต้องการของคนรุ่นปัจจุบัน โดยไม่มีผลกระทบในทางลบต่อความต้องการของคนรุ่นต่อไปในอนาคต” เนื่องจากทุกครั้งที่มีการตอบสนองความต้องการของคนรุ่นปัจจุบัน ต้องมีการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะส่งผลกระทบในทางลบต่ออนาคต การพัฒนาที่ยั่งยืนจึงเป็นแนวคิดในการแก้ปัญหา โดยการพยายามอนุรักษ์ธรรมชาติไว้ในลักษณะที่เป็นส่วนรวมหรือมหภาค คือ หากมีความจำเป็นที่จะดำเนินการให้กระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมในทีใดทีหนึ่ง ก็จะต้องเสริมสร้างคุณภาพสิ่งแวดล้อมในที่อื่นๆ เป็นการชดเชยเพื่อให้ในแง่มหภาคของคุณภาพสิ่งแวดล้อมคงอยู่ได้ดั้งเดิม

การพัฒนาที่ยั่งยืน : การพัฒนายุคโลกาภิวัตน์

กระแสโลกาภิวัตน์ (Globalization) ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี และกลไกการตลาด ก่อให้เกิดการเติบโต การผลิต การบริโภคที่เป็นผลเสียต่อสิ่งแวดล้อม ชีวิตมนุษย์ สัตว์ และพืชพรรณ ดังนั้น การที่มนุษย์ยังคงใช้แนวทางพัฒนาแบบเก่าซึ่งไม่คำนึงถึงข้อจำกัดในการพัฒนา อันหมายถึง ข้อจำกัดด้านสภาพ ความสามารถที่จะรองรับการบริโภค และการใช้ประโยชน์จากโลก และ

เมื่อทุกสิ่งทุกอย่างที่จะนำมาบริโภค และใช้ประโยชน์หมดลง อีกไม่นานทุกชีวิตบนโลกจะต้องจบสิ้น เพราะมนุษย์จะไม่สามารถอาศัยอยู่บนโลกได้อีกต่อไป การพัฒนาที่ยั่งยืน จึงเป็นแนวคิดเพื่อป้องกันมิให้โลกต้องเดินไปสู่จุดจบ

แนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน

ปรัชญาและอุดมการณ์ในการพัฒนาจะต้องอยู่ในพื้นฐานหลักการที่เรียกว่า " ความยุติธรรมระหว่างคน ๒ ยุค " หรือแนวคิดของ การพัฒนาที่ยั่งยืน มุมมองของมนุษย์จะต้องปรับเปลี่ยน ให้เปิดกว้างยอมรับความจริงถึงผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม ที่จะติดตามมาจาก การกระทำ ของตน มนุษย์จะต้องประสานแนวคิดทางวิทยาศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ สังคมศาสตร์ และ จริยศาสตร์ เข้าด้วยกัน เพื่อสร้างเป็นข้อกำหนด ทั่วไปขึ้นโดยเริ่มต้นจากการปูพื้นฐานความรู้ทางด้านนิเวศวิทยา และระบบนิเวศสร้างความ เข้าใจถึงปฏิสัมพันธ์ในระหว่างสิ่งมีชีวิตด้วยกันเอง และปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ต่อจากนั้นจึงชี้ให้เห็นถึง หลักการ ถ่ายทอดพลังงาน โดยการกินต่อกันเป็นทอดๆ และวัฏจักรของสสาร ซึ่งเป็นกระบวนการสำคัญในการทำให้สสาร และพลังงาน สามารถหมุนเวียน ในระบบนิเวศ ก็จำเป็นจะต้องสร้างให้เกิดเป็นความคิดรวบยอดขึ้น ในระบบความคิดพร้อมจะนำไปเชื่อมโยงกับ ประสบการณ์ต่างๆ เพื่อให้การดำเนินการพัฒนาที่ยั่งยืน ประสบผลสำเร็จ ความหมายของ การพัฒนาที่ยั่งยืน โดยทั่วไปหมายถึง การพัฒนาเพื่อบรรลุถึงความต้องการของมนุษยชาติในปัจจุบัน (โดยเฉพาะคนยากจน) ขณะเดียวกันก็ จะต้องไม่เป็นลดทอน หรือเปียดบังโอกาสที่จะบรรลุความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ในรุ่นต่อ ๆ ไปด้วย

การพัฒนาอย่างยั่งยืน (อังกฤษ: sustainable development) เป็นหลักการจัดองค์การ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายการพัฒนามนุษย์ พร้อมกับยังรักษาความสามารถของระบบธรรมชาติไว้เพื่อให้ทรัพยากรธรรมชาติและบริการระบบนิเวศซึ่งเศรษฐกิจและสังคมต้องพึ่งพา โดยผลที่คาดหวังคือสภาพสังคมที่มีการใช้ภาวะการครองชีพและทรัพยากรเพื่อบรรลุความต้องการของมนุษย์โดยไม่บ่อนทำลายบูรณภาพและเสถียรภาพของระบบธรรมชาติ การพัฒนาอย่างยั่งยืนยังนิยามได้ว่าเป็นการพัฒนาที่บรรลุความจำเป็นในปัจจุบันโดยไม่ลดทอนความสามารถของชนรุ่นหลังในการบรรลุความจำเป็นของพวกเขา เป้าหมายความยั่งยืน เช่น เป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนระดับสหประชาชาติปัจจุบัน จัดการกับความท้าทายทั่วโลก รวมทั้งความยากจน ความเหลื่อมล้ำ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ การเสื่อมโทรมของธรรมชาติ สันติภาพและความยุติธรรม

๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กัญญกานต์ เมืองสนธิ ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาการตลาดผลิตภัณฑ์ผ้าทอพื้นเมืองสำหรับนักท่องเที่ยวที่มายังศูนย์การค้าชุมชนในแนวเส้นทางระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตก การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาสำรวจและวิเคราะห์สถานการณ์ปัจจุบัน ผลิตภัณฑ์ผ้าทอพื้นเมืองภายในศูนย์การค้าชุมชนในแนวเส้นทางระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตก เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์ผ้าทอพื้นเมืองของนักท่องเที่ยว และเพื่อเสนอแผนพัฒนาการตลาดผลิตภัณฑ์ผ้าทอพื้นเมืองสำหรับนักท่องเที่ยวที่มายังศูนย์การค้าชุมชน ในแนวเส้นทางระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตก ในการวิจัยครั้งนี้ได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ การพัฒนาการตลาดการท่องเที่ยว พฤติกรรมการซื้อของนักท่องเที่ยว ผลิตภัณฑ์ผ้าทอพื้นเมือง ศูนย์การค้าชุมชน และแนวเส้นทางระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก-ตะวันตก วิธีดำเนินการวิจัยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ ร่วมกับการวิจัยเชิงปริมาณ โดยแบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็น ๔ กลุ่ม ได้แก่ หน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้อง จำนวน ๕ คน ผู้ประกอบการ จำนวน ๕ คน กลุ่มผู้ผลิตผ้าทอพื้นเมือง จำนวน ๓ คน และนักท่องเที่ยวที่มายังศูนย์การค้าชุมชนในแนวเส้นทางระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตก จำนวน ๔๐๐ คนโดยใช้เครื่องมือในการวิจัย ๒ ลักษณะคือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก และแบบสอบถาม ศูนย์การค้าชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยวแนวใหม่ที่กำลังเติบโตในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือผ้าทอพื้นเมืองอีสานมีความเป็นเอกลักษณ์ ที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่น มีผู้ประกอบการกลุ่มหนึ่งที่เห็นถึงความสำคัญของผ้าทอพื้นเมืองโดยการนำมาแปรรูปเพื่อจัดจำหน่าย ภายใต้ศูนย์การค้าชุมชนผลการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา พบว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อยู่ในช่วงวัยผู้ใหญ่ สถานภาพโสด ภูมิลำเนาอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีอาชีพนักเรียน/นักศึกษา และพนักงานบริษัทเอกชน รายได้ ๑๕,๐๐๐-๒๒,๕๐๐ บาท จากผลการศึกษาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงได้จัดทำแผนพัฒนาการตลาดผลิตภัณฑ์ผ้าทอพื้นเมืองสำหรับนักท่องเที่ยว ด้านผลิตภัณฑ์คือความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ด้านราคาคือราคาเหมาะสมกับคุณภาพ ด้านช่องทางการจัดจำหน่ายคือการจัดวางสินค้าเป็นสัดส่วน และด้านการส่งเสริมการตลาด คือการออกร้านในงานจัดแสดงสินค้า^{๒๙}

ภัทรพล ใจเย็น ได้ทำการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ในภาคเหนือตอนบน” ผลการวิจัยพบว่า จากการศึกษา รูปแบบการดำเนินงาน

^{๒๙} กัญญกานต์ เมืองสนธิ, การพัฒนาการตลาดผลิตภัณฑ์ผ้าทอพื้นเมืองสำหรับนักท่องเที่ยวที่มายังศูนย์การค้าชุมชนในแนวเส้นทางระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตก, วิทยานิพนธ์ ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการการท่องเที่ยว, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๗), บทคัดย่อ.

ของเศรษฐกิจชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในภาคเหนือตอนบนโดยการสัมภาษณ์ จากผู้นำชุมชน ประชาชนชาวบ้าน ประชาชนในเขตภาคเหนือพบตามลำดับดังต่อไปนี้

๑) รูปแบบการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในภาคเหนือตอนบน การสร้างงานสร้างอาชีพเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนให้ มีความยั่งยืนรวมทั้งจัดระบบสวัสดิการให้กับทุกคนในชุมชน” โดยมีรูปการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในการแก้ปัญหาความยากจน ประกอบด้วย ๔ รูปแบบ คือ ๑. การลดรายจ่าย ๒. เพิ่มรายได้ ๓. การเสริมสร้างศักยภาพกลุ่มเศรษฐกิจชุมชน ๔. การบริหารจัดการเศรษฐกิจชุมชน

๒. แนวทางของประชาชนในการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ๑) ด้านบุคคล พบว่า กรรมการและสมาชิกกลุ่มต้องการศึกษาอบรมและดูงานด้านการบริหารจัดการ เพื่อให้มีความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพ ๒) ด้านงบประมาณ พบว่า มีความต้องการเงินทุนหมุนเวียนสนับสนุนอย่างต่อเนื่องจาก หน่วยงานภาครัฐและเอกชนและต้องการให้มีการระดมทุนภายในกลุ่มเพื่อเป็นทุนสำรองและให้เกิดสภาพคล่องในการบริหารจัดการ ๓) ด้านวัสดุ อุปกรณ์สถานที่พบว่า มีความต้องการวัสดุ อุปกรณ์ที่มีมาตรฐานและมีจำนวนเพียงพอ ต่อความต้องการของสมาชิกภายในกลุ่ม ให้ใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ๔) ด้านการบริหารจัดการพบว่า กรรมการและสมาชิกกลุ่มมีความต้องการอบรมการบริหารจัดการ ด้านการผลิต การตลาด การบรรจุหีบห่อ และการออกแบบตลาดผลิตภัณฑ์ ๕) ด้านการมีส่วนร่วม พบว่า กรรมการและสมาชิกมีความ ต้องการอบรมพัฒนาการทำงานเป็นทีมและเทคนิคการทำงานต่างๆ เพื่อให้ผลงานมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

๓) ผลศึกษาปัญหาและอุปสรรครูปแบบการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในภาคเหนือตอนบน

๑) ด้านบุคคล พบว่า สมาชิกกลุ่มบางคนไม่ให้ความร่วมมือในการผลิตและการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มเนื่องจากสมาชิกยังไม่เห็นประโยชน์ของการรวมกลุ่ม

๒) ด้านงบประมาณ พบว่า ขาดเงินทุนหมุนเวียน ซึ่งสาเหตุมาจากต้องซื้อวัตถุดิบจากภายนอก และต้องจ่ายค่าวัตถุดิบและแรงงานด้วยเงินสด

๓) ด้านวัสดุ อุปกรณ์ สถานที่ พบว่า กลุ่มทอผ้าต้องนำวัตถุดิบเข้าจากภายนอกและมีราคาสูงไม่สามารถ ควบคุมคุณภาพวัตถุดิบได้

๔) ด้านการบริหารจัดการ การบริหารการเงินและบัญชี พบว่า สมาชิกส่วนใหญ่ไม่ชอบสร้างนิสัยบริหารการเงินและทำบัญชีแสดงรายการรับรายจ่ายเพื่อเป็นข้อมูลสำหรับแสดงต้นทุน

ที่แท้จริง ๕) ด้านการมีส่วนร่วม พบว่า คณะกรรมการสมาชิกขาดการมีส่วนร่วมการทำงานเป็นทีม และเทคนิคในการทำงานร่วมกัน^{๓๐}

รัชฎาพร บุญเรือง ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนากลยุทธ์การตลาดผลิตภัณฑ์ผ้าทอพื้นเมืองลาวครั้งของกลุ่มแม่บ้านผู้นำร้อน ตำบลด่านช้าง อำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรี ผลการศึกษาวิจัยพบว่า

๑. สภาพการผลิตผลิตภัณฑ์ผ้าทอพื้นเมืองลาวครั้งของกลุ่มแม่บ้านผู้นำร้อน พบว่า ระดับความคิดเห็นสภาพการผลิตผลิตภัณฑ์ผ้าทอพื้นเมืองลาวครั้งของกลุ่มแม่บ้านผู้นำร้อน โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย = ๒.๙๕) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ได้รับการถ่ายทอดการทอผ้าจากบรรพบุรุษ ระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = ๓.๘๗) รองลงมา คือ กลุ่มแม่บ้านผู้นำร้อน มีความพึงพอใจต่อรายได้ที่ได้รับจากการทอผ้า ระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = ๓.๕๘) และค่าเฉลี่ย น้อยที่สุด คือ ได้รับการถ่ายทอดการทอผ้าจากหน่วยงานราชการที่ส่งเสริม (ค่าเฉลี่ย = ๒.๖๘)

๒. สภาพการตลาดผลิตภัณฑ์ผ้าทอพื้นเมืองลาวครั้งของกลุ่มแม่บ้านผู้นำร้อน โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย = ๓.๓๘) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ในช่วงเทศกาลท่องเที่ยวผลิตผลิตภัณฑ์ผ้าทอทุกชนิดจะขายได้มากขึ้น ระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = ๔.๐๓) รองลงมา คือ ส่วนมากลูกค้าที่ซื้อผลิตภัณฑ์ผ้าทอจากชื่อเสียงของวัดผู้นำร้อน ระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = ๓.๙๐) และค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ลูกค้าที่ซื้อผลิตภัณฑ์ส่วนใหญ่เป็นประชาชนในพื้นที่จังหวัดสุพรรณบุรี ระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย = ๒.๖๘)

๓. เพื่อพัฒนากลยุทธ์การตลาดผลิตภัณฑ์ผ้าทอพื้นเมืองลาวครั้งของกลุ่มแม่บ้านผู้นำร้อน อำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรี พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างการพัฒนากลยุทธ์การตลาด ผลิตภัณฑ์ผ้าทอพื้นเมืองลาวครั้งของกลุ่มแม่บ้านผู้นำร้อน กับการตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์ผ้าทอ พื้นเมืองลาวครั้งของลูกค้ายกระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าความสัมพันธ์ระดับสูงสุด คือ ด้านการกำหนดราคามีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์ผ้าทอพื้นเมืองลาวครั้งของลูกค้ายกระดับปานกลาง รองลงมา คือ ด้านการส่งเสริมการตลาดมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์ผ้าทอพื้นเมืองลาวครั้งของลูกค้ายกระดับปานกลาง และด้านที่มีค่าความสัมพันธ์ระดับต่ำสุด คือ ด้านช่องทางการตลาดมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์ผ้าทอพื้นเมืองลาวครั้ง ของลูกค้ายกระดับปานกลาง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕^{๓๑}

^{๓๐} ภัทรพล ไชยเย็น, รูปแบบการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ในภาคเหนือตอนบน, รายงานการวิจัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙.

^{๓๑} รัชฎาพร บุญเรือง, การพัฒนากลยุทธ์การตลาดผลิตภัณฑ์ผ้าทอพื้นเมืองลาวครั้งของกลุ่มแม่บ้านผู้นำร้อน ตำบลด่านช้าง อำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรี, รายงานการวิจัย, มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร, ๒๕๖๑.

พระครูปริยัติวิสุทธิคุณ และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การใช้หลักพุทธศาสนาในการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนพึ่งตนเองลุ่มแม่น้ำมูล อำเภอบำเหน็จณรงค์ จังหวัดสุรินทร์” ผลการวิจัยโดยอาศัยกลุ่มประชากรด้านบุคคล ด้านเอกสารและการลงไปศึกษาเก็บข้อมูลภาคสนาม พบว่า ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ ๑ การใช้หลักพุทธศาสนาในการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนพึ่งตนเองลุ่มน้ำมูล อำเภอบำเหน็จณรงค์ จังหวัดสุรินทร์ ประยุกต์ใช้ตามหลักวิสาหกิจชุมชน ๕ ด้าน ได้แก่ ด้านการบริหารจัดการกลุ่มส่วนใหญ่ใช้หลักสัจจะธรรม หลักพรหมวิหารธรรมและหลักอปริหานิยธรรม ด้านการบริหารจัดการ ด้านหลักพรหมวิหารธรรม หลักฆราวาสธรรม และหลักทิวฏฐธรรมมีกัตถะ ด้านการบริหารจัดการด้านผลิตและงานสนับสนุนการผลิตส่วนใหญ่ใช้หลักสัจจะธรรม หลักพรหมวิหารธรรมและหลัก ทิวฏฐธรรมมีกัตถะ ด้านการบริหารจัดการด้านหลักสัจจะธรรม หลักปาปณิกธรรม หลักโภควิภาค หลักทิวฏฐธรรมมีกัตถะและหลักคิหิสุข และด้านการปรับปรุงและพัฒนาธุรกิจชุมชนธรรมหลักปาปณิกธรรมหลักทิวฏฐธรรมมีกัตถะ วิธีการใช้หลักพุทธศาสนาในการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนพึ่งตนเองลุ่มน้ำมูล อำเภอบำเหน็จณรงค์ พบว่า โดยส่วนใหญ่ประยุกต์กลั่นกรองหลักพุทธศาสนาให้สอดคล้องอยู่ในกระบวนการของกิจกรรมวิสาหกิจชุมชน ทั้ง ๕ ประการ คือ การบริหารจัดการกลุ่มการบริหารจัดการด้านการบริหารจัดการด้านการผลิตและงานสนับสนุนการผลิต การบริหารจัดการ และการปรับปรุงและพัฒนาธุรกิจชุมชนวิธีใช้หลักพุทธศาสนาอีกประการ คือ ผู้นำกลุ่มปลูกฝังคุณธรรมให้เกิดมีในใจสมาชิกภาพ ผลการใช้หลักพุทธศาสนาในการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนพึ่งตนเองลุ่มน้ำมูล อำเภอบำเหน็จณรงค์ พบว่า ด้านการบริหารจัดการสามัคคี มีความซื่อสัตย์ เกิดความไว้วางใจ มีการปฏิบัติงานอย่างทุ่มเท เสียสละ จริงจัง มีเป้าหมาย ด้านการบริหารจัดการ ทำให้ลูกค้าและสมาชิกของกลุ่มเชื่อมั่น ให้ความไว้วางใจ ด้านการบริหารจัดการด้านการผลิตและงานสนับสนุนการผลิต ทำให้มีความขยันหมั่นเพียร อดทนต่อความยากลำบาก ฉลาดรอบรู้ เสียสละ มีมุมมองที่กว้างขวาง ด้านการบริหารจัดการด้านการเงิน ทำให้มีความซื่อสัตย์สุจริต มีสัจจะ เทียงธรรม เกิดความไว้วางใจกัน รู้จักจำแนกแยกแยะ มีโลกทัศน์ที่กว้างไกล ตรงไปตรงมา มั่นคง และมีความสุข และด้านการปรับปรุงและพัฒนาธุรกิจชุมชนทุกด้าน ทำให้สมาชิกเกิดความคิดอ่าน เพิ่มมุมมอง รู้จักจำแนกแยกแยะ ไม่ขัดแย้งแบบทำลาย เชื่อมโยงเครือข่าย มีความเอื้อเฟื้อเกื้อกูลต่อเพื่อนมนุษย์ ทั้งหมดส่งผลเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนคือ ความเข้มแข็งมั่นคงของวิสาหกิจชุมชนสามารถพึ่งตัวเองได้^{๓๒}

สำนักวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนสู่ความ

^{๓๒} พระครูปริยัติวิสุทธิคุณ และคณะ, การใช้หลักพุทธศาสนาในการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนพึ่งตนเองลุ่มแม่น้ำมูล อำเภอบำเหน็จณรงค์ จังหวัดสุรินทร์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

เข้มแข็งกรณีดอกไม้ประดิษฐ์จากใบยางพารา” ผลการศึกษาพบว่า ระดับศักยภาพของวิสาหกิจชุมชน หรือ ระดับความเข้มแข็งอยู่ในระดับดีแต่เมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน ระดับศักยภาพที่อยู่ในระดับดีมี ๓ ด้าน คือ ด้านทิศทางการของวิสาหกิจชุมชน ด้านการบริหารตลาด และด้านการบริหารสมาชิก ส่วนที่เหลืออีก ๔ ด้าน คือ การวางแผนดำเนินงาน การจัดการสินค้าและบริการด้านจัดการความรู้และข้อมูลข่าวสารและด้านผลลัพธ์การดำเนินงานสำหรับศักยภาพอยู่ในเกณฑ์ระดับปานกลาง ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนสู่ความเข้มแข็งมี ๒ ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ คือ การมีส่วนร่วมของสมาชิก และชุมชนได้รับผลประโยชน์ ส่วนปัญหาและอุปสรรค ได้แก่ การผลิตมีวัตถุดิบไม่เพียงพอในบางช่วง ช่องทางการตลาดมีน้อยขาดข้อมูลด้านการตลาด และระดับศักยภาพบางด้านอยู่ในระดับต่ำ ดังนั้น วิสาหกิจชุมชนควรใช้วัตถุดิบอย่างอื่นผลิตทดแทนใบยางพาราในช่วงที่ขาดแคลน และตรวจสอบสภาพวัตถุดิบคือใบยางไม่ควรนำใบยางอ่อนมาใช้ในการผลิต ส่วนด้านการตลาดควรมีการฝึกอบรมสมาชิกกลุ่มเพื่อพัฒนาทักษะและรูปแบบใหม่ๆ อย่างสม่ำเสมอเพิ่มช่องทางการจำหน่ายให้มากขึ้น ภาครัฐควรจัดหาสถานที่แน่นอนในการจำหน่ายสินค้า รวมทั้งพัฒนาระดับศักยภาพที่เป็นข้อด้อยให้มีระดับดีขึ้น โดยการวางแผนการดำเนินงานและพัฒนาความแตกต่างของผลิตภัณฑ์ให้ต่างจากผู้ผลิตรายอื่น^{๓๓}

จรัส ดวงสุวรรณ และภัสสร ดวงสุวรรณ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การวิจัยและพัฒนาระบบการจัดการเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชนอย่างเป็นระบบและยั่งยืน : การศึกษาการแพทย์ภาพบนกระดองปู หมู่บ้านสาขลา ตำบลนาเกลือ อำเภอสุมทิวะเจดีย์ จังหวัดสมุทรปราการ” บริษัทที่ศึกษาครั้งนี้ คือ หมู่บ้านสาขลา ปัจจุบันตั้งอยู่เขตตำบลนาเกลือ อำเภอสุมทิวะเจดีย์ มีเนื้อที่ประมาณ ๓๒ ตารางกิโลเมตร การเดินทางไปหมู่บ้านสาขลา หรือตำบลนาเกลือสามารถเดินทางได้โดยทางรถยนต์ เพราะมีถนนคอนกรีตเข้าถึงตำบลนาเกลือได้ การเดินทางระหว่างบ้านสาขลาและอำเภอสุมทิวะเจดีย์จะมีรถตู้ รถสองแถววิ่งประจำทาง และมีรถรับส่งนักเรียนไปเรียนตามโรงเรียนที่มีชื่อเสียงต่างๆ นอกชุมชน หมู่บ้านสาขลาเป็นหมู่บ้านของชาวประมงที่ยังมีวิถีชีวิตแบบเดิมในการทำประมงชายฝั่ง ชุมชนบ้านสาขลาประกอบด้วยหมู่ที่ ๑- ๘ แต่ละหมู่บ้านมีประมาณ ๒๕๐ ครัวเรือนและมีประชากรประมาณ ๒,๐๐๐ คน น้ำบริโภคใช้น้ำจากโครงการประปาชนบท

^{๓๓} สำนักวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร, การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนสู่ความเข้มแข็ง กรณีดอกไม้ประดิษฐ์จากใบยางพารา, (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร : กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, ๒๕๕๑), หน้า ๑

ในชุมชนมีโรงเรียนที่เปิดสอนระดับชั้นอนุบาลและประถมศึกษา คือ โรงเรียนชุมชนวัดสาขลาและมีโรงเรียนที่เปิดสอนระดับมัธยมศึกษา คือ โรงเรียนสุทธิราอุปถัมภ์ ซึ่งเป็นโรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ มีสถานีนามัยประจำหมู่บ้านและสถานีตำรวจ คนในชุมชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ^{๓๔}

แสน กীরตินวนันท์ และวรวุฒิ โรมรัตนพันธ์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ความเข้มแข็งของสวัสดิการชุมชนบนอัตลักษณ์ความเป็นจีนกรณีศึกษาชุมชนโบ๊ะเบ๊ะ” ผลการวิจัย พบว่า ชาวจีนภายในชุมชนโบ๊ะเบ๊ะได้อาศัยอัตลักษณ์ ๓ อัตลักษณ์ ได้แก่ อัตลักษณ์ความเป็นจีน ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ที่เหมือนกันของชาวจีนทั้งชาติได้แก่ รูปแบบวันสำคัญอย่างวันตรุษจีน สารทจีน เป็นต้น ประเพณีสำคัญเช่นงานแต่งงาน งานศพ (กงเต็ก) เป็นต้น หรืออัตลักษณ์ของชาวจีนแต่้จิว ซึ่งชาวจีนภายในชุมชนโบ๊ะเบ๊ะเกือบทั้งหมด ล้วนเป็นผู้ที่อพยพมาจากพื้นที่บริเวณชัวเถาหรือบริเวณใกล้เคียง ล้วนพูดภาษาแต่้จิวทั้งสิ้น ฉะนั้นชาวจีนภายในโบ๊ะเบ๊ะจึงล้วนพูดภาษาแต่้จิวทั้งสิ้น โดยอัตลักษณ์สำคัญของชาวจีนแต่้จิว เช่น รักการค้าขาย การเคารพศาลเจ้าปึงเถ่ากง เป็นต้น ส่วนอัตลักษณ์การผสมกลมกลืนระหว่างไทยและจีน เนื่องจากชาวจีนโบ๊ะเบ๊ะส่วนใหญ่พอก้าวเข้ามาอาศัยยังไทยเป็นเวลานาน ผนวกกับการที่ชุมชนโบ๊ะเบ๊ะเป็นพื้นที่เช่าของวัดบรมนิวาส ด้วยความกตัญญูของชาวจีนโบ๊ะเบ๊ะต่อประเทศไทยและวัดบรมนิวาส จึงได้บูรณาการอัตลักษณ์ของชาวไทยและชาวจีนเข้าระหว่างกัน กลายเป็นอัตลักษณ์ไทยและจีนในที่สุด นอกจากนี้ชาวจีนโบ๊ะเบ๊ะได้อาศัยอัตลักษณ์ความเป็นจีนเช่นการรวมกลุ่ม เครือข่ายหรือระบบศาลเจ้า เป็นต้น สร้างระบบสวัสดิการชุมชนผ่านระบบศาลเจ้าและสมาคม จนเกิดรูปแบบสวัสดิการชุมชนที่ต้องสมทบและไม่ต้องสมทบขึ้นในที่สุด^{๓๕}

อินท์ชลิตา วชิรจิระโชติ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบการจัดการวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผลิตผ้าไหม อำเภอบ้านเขว้า และกลุ่มผลิตผ้าไหม อำเภอกอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ” ผลการวิจัยพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามเป็นเพศหญิง ๑๐๐% ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอายุตั้งแต่ ๕๐ ปีขึ้นไปประกอบอาชีพ การเกษตรและมีการศึกษาในระดับประถมศึกษา มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนมากกว่า ๒๑,๐๐๐ บาท และพบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นสมาชิกของกลุ่มทอผ้า ๘-๑๐ ปี โดย

^{๓๔} จำรัส ดวงสุวรรณ และภัสสร ดวงสุวรรณ, “การวิจัยและพัฒนาระบบการจัดการเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชนอย่างเป็นระบบและยั่งยืน : การศึกษาการพันธ์ภาพบนกระดองปู หมู่บ้านสาขลา ตำบลนาเกลือ อำเภอยะหมื่นพระเจดีย์ จังหวัดสมุทรปราการ”, วารสารเผยแพร่ความรู้ทางวิชาการและงานวิจัย, ปีที่ ๑๕ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - ธันวาคม ๒๕๔๙).

^{๓๕} แสน กীরตินวนันท์ และวรวุฒิ โรมรัตนพันธ์, “ความเข้มแข็งของสวัสดิการชุมชนบนอัตลักษณ์ความเป็นจีนกรณีศึกษาชุมชนโบ๊ะเบ๊ะ”, วารสารการเมืองการปกครอง, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒ (มีนาคม - สิงหาคม ๒๕๕๘)

จำหน่ายสินค้าเฉพาะในประเทศ ทั้งนี้ กลุ่มตัวอย่างจากอำเภอบ้านเขว้ามีการจัดการวิสาหกิจชุมชนในภาพรวมในระดับปานกลาง แต่กลุ่มตัวอย่างจากอำเภอคอนสวรรค์ มีการจัดการวิสาหกิจชุมชน ในภาพรวมในระดับน้อย ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า การจัดการวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผลิตผ้าไหมของสองอำเภอ แตกต่างกันจริงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕^{๓๖}

ไพศาล มุ่งสมัคร และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการที่ประสบผลสำเร็จของกลุ่มเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ผลิตภัณฑ์สมุนไพร กลุ่มจังหวัดนครชัยบุรีรินทร์” ผลการวิจัยพบว่า ๑) ภาพรวมความสำเร็จในการจัดการเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์สมุนไพรทั้ง ๘ ด้านอยู่ในระดับสูง เมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้ด้านต่างๆ ได้แก่ด้านการจัดซื้อ/การผลิตด้านการปฏิบัติการด้านการจัดส่งสินค้าด้านการตลาดและการขายด้านการบัญชี/การเงินด้านการจัดการทุนชุมชน ด้านข่าวสาร/การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์ ๒) มี ๑๗ ตัวแปรเป็นองค์ประกอบสำคัญที่มีผลต่อความสำเร็จในการจัดการเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน (ค่าคะแนนองค์ประกอบ ๐.๒๐๓-๐.๕๑๐) ที่สำคัญ ๓ อันดับแรก ได้แก่ การสร้างระบบการติดต่อสื่อสาร การผลิตสำรองเพื่อไว้ในช่วงฤดูกาลที่ขาดวัตถุดิบ และ การประสานงานเพื่อให้กลุ่ม/เครือข่ายบรรลุเป้าหมาย และ ๓) รูปแบบการจัดการที่ประสบผลสำเร็จประกอบด้วย ๔ ด้านสำคัญดังนี้

๓.๑) ด้านการเงิน ก) เน้นการประเมินการบริหาร ข) เน้นการจัดหาแหล่งทุนภายนอก และค) เน้นความร่วมมือกำหนดระบบสวัสดิการกลุ่ม

๓.๒) ด้านผู้รับบริการ เน้นความพึงพอใจของสมาชิกเครือข่ายเกี่ยวกับระบบประสานงาน เพื่อให้เครือข่ายบรรลุเป้าหมาย

๓.๓) ด้านกระบวนการบริหารจัดการภายใน ก) เน้นการให้บริการเกี่ยวกับระบบบัญชีที่เป็นมาตรฐาน ข) เน้นการสร้างเครือข่ายการสร้างระบบติดต่อสื่อสาร และ ค) เน้นประสิทธิภาพผลิตภัณฑ์เกี่ยวกับ การกำหนดคุณสมบัติของวัตถุดิบ และการผลิตสำรองเพื่อฤดูกาลขาดวัตถุดิบ และ

๓.๔) ด้านการเรียนรู้และพัฒนา ก) เน้นองค์ความรู้เกี่ยวกับ เกณฑ์การเลือก/ตรวจสอบผู้ค้า การแบ่งปันแรงงานการตรวจสอบความต้องการซื้อวัตถุดิบ ข้อมูลผู้ค้าวัตถุดิบ วัสดุอุปกรณ์เกี่ยวกับการดำเนินงานของกลุ่ม และ การร่วมปฏิบัติตามกฎหมายแรงงาน และ ข) เน้นฝึกทักษะเกี่ยวกับการพัฒนาทักษะให้กับสมาชิกเครือข่าย^{๓๗}

^{๓๖} อินท์ชลิตา วัชรจิระโชติ, “การศึกษาเปรียบเทียบการจัดการวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผลิตผ้าไหม อำเภอบ้านเขว้า และกลุ่มผลิตผ้าไหม อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ”, วารสารวิชาการบริหารธุรกิจ สถาบันอุดมศึกษาเอกชนแห่งประเทศไทย (สสอท.), ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม - ธันวาคม ๒๕๕๖) : ๔๖.

^{๓๗} ไพศาล มุ่งสมัคร และคณะ, “รูปแบบการจัดการที่ประสบผลสำเร็จของกลุ่มเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ผลิตภัณฑ์สมุนไพร กลุ่มจังหวัดนครชัยบุรีรินทร์”, วารสารสมาคมนักวิจัย, ปีที่ ๑๘ ฉบับที่ ๓ (กันยายน - ธันวาคม ๒๕๕๖) : ๑๑๕.

ณัฐพร ดอกบุญนาค และฐาปกรณ ทอังกานุช ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวกรณีศึกษาชุมชนในตลาดร้อยปีสามชุกอำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี” ผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการจัดการด้านการท่องเที่ยวในคนในชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวในระดับมาก โดยเฉพาะในด้านของการจัดการด้านสถานที่ ที่จะเข้ามามีส่วนร่วมทั้งในด้านวางแผน การประชุมนโยบายหรือแสดงความคิดเห็นต่าง ๆ ด้านของสิ่งอำนวยความสะดวกนั้นชุมชนจะมีส่วนแค่การแสดงความคิดเห็นว่าดีหรือไม่ ต้องการหรือไม่ต้องการ แต่ไม่ได้เข้ามาส่วนในการวางแผนคิดนโยบาย หรือการจัดการมากแต่อย่างใด และด้านบุคลากร ประชาชนหรือคนในชุมชนนั้น มีส่วนร่วมมากแต่ในส่วนของการจัดการด้านกฎเกณฑ์ทางการท่องเที่ยวในตลาดร้อยปีสามชุกนั้น คนในชุมชนมีส่วนร่วมลดลงหากเทียบกับด้านอื่น ๆ เนื่องจากปัจจุบันกฎเกณฑ์ต่าง ๆ คือกฎที่ได้ปฏิบัติสืบต่อกันมา ไม่ได้มีการวางกฎเกณฑ์ที่ตายตัว ข้อเสนอแนะ๑. ส่งเสริมคนรุ่นใหม่ให้เข้ามามีบทบาทในการจัดการการท่องเที่ยวให้มากขึ้น๒. ส่งเสริมให้คนในชุมชนคิดถึงส่วนรวมมากกว่าผลทางธุรกิจมากขึ้น๓. ภาครัฐเข้ามามีบทบาทหรือส่งเสริมช่วยเหลือให้มากขึ้น เนื่องจากปัจจุบันผู้ที่ลืบทอดหรือดูแลพื้นที่ลดน้อยลง๔. ส่งเสริมให้คนในชุมชนตระหนักและเข้าใจถึงการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนมากขึ้น^{๓๘}

ทวี วัชระเกียรติศักดิ์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนโดยการพัฒนากลุ่มอาชีพ ในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลพลสงคราม อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา” งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์การวิจัย คือ ศึกษาบริบทเชิงพื้นที่ในการดำเนินงานและการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบล แนวทางและการดำเนินการส่งเสริมการสร้าง ความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนโดยการพัฒนากลุ่มอาชีพ และผลการดำเนินการสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนโดยการพัฒนากลุ่มอาชีพในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลพลสงคราม อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา โดยการมีส่วนร่วมของภาคีการวิจัยและพัฒนาทั้งภายในและภายนอกชุมชน ด้วยการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมกลุ่มเป้าหมาย คือ คณาจารย์และนักศึกษา บุคลากรองค์กรปกครองท้องถิ่น ผู้นำชุมชน และสมาชิกกลุ่มอาชีพในชุมชน เก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการสังเกตแบบมีและไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์เชิงลึก บันทึกการปฏิบัติงาน และการเรียนรู้ นำมาวิเคราะห์ข้อมูลสรุปอุปนิสัยและวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัย พบว่า บริบทเชิงพื้นที่ในการดำเนินงานและการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนทั้งองค์การบริหารส่วนตำบล และชุมชน มีความพร้อมต่อการพัฒนา แนวทางและการดำเนินการส่งเสริมการสร้าง ความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนโดยการพัฒนากลุ่มอาชีพ จะต้องสร้างจากภายใน ภายนอก และทั้งภายในและภายนอกชุมชน

^{๓๘}ณัฐพร ดอกบุญนาค และฐาปกรณ ทอังกานุช, “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวกรณีศึกษาชุมชนในตลาดร้อยปีสามชุกอำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี”, รายงานการวิจัย, (กองทุนส่งเสริมการวิจัย, ๒๕๕๖), หน้า บทคัดย่อ.

ตามปัจจัยแห่งความสำเร็จ คือ ความรู้ การยอมรับ ศักดิ์ศรีที่เท่าเทียมของภาคีสมาชิก และการมีชุมชนเป้าหมายเป็นศูนย์กลางของการสร้างความเข้มแข็งโดยที่ผลการดำเนินการสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนโดยการพัฒนากลุ่มอาชีพเชิงรูปธรรมได้ทำให้มีการพัฒนา จัดตั้ง ดำเนินงาน และขับเคลื่อนการจัดหาทุนของกลุ่มอาชีพในทั้ง ๑๕ หมู่บ้าน ตามความเหมาะสมและการตัดสินใจของแต่ละชุมชน^{๓๙}

สุภิญญา อธิปอนันต์ และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเพื่อการพึ่งตนเอง” ผลการวิจัยพบว่า ๑) บริบทชุมชนและสถานการณ์วิสาหกิจชุมชน คนในชุมชนประกอบอาชีพเกษตรเป็นหลัก แรกเริ่มเป็นกลุ่มอาชีพหรือกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร รวมกลุ่มกันเพื่อรับการสนับสนุนจากภาครัฐ ต่อรอง จัดซื้อปัจจัยการผลิตและขอสนับสนุนเงินทุน มีการรวมตัวแบบหลวมๆ สมาชิกไม่ค่อยมีส่วนร่วม มีเพียงผู้นำและแกนนำดำเนินการเป็นหลัก บางส่วนรวมกลุ่มกันเพื่อหารายได้เสริมและใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ โดยทำกิจกรรมการผลิตและการแปรรูป มีทั้งการดำเนินการร่วมกันและแยกกันทำ เพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชนและตลาด จดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชนเมื่อปี ๒๕๔๘ และได้รับการประเมินศักยภาพอยู่ในระดับปานกลางถึงดี ๒) กระบวนการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเพื่อการพึ่งตนเองที่เหมาะสม แบ่งเป็น (๑) ด้านการพัฒนาการบริหารจัดการองค์กร ได้แก่ การทบทวนและปรับปรุงโครงสร้างองค์กร บทบาทหน้าที่ ภาวะเทียบข้อตกลงร่วม การจัดระบบข้อมูล การทำบัญชี การพัฒนาผู้นำและสมาชิกการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม การสร้างคนรุ่นใหม่ การประชุมพบปะอย่างต่อเนื่อง (๒) ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์/กิจกรรม ได้แก่ การศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลด้านการผลิต จัดทำแผนพัฒนาการผลิตให้สอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่และความต้องการตลาด ค้นหาผู้รู้ รวบรวมภูมิปัญญา องค์ความรู้ พัฒนาระบบการผลิตและแปรรูปเพื่อให้ได้คุณภาพมาตรฐาน ลดต้นทุนการผลิต เพิ่มประสิทธิภาพ และรักษาสิ่งแวดล้อม พัฒนาบรรจุภัณฑ์และจัดระบบควบคุมคุณภาพมาตรฐาน (๓) ด้านการพัฒนาการตลาด ได้แก่ การศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลด้านการตลาด จัดทำแผนพัฒนาการตลาด สสำรวจตลาด ทดสอบผลิตภัณฑ์ ขยายช่องทางการตลาด ส่งเสริมการขาย สร้างความมั่นใจและประชาสัมพันธ์ (๔) ด้านการพัฒนาเครือข่าย ได้แก่ การศึกษาและจัดทำฐานข้อมูลเครือข่าย จัดทำแผนบูรณาการ กำหนดบทบาท ข้อตกลงร่วม การจัดกระบวนการเรียนรู้ เช่น การจัดเวทีเรียนรู้ ศึกษาดูงาน ทำแปลงเรียนรู้ ทดสอบและพัฒนา วางแผนการผลิตและการตลาด และ ๓) ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเพื่อการพึ่งตนเอง แบ่งเป็น (๑) ปัจจัยภายในกลุ่ม ได้แก่ การมีส่วนร่วม ความ

^{๓๙} ทวี วัชรเกียรติศักดิ์, “การสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนโดยการพัฒนากลุ่มอาชีพในพื้นที่ องค์การบริหารส่วนตำบ บลพลสงคราม อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา”, วารสารวิชาการบริหารธุรกิจ สยามคณบดีบัณฑิตวิทยาลัยแห่งประเทศไทย ในพระราชูปถัมภ์ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - มิถุนายน ๒๕๕๙) : ๔๓.

เสียสละ สามัคคี ความร่วมมือของสมาชิกและครอบครัว การดำเนินกิจกรรมที่ต่อเนื่อง การควบคุมคุณภาพสินค้า การพัฒนาความรู้/ภูมิปัญญา การพัฒนาผลิตภัณฑ์/กิจกรรมและการตลาด ศักยภาพของผู้นำและสมาชิกของวิสาหกิจชุมชน (๒) ปัจจัยในชุมชน ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชน วัฒนธรรมและประเพณี โครงสร้างประชากรในชุมชน การพัฒนาคนรุ่นใหม่ ทรัพยากรที่มีในชุมชน การจ้างงานในชุมชน/รายได้ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ และการมีตลาดชุมชนรองรับ และ (๓) ปัจจัยภายนอกชุมชน ได้แก่ นโยบายรัฐ ระบบเสริมหนุน เครือข่าย กลไกทางการตลาด และการคมนาคม^{๔๐}

ขวัญกมล ดอนขวา ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการธุรกิจชุมชนบนพื้นฐานปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ผลการศึกษาพบว่า การจัดการด้านการผลิต การจัดการด้านทรัพยากรมนุษย์ การจัดการด้านการตลาด และการจัดการการเงินและบัญชี เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการจัดการธุรกิจชุมชน ส่วนความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ความรู้ และคุณธรรม เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีค่ามีค่า KMO ค่า Bartlett's Test of Sphericity มีการแจกแจงโดยประมาณแบบ Chi-Square ผ่านเกณฑ์การทดสอบทางสถิติ นอกจากนี้ยังมีค่า Total Initial Eigen values มากกว่า ๑ และสามารถอธิบายความแปรปรวนของข้อมูลได้มากที่สุดถึง ๗๕ % โดยองค์ประกอบทุกตัวมีค่า Factor Loading เข้าใกล้ ๑ ในด้านการประยุกต์ใช้แนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในด้านการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีและความมีเหตุผล มีผลกระทบทางตรงต่อการจัดการธุรกิจชุมชนด้านการผลิตมากที่สุด โดยมีค่าสัมประสิทธิ์เท่ากับ ๐.๔๙๐ และ ๐.๓๑๕ ตามลำดับ นอกจากนี้ ยังพบว่า กลุ่มอาชีพใช้เงื่อนไขความรู้มาเป็นหลักในการพิจารณาการจัดการธุรกิจชุมชนด้านการผลิต มากกว่าเงื่อนไขคุณธรรม โดยมีค่าสัมประสิทธิ์เท่ากับ ๐.๕๑๘ และ ๐.๒๘๙ ตามลำดับ กลุ่มอาชีพมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนอยู่ในระดับสูงมากเพียงใด มีระยะเวลาดำเนินการมายาวนาน และการได้รับการอบรมของสมาชิกในแต่ละกลุ่มอาชีพเกี่ยวกับการจัดการธุรกิจชุมชน จะทำให้สามารถประสบความสำเร็จในการทำธุรกิจของกลุ่มอาชีพเพิ่มขึ้น^{๔๑}

วลิชัฐพล กุลพรม ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนากระบวนการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งตามหลักพุทธธรรมของเทศบาลตำบลต้นธง อำเภอเมืองจังหวัดลำพูน ผลการวิจัยพบว่า บริบทชุมชนเข้มแข็งของประชาชนเทศบาลตำบลต้นธงด้านสภาพสังคมมีการจัดระบบการศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบโรงเรียนมีสถานศึกษาในระดับอนุบาลจนถึงระดับอุดมศึกษา ด้านการสาธารณสุขมีโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล ด้านโครงสร้างพื้นฐานและการคมนาคมมีไฟฟ้านำประปา

^{๔๐} สุกัญญา อธิปอนันต์ และคณะ, “กลยุทธ์การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเพื่อการพึ่งตนเอง”, รายงานวิจัย, กรมส่งเสริมการเกษตร, ๒๕๕๐.

^{๔๑} ขวัญกมล ดอนขวา, “การจัดการธุรกิจชุมชนบนพื้นฐานปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง”, รายงานการวิจัย, (สาขาวิชาเทคโนโลยีการจัดการสำนักวิชาเทคโนโลยีสังคม : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี, ๒๕๕๖).

ถนนสัญจรสะดวก ด้านทรัพยากรธรรมชาติ มีแม่น้ำปิง แม่น้ำกวัง ด้านขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม มีภาษาพูดเป็นของตนเอง เรียกว่า คำเมือง และคำยอง และมีแหล่งท่องเที่ยวภายในวัด

การพัฒนาโดยใช้กระบวนการทางทฤษฎี terms

๑. technology ด้านเทคโนโลยีนั้น นำมาใช้ในการพัฒนาเป็นเรื่องสำคัญที่ภาครัฐต้องนำมาใช้ เพื่อบริการประชาชนเพื่อความสะดวกรวดเร็ว

๒. Economic ด้านเศรษฐกิจ มีความสำคัญยิ่งที่จะช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งในชุมชน เศรษฐกิจดี ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง ทำให้ประชาชนกินดี อยู่ดี ประชาชนไม่มีหนี้สิน ชุมชนก็เข้มแข็ง

๓. Resource ด้านทรัพยากรบุคคลถือว่าสำคัญที่สุดต่อการพัฒนาต่าง ๆ ต้องมีการพัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่องเพื่อประสิทธิภาพด้านการบริหารจัดการ

๔. Mental ด้านจิตใจ ความเข้มแข็งของชุมชนเริ่มต้นที่จิตใจเป็นสำคัญ ถ้าประชาชนมีจิตใจที่อ่อนแอไม่เข้มแข็งก็พ่ายแพ้แก่ปัญหาชีวิต ไม่สามารถแก้ไขปัญหามีความสลับซับซ้อนได้

๕. Socio-cultural system ด้านระบบสังคมและวัฒนธรรมยังคงอนุรักษ์ไว้ซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิม ให้ความสำคัญกับกิจกรรมวันสำคัญทางศาสนาทำให้ประชาชนมีศีลธรรม

นอกจากนั้น ก็มีการพัฒนากระบวนการสร้างความเข้มแข็งด้วยหลักพุทธธรรม จักร ๔ (ธรรมนำชีวิตไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง ดุลลือนำรถไปสู่ที่หมาย หลักจักร ๔ มีการประยุกต์ใช้เพื่อความเข้มแข็งของชุมชน คือ จักร ๔ ได้แก่ ๑.ปฏิรูปเทศบาล (อยู่ในถิ่นที่ดี มีสิ่งแวดล้อมเหมาะสม) ชุมชนตำบลต้นธงตั้งอยู่ในถิ่นที่เหมาะสมทั้งด้าน อาณาเขตที่สะดวกสบายด้านการสัญจร เอื้ออำนวยต่อหลายๆ ด้าน ๒.สืบปฐพีสุบัสสยะ (สมาคมกับสัตบุรุษ) คือการส่งเสริมให้ประชาชนได้มีการเสวนาคบหาบุคคลอื่นที่เป็นคนดีมีกัลยาณมิตร ๓.อัตตสัมมาปณิธิ (ตั้งตนไว้ชอบ, ตั้งจิตคิดมุ่งหมาย นำตนไปถูกทาง) ในตำบลต้นธงดังกล่าวมาแล้วว่ามีโครงการฝึกอบรมธรรมะแก่ประชาชน หลายโครงการ เช่น พระธรรมทูตสัญจร อ.ป.ต.สัญจร พบประชาชนโครงการหมู่บ้านรักษาศีลห้า เป็นต้น ๔.ปุพเพกตปุญญตา (ความเป็นผู้ได้ทำความดีไว้ก่อนแล้ว, มีพื้นเดิมดี, ได้สร้างสมคุณความดีเตรียมพร้อมไว้แต่ต้น) ถือได้ว่าเป็นการเสริมสร้างคุณความดี จากการประพฤติปฏิบัติมาอย่างต่อเนื่องนั้น นับได้ว่าเป็นทุนเดิมของสังคมที่ได้สั่งสมความดีมาก่อน จึงเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้สังคมในตำบลต้นธงมีความเข้มแข็งสงบสุข ตามแบบของชุมชน สังคมวิถีพุทธ^{๔๒}

^{๔๒} วชิษฐ์พล กุลพรม, การพัฒนากระบวนการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งตามหลักพุทธธรรมของเทศบาลตำบลต้นธง อำเภอเมืองจังหวัดลำพูน, รายงานการวิจัย, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน, ๒๕๖๐).

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัย “กลไกการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน” การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งมีวิธีการดำเนินงานโดยมีขั้นตอนการวิจัย ดังนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ พื้นที่ศึกษา ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
- ๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย
- ๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล
- ๓.๖ การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย
- ๓.๗ สรุปกระบวนการวิจัย

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

รูปแบบการวิจัยครั้งนี้ เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ มีระเบียบวิธีวิจัย คือ การวิจัยแบบมีส่วนร่วมและการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ผสมผสานเข้าด้วยกัน โดยเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็น และนำข้อมูลที่ได้มาใช้ในการวางแผน กำหนดวัตถุประสงค์รวบรวมข้อมูล ในการสร้างกระบวนการกระบวนการการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของจังหวัดน่านอย่างยั่งยืน มีเครื่องมือในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลหลัก เพื่อศึกษากลไกการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน โดยมีการกำหนดขอบเขตการศึกษาวิจัย ดังนี้

๑. การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยดำเนินการดังนี้

๑) การลงพื้นที่ชุมชนเป้าหมาย เพื่อการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) บุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้อง มีความรู้ เชี่ยวชาญเพื่อศึกษาชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน และกลไกการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน

๒) ถอดบทเรียนเกี่ยวกับชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน

๒. การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยการลงพื้นที่สำรวจข้อมูลภาคสนาม (Field Study) โดยการคัดเลือกพื้นที่เป้าหมายแบบเจาะจง โดยเน้นการทำงานวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research-PAR) มีขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ ร่วมถอดบทเรียน และสรุปองค์ความรู้เพื่อการพัฒนากลไกการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน

ขั้นตอนที่ ๒ นำข้อมูลมาวิเคราะห์ที่พื้นที่ชุมชน โดยการนำมาอภิปรายแสดงความคิดเห็นร่วมกันเพื่อกำหนดนโยบายและวัตถุประสงค์ของโครงการการกำหนดวิธีการและแนวทางการดำเนินงานเพื่อการพัฒนาสร้างกลไกการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน

ขั้นตอนที่ ๓ ส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพชุมชนเพื่อการกลไกการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่านโดยเน้นการทำงานวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research-PAR)

ขั้นตอนที่ ๔ ส่งเสริมสนับสนุนให้ชุมชนได้มีรูปแบบกลไกการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน

๓.๒ พื้นที่ศึกษา ประชากร กลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๓.๒.๑ พื้นที่ศึกษา

ผู้วิจัยกำหนดพื้นที่ทำการศึกษาวิจัยในพื้นที่จังหวัดน่าน ประกอบด้วย ๕ ชุมชน ดังต่อไปนี้

- ๑) วิสาหกิจชุมชนชีวิติ บ้านน้ำเกี๋ยน อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน
- ๒) ชุมชนบ้านใหม่ ชุมชนต้นแบบโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงวังไม้ ตำบลนาไร่หลวง อำเภอสองแคว จังหวัดน่าน
- ๓) ชุมชนนิเวศวนเกษตรบ้านพื้เหนือ ตำบลป่าคาหลวง อำเภอบ้านหลวง จังหวัดน่าน
- ๔) ชุมชนนิเวศทำสวน บ้านพญาแก้ว ตำบลพญาแก้ว อำเภอเชียงกลาง จังหวัดน่าน
- ๕) ชุมชนนิเวศทำนา บ้านหนองผุก ตำบลเปือ อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดน่าน

๓.๒.๒ ประชากร และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การวิจัยในครั้งนี้ได้กำหนดกลุ่มประชากรและกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ดังนั้น ผู้วิจัยจึงกำหนดประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ดังนี้

- **กลุ่มประชากร** ได้แก่ สมาชิกชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนในเขตพื้นที่ของจังหวัดน่าน

- **กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในเชิงคุณภาพ (Key Informant)** ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญโดยการเจาะจง (Purposive Sampling) ตามความสำคัญของประเด็นที่ศึกษา ดังนั้น จึงกำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key-Informant) ที่เป็นตัวแทนของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องรวมจำนวนทั้งหมด ๒๐ คน ประกอบด้วย

๑) ตัวแทนสมาชิกชุมชนต้นแบบ จำนวน ๑๐ คน ประกอบด้วย

๑) ชูศิลป์ สารรัตน์	วิสาหกิจชุมชนชีวีวิถี
๒) ศิรินันท์ สารมณฐี	วิสาหกิจชุมชนชีวีวิถี
๓) นางลำไย สุฤทธิ์	ชุมชนบ้านใหม่
๔) นายสรพงษ์ ปัตติอนันต์	ชุมชนบ้านใหม่
๕. นายชัยวัฒน์ อุดคำอ้าย	บ้านพีเหนือ
๖) นายศักดิ์ดา ศรีเทพ	บ้านพีเหนือ
๗) นางพอง พงษ์ชั้น	ชุมชนนิเวศทำสวน บ้านพญาแก้ว
๘) นายสาย ขอดเตชะ	ชุมชนนิเวศทำสวน บ้านพญาแก้ว
๙) นางเครือวัลย์ สุโรป็น	ชุมชนนิเวศทำนา บ้านหนองผูก
๑๐) พ.ต.ท.สันโดษ ช้อนพุฒิ	ชุมชนนิเวศทำนา บ้านหนองผูก

๒) ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง คือ เกษตรจังหวัดน่าน พัฒนาชุมชนจังหวัดน่าน อพท.น่าน สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง และสำนักงานด้านความยั่งยืน จำนวน ๕ คน

๑) นายวิรัตน์ ปราบทุกซ์	ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง
๒) นายศักดิ์สิทธิ์ ศรีวิชัย	เกษตรจังหวัดน่าน
๓) ว่าที่ร้อยตรีไพฑูรย์ ศรีราจันท์	พัฒนาการจังหวัดน่าน
๔) นางศุภรดา กานดิศยากุล	องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) หรือ อพท.
๕) นายบัญชา โชติกำจร	ผู้อำนวยการสำนักงานด้านความยั่งยืน และพัฒนาชุมชน เครือเจริญโภคภัณฑ์จังหวัดน่าน

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย

การดำเนินการตามโครงการวิจัยดังกล่าว เน้นการศึกษาวิเคราะห์และการมีส่วนร่วมทั้งการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัย รายงานการประชุมที่เกี่ยวข้อง การประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) ส่วนการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลนั้นเน้นวิธีการแสวงหาความรู้ จากการตั้งประเด็นหลักในการสร้างนวัตกรรมชุมชนเพื่อการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน โดยดำเนินการและใช้เครื่องมือที่สำคัญ ได้แก่

๑. แบบสัมภาษณ์ (Inter View) โดยผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) สำหรับหน่วยงานภาครัฐ ผู้นำชุมชน และที่มีบทบาทด้านการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน

๒. การจัดประชุมกลุ่มย่อย (Focus group) โดยดำเนินการร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ ผู้นำชุมชน และที่มีบทบาทด้านการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน

๓. การปฏิบัติการสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนและภาคีเครือข่ายระหว่างกลุ่มประชาชนในพื้นที่ ร่วมกับหน่วยงานของภาครัฐในจังหวัดน่านเพื่อการสร้างนวัตกรรมชุมชนเพื่อการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน

๔. การสร้างกลไกขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

คณะผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่หลากหลาย เพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัย โดยมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

- **การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)** เป็นการสำรวจรวบรวมข้อมูลเชิงลึกที่มุ่งเน้นให้กลุ่มเป้าหมายที่ถูกเจาะจงให้เป็นผู้ให้ข้อมูลสะท้อนข้อมูลระดับบุคคล และ/หรือสะท้อนข้อมูลผ่านการเป็นตัวแทนกลุ่มหรือตัวแทนในพื้นที่ศึกษา โดยผู้วิจัยได้ทำการนัดหมายบุคคลที่เป็นผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญไว้ก่อนหน้า เมื่อถึงเวลานัดหมายผู้วิจัยก็จะไปตามเวลา แต่บางครั้งก็จะไม่พบผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญเนื่องจากออกไปทำงาน ผู้วิจัยต้องเพียรพยายามกลับไปใหม่ เมื่อพบผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญอีกครั้งก็จะทำการสัมภาษณ์ทันที การนัดหมายจึงไม่มีผลต่อโอกาสในการสัมภาษณ์มากนัก หากผู้วิจัยไปพบครั้งแรกแล้วขอสอบถามข้อมูลที่ยังไม่ครบถ้วนสมบูรณ์ ก็จะถือโอกาสนัดหมายไว้เพื่อทำการสัมภาษณ์ในครั้งต่อไป โดยมีวิธีปฏิบัติ ในการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกดังนี้

๑. การตรวจเยี่ยมพื้นที่เบื้องต้น (Community Meeting) เป็นกระบวนการในขั้นตอนเริ่มต้นของการดำเนินงานวิจัย เป็นการบูรณาการวิจัย เข้าถึงพื้นที่ศึกษาของโครงการ โดยการให้นักวิจัยได้เรียนรู้และสัมผัสกับสภาพแวดล้อมชุมชน อย่างใกล้ชิดเพื่อที่จะได้วางแผนการศึกษาวิจัยให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และเป้าหมาย ของการวิจัยต่อไป โดยทั่วไปการตรวจเยี่ยมพื้นที่เบื้องต้นเปรียบเสมือนกับการเรียนรู้ “ภูมิสังคม” ของพื้นที่เป้าหมาย อันประกอบด้วยประเด็นการตรวจเยี่ยมในด้านต่าง ๆ

๒. การสำรวจ/ศึกษาสภาพแวดล้อมทางกายภาพของพื้นที่ศึกษา เป็นการศึกษาเรียนรู้ข้อมูลทางกายภาพ ชีวภาพ และลักษณะภูมิประเทศของพื้นที่เป้าหมาย เพื่อที่จะนำข้อมูลมาใช้ในการศึกษารูปแบบการตั้งถิ่นฐาน การกระจายตัวของชุมชน ความสามารถของชุมชน

๓. การสำรวจ/ศึกษาสภาพแวดล้อมทางสังคมของพื้นที่ศึกษา เป็นการศึกษาเรียนรู้ข้อมูลทางสังคมของชุมชนในด้านต่าง ๆ เช่น สภาวะทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม จารีตของชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น

๔. ในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ ผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยตนเอง มีข้อมูลหลายส่วนที่ต้องทำการรวบรวมข้อมูลมาประกอบกันให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์การวิจัย ผู้วิจัยได้ดำเนินการรวบรวมข้อมูล โดยผู้วิจัยได้รับคำแนะนำจากผู้อาวุโสในการเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) เมื่อได้รายชื่อแล้ว ผู้วิจัยก็จะนัดหมายเพื่อสอบถามข้อมูล หรือไม่ก็เชิญผู้ให้ข้อมูลเหล่านี้ด้วยตนเองเพื่อมาร่วมพูดคุยกันเป็นกลุ่มซึ่งสามารถตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลได้เป็นอย่างดี

๕. การเก็บข้อมูลทุกครั้ง ผู้วิจัยได้จัดบันทึกไว้เป็นหลักฐานเพื่อสามารถจดจำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ หรือบางครั้งใช้วิธีการบันทึกเทปในการสัมภาษณ์ สำหรับบันทึกข้อมูลที่ได้จากการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ผู้วิจัยจะทำการจดบันทึกทันทีที่สังเกตเห็น โดยใช้เวลาในช่วงตอนกลางคืนในการเรียบเรียงข้อมูลที่ได้จากการบันทึกเทป นอกจากนี้ได้ถ่ายรูปแบบบุคคลและสิ่งต่าง ๆ ที่มีผลต่อการทำงาน เพื่อประกอบข้อมูลให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นอีกด้วย

- การสัมภาษณ์กลุ่ม (Focus Group) ผู้นำ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ในการเก็บข้อมูลทุกครั้ง ผู้วิจัยได้จัดบันทึกไว้เป็นหลักฐานเพื่อสามารถจดจำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ หรือบางครั้งใช้วิธีการบันทึกเทปในการสัมภาษณ์ สำหรับบันทึกข้อมูลที่ได้จากการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ผู้วิจัยจะทำการจดบันทึกทันทีที่สังเกตเห็น โดยใช้เวลาในช่วงตอนกลางคืนในการเรียบเรียงข้อมูลที่ได้จากการบันทึกเทป นอกจากนี้ได้ถ่ายรูปแบบบุคคลและสิ่งต่าง ๆ ที่มีผลต่อการทำงาน เพื่อประกอบข้อมูลให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นอีกด้วย

- การปฏิบัติการส่งเสริมมีส่วนร่วมของคนในชุมชนและภาคีเครือข่าย ในการส่งเสริมและการสร้างนวัตกรรมชุมชนเพื่อการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน

- การจัดพิมพ์เอกสารรายงานความก้าวหน้างานวิจัย เพื่อนำเสนอรายงานความก้าวหน้าแก่แหล่งทุนวิจัย (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์) เพื่อพัฒนาและปรับปรุงรายงานความก้าวหน้างานวิจัย

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

๑. ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาประกอบบริบท (Context Content Analysis Technique) ทั้งนี้การวิเคราะห์ข้อมูลได้วิเคราะห์ไปพร้อม ๆ กับการเก็บรวบรวมข้อมูลอยู่ตลอดเวลา ซึ่งมีการตรวจสอบข้อมูลเพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ และวิเคราะห์โดยผู้วิจัยนำข้อมูลที่ผ่านการตรวจสอบข้อมูลแล้วมาจัดทำให้เป็นระบบ หาความหมาย แยกแยะองค์ประกอบ ทั้งเชื่อมโยงและหาความสัมพันธ์ของข้อมูลเพื่อให้สามารถนำไปสู่ความเข้าใจต่อการเปลี่ยนแปลงปรากฏการณ์และรูปแบบความเข้าใจกับความหลากหลายและความแตกต่างของข้อมูลที่รวบรวมมา เพื่อนำเสนอรายงานผลภาพรวมตามวัตถุประสงค์ทั้ง ๓ ด้าน ได้แก่

- ๑) ศึกษาชุมชนต้นแบบในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของจังหวัดน่าน
- ๒) พัฒนากลไกการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน
- ๓) นำเสนอรูปแบบกลไกการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของ

จังหวัดน่าน

๒. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ มุ่งเน้นการวิเคราะห์โดยการสรุปตามสาระสำคัญด้านเนื้อหาที่กำหนดไว้ โดยวิเคราะห์กลไกการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน

๓. การสร้างบทสรุปและการพิสูจน์บทสรุป เป็นการนำแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยต่าง ๆ ทางวิชาการ มาสร้างเป็นบทสรุปพร้อมกับข้อมูลที่เชื่อถือได้อีกครั้งหนึ่ง โดยเน้นความเชื่อมโยงเพื่อนำไปสู่การพิสูจน์ที่เป็นรูปธรรมและตรงต่อข้อเท็จจริง

๓.๖ การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย

การนำเสนอข้อมูลจะอยู่ในลักษณะการพรรณนาความ (Descriptive Presentation) ประกอบภาพถ่ายและการพรรณนาความประกอบการบรรยายเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาชุมชนต้นแบบในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของจังหวัดน่าน การพัฒนากลไกการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน และนำเสนอรูปแบบกลไกการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน

บทที่ ๔

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาวิจัย “การพัฒนากลไกการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน” การวิจัยครั้งนี้ การวิจัยครั้งนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ มีระเบียบวิธีวิจัย คือ การวิจัยแบบมีส่วนร่วมและการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ผสมผสานเข้าด้วยกัน โดยเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็น และนำข้อมูลที่ได้มาใช้ในการวางแผน กำหนดวัตถุประสงค์รวบรวมข้อมูล ในการสร้างกระบวนการกระบวนการการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของจังหวัดน่านอย่างยั่งยืน มีเครื่องมือในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลหลัก เพื่อศึกษากลไกการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน จากนั้นผู้วิจัยจะนำข้อมูลมาสังเคราะห์และวิเคราะห์ โดยสรุปผลการศึกษางานวิจัย ได้ดังนี้

๔.๑ ผลการศึกษาชุมชนต้นแบบในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของจังหวัดน่าน

๔.๒ ผลการศึกษากลไกการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน

๔.๓ รูปแบบกลไกการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน

๔.๑ ผลการศึกษาชุมชนต้นแบบในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของจังหวัดน่าน

ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากชุมชนต้นแบบ จำนวน ๕ ชุมชน ประกอบด้วย ๑) วิสาหกิจชุมชนชีววิถี บ้านน้ำเกี๋ยน อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน ๒) ชุมชนบ้านใหม่ ชุมชนต้นแบบโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงวังไผ่ ตำบลนาไร่หลวง อำเภอสองแคว จังหวัดน่าน ๓) ชุมชนนิเวศวนเกษตรบ้านพื้เหนือ ตำบลป่าคาหลวง อ.บ้านหลวง จ.น่าน ๔) ชุมชนนิเวศทำสวนบ้านพญาแก้ว ตำบลพญาแก้ว อำเภอเชียงกลาง จังหวัดน่าน ๕) ชุมชนนิเวศทำนา บ้านหนองฝูก ตำบลเปือ อำเภอเชียงกลาง จังหวัดน่าน โดยสรุปผลการศึกษางานวิจัย ได้ดังนี้

๑) วิสาหกิจชุมชนชีววิถี บ้านน้ำเกี๋ยน อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน

กลุ่มชีววิถี ตั้งอยู่เลขที่ ๑๓๐ หมู่ ๔ ตำบลน้ำเกี๋ยน อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน ได้ก่อตั้งในเดือนธันวาคม ปี พ.ศ. ๒๕๕๐ จากแนวคิดของชาวบ้านจำนวนหนึ่งที่ต้องการทำน้ำยาล้างจานใช้เอง เพื่อลดรายจ่ายและลดการใช้สารเคมีในครัวเรือน โดยเห็นว่าทุกอย่างที่ใช้ในชีวิตประจำวันต้องซื้อ จึงได้เริ่มต้นรวมกลุ่มกันทำน้ำยาเอนกประสงค์ชีวภาพ ซึ่งผลิตจากน้ำมะกรูด - มะนาว น้ำเกลือ น้ำซ้เถ้า และหัวเชื้อแชมพู เพื่อใช้ล้างจาน ซักเสื้อผ้า ทำความสะอาดห้องน้ำ ล้างรถ และอื่นๆ โดยมีเจ้าหน้าที่สถานีอนามัยตำบลน้ำเกี๋ยน เป็นวิทยากรให้ความรู้ฝึกอบรม พาไปศึกษาดูงานที่สถานีอนามัยตำบล

ยอด อำเภอสองแคว จังหวัดน่าน และเป็นผู้สนับสนุนให้เกิดการรวมกลุ่มผลิตน้ำยาเอนกประสงค์ไว้ใช้ในครัวเรือน ชาวบ้านที่รวมกลุ่มกันเริ่มเห็นประโยชน์ว่าช่วยลดค่าใช้จ่ายและปลอดภัยต่อการใช้ ต่อมาแกนนำและสมาชิกกลุ่มจึงได้เล็งเห็นว่า สมุนไพรในชุมชนมีมากมายและมีภูมิปัญญาแต่โบราณ ที่ยังมีผู้ปฏิบัติกันอยู่ ได้แก่ การนำสมุนไพรใบหมีมาผสมดอกอัญชันและน้ำข้าวข้าวสระผม จึงได้เริ่มต้นทดลองนำสมุนไพรและภูมิปัญญาดังกล่าวมาทดลองทำแชมพูสมุนไพรจากใบหมีและดอกอัญชันเพื่อใช้กันเองในครัวเรือนและพัฒนาสูตรให้ดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง

จากนั้นได้เกิดการระดมทุนจากสมาชิก เริ่มต้นมีจำนวน ๗๙ คน ได้เงินทุนจำนวน ๕๙,๙๐๐ บาท เพื่อขยายการดำเนินงานมาสู่การผลิตแชมพูสมุนไพรใบหมีดอกอัญชัน และน้ำยาเอนกประสงค์ชีวภาพ เพื่อจำหน่าย ตลอดจนขยายมาสู่การผลิตสบู่เหลวและสบู่ก้อน โดยนำพืชสมุนไพรที่มีในท้องถิ่น เช่น ใบหมี ดอกอัญชัน มะเฟือง มะขาม มะกรูด ขมิ้น มาเป็นวัตถุดิบ ได้รับการสนับสนุนด้านวิชาการและควบคุมคุณภาพการผลิต จากสถานีอนามัยตำบลน้ำเกียน โดยให้ยืมใช้อาคารห้องเก็บของปรับปรุงเป็นสถานที่ผลิตที่ถูกสุขลักษณะ และได้รับการสนับสนุนส่งเสริมการปลูกและพัฒนาพันธุ์สมุนไพรจากศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรตำบลน้ำเกียน ผลิตผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพ ผู้ที่ใช้แล้วเกิดการบอกต่อทำให้กลายเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย นำรายได้มาสู่ชุมชน เพิ่มโอกาสให้คนในท้องถิ่นมีงานทำ และยังเสริมสร้างให้เกษตรกรปลูกพืชสมุนไพรแบบธรรมชาติอีกด้วย

วิสาหกิจชุมชนชีววิถี ได้ดำเนินงานมาตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๕๐ มีสมาชิก ๖๗๕ คน (๒๕๐ หลังคาเรือน) สามารถสร้างรายได้สู่ชุมชน โดยมียอดจำหน่ายในปีแรก กว่า ๖๕๐,๐๐๐ บาท สมาชิกส่วนใหญ่จะปลูกสมุนไพรไว้ที่สวน ที่หน้าบ้านหลังบ้าน เช่น มะกรูด ขมิ้น ไพล ดอกอัญชัน มะเฟือง ตะไคร้หอม ฯลฯ และนำมาจำหน่ายที่กลุ่ม เพื่อนำมาแปรรูปเป็นเครื่องสำอางสมุนไพรต่อไป โดยผลิตภัณฑ์ของวิสาหกิจชุมชนชีววิถี ได้ผ่านการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผช.) และได้ตรารับรอง BIO จากสำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจจากฐานชีวภาพ ว่านำสมุนไพรจากในชุมชนมาใช้ประโยชน์จริงและสามารถทำรายได้สู่ชุมชน ผู้บริโภคมีความพึงพอใจ เพราะสินค้าทุกประเภทเน้นการใช้สมุนไพรในปริมาณที่มากและใช้สารเคมีให้น้อยที่สุด และจำหน่ายในราคาไม่แพง จึงมียอดการสั่งซื้อเข้ามาอย่างสม่ำเสมอ ทำให้กลุ่มมีตลาดที่แน่นอนและก่อเกิดรายได้ที่ยั่งยืน

๒) ชุมชนบ้านใหม่ ชุมชนต้นแบบโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงวังไม้ ตำบลนาไร่หลวง อำเภอสองแคว จังหวัดน่าน

เดิมได้อาศัยอยู่ตอยภูโว อำเภอปง จังหวัดเชียงราย (ปัจจุบันคือจังหวัดพะเยา) และต่อมาได้ย้ายมาอยู่ที่บ้านขุนน้ำพริก ตำบลชนแดน อำเภอเชียงกลาง จังหวัดน่าน เพื่อมาทำไร่และหาของป่าอยู่บ้าน ขุนน้ำพริกประมาณ ๑๐ ปีและ ขณะนั้นทางการได้กวาดล้างจึงได้อพยพจากบ้านขุนน้ำพริก

มาอยู่ที่ใหม่ โดยแยกออกเป็น ๒ กลุ่มคือ กลุ่มที่ ๑ ได้อพยพลง ไปทางทิศใต้และตั้งหมู่บ้านอาศัยเป็นหลักแหล่งชื่อ “ขุนน้ำพริก” (น้ำโฆง) กลุ่มที่ ๒ ได้อพยพลงมาที่หลักกิโลเมตร ที่ ๔๐ – ๔๑ ถนนท่าวัง ผา – เชียงคำ โดยชาวบ้านมาประกอบ อาชีพปลูกข้าวโพด ปลูกข้าวเป็นหลัก โดยผู้ที่อพยพมากลุ่มแรก มี ๗ ครอบครัว โดยการนำของนายฟุสสิน แซ่เต๋น และเมื่อ พ.ศ.๒๕๑๔ ได้มีการอพยพมาอีกโดยการนำของนายแสงเจียว แซ่เต๋น ปี พ.ศ.๒๕๑๗ มีการตั้งชื่อหมู่บ้านว่า “บ้านผาเง็ม” เป็นหมู่บ้านบริวารของหมู่ ๖ (บ้านขุนน้ำพริก) และได้อาศัยอยู่จนถึงปัจจุบัน แต่ต่อมาได้มีการแต่งตั้งหมู่บ้านเป็นทางการเมื่อวันที่ ๒๙ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๓๑ โดยมีนายเจริญ แซ่เต๋น เป็นผู้ใหญ่บ้านและได้เปลี่ยนชื่อผาเง็ม เป็น “บ้านวังไผ่” หมู่ที่ ๘ ตำบลนาไร่หลวง อำเภอสองแคว จังหวัดน่าน โดยมีผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบันคือ “นายสรพงษ์ ปัตตอินันต์” บ้านน้ำปาน ประชากรของหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นชาวขมุเชื้อชาติไทย สัญชาติไทย ก่อนจะมาตั้งบ้านเรือนอพยพมาจากชายแดนไทย-ลาว ตำบลนาไร่หลวง อำเภอและ (ทุ่งช้าง) จังหวัดน่าน ความเชื่อดั้งเดิมประชากรนับถือผี เริ่มมีการตัดถนนเข้าหมู่บ้านเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๘ มี โรงเรียนประถมศึกษาแห่งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๐ คือ โรงเรียน บ้านน้ำปาน ปัจจุบันยุบรวมเข้ากับโรงเรียนบรรณโคภิชัฐ บ้านห้วยเกลบล

โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงวังไผ่ มีพื้นที่รับผิดชอบครอบคลุมพื้นที่ทั้งหมด ๑๑ หมู่บ้าน มีจำนวนครัวเรือนทั้งหมด ๑,๐๔๙ ครัวเรือน และจำนวนประชากรทั้งหมด ๔,๕๑๗ คน ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางการเกษตรโดยทำไร่หมุนเวียน การปลูกพืชแต่ละครั้งต้องใช้ยาฆ่าหญ้าในการกำจัดวัชพืช และใช้ปุ๋ยเคมีจำนวนมาก ได้แก่ การปลูกข้าวไร่ (พันธุ์พื้นเมือง) โดยจะเก็บคัดเลือกพันธุ์เอง ปลูกข้าวโพด (มีพ่อค้าคนกลางจากอำเภอท่าวังผานำเมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย ยากำจัดวัชพืช มาจำหน่ายหรือนำมาลงทุนให้แล้วหักเงินตอนขายโดยพ่อค้าคนกลางจะรับซื้อด้วย) ทำสวนลำไยและลิ้นจี่ มีบางรายปลูกต้นมะแข่นตามหัวไร่ปลายนา เลี้ยงวัวพันธุ์พื้นเมืองบางคนก็รับจ้างเลี้ยงและบางคนเลี้ยงของตนเอง มีการเลี้ยงไก่ เลี้ยงหมูพันธุ์พื้นเมืองทุกหลังคาเรือนเพื่อบริโภคในครอบครัว และทำพิธีกรรมต่างๆ เมื่อมีเวลาว่างจะรับจ้างปักผ้า ตีเหล็ก ทำไม้กวาดดอกหญ้า

๓) ชุมชนนิเวศวนเกษตรบ้านพีเหนือ ตำบลป่าคาหลวง อ.บ้านหลวง จ.น่าน

ชุมชนนิเวศวนเกษตร บ้านพีเหนือ เป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ราบหุบเขา มี ๒๓๐ ครัวเรือน ประชากรทั้งหมด ๘๕๐ คน มีเนื้อที่ ๕,๔๐๐ ไร่ เป็นพื้นที่เกษตรกรรม ๓,๔๖๙ ไร่ ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ลาดชัน การถือครองที่ดินเฉลี่ย ๓๐ ไร่ ต่อครัวเรือน ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำไร่ ทำสวน ทำนาเพื่อบริโภค ใช้แรงงานในครัวเรือน ประชากรมีรายได้เฉลี่ย 38,401.54 บาท/คน/ปี ชุมชนมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่เรียบง่ายอย่างชาวชนบทอยู่กันฉันท์พี่น้อง ใช้

ระบบเครือญาติในการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันนับถือศาสนาพุทธ นับถือผี มีป่าที่ยังคงความอุดมสมบูรณ์ของพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ ที่เป็นแหล่งอาหารของคนในชุมชน

๔) ชุมชนนิเวศทำสวน บ้านพญาแก้ว ตำบลพญาแก้ว อำเภอเชียงกลาง จังหวัดน่าน

ชุมชนนิเวศทำสวน บ้านพญาแก้ว พื้นที่โดยทั่วไปเป็นที่ราบเชิงเขา มีครัวเรือน ทั้งหมด ๗๒ ครัวเรือน ประชากรจำนวน ๒๘๙ คน พื้นที่เกษตรกรรม ประมาณ ๒,๑๔๐ ไร่ มีการใช้ระบบชลประทานและแหล่งน้ำธรรมชาติในการทำการเกษตร มีเนื้อที่ถือครองที่ดินเฉลี่ย ๑๐-๑๕ ไร่ต่อครัวเรือน รายได้เฉลี่ย ๔๒,๘๑๗.๕๐ บาท/คน/ปี ประชากรประกอบอาชีพทำการเกษตร ทำนา เพื่อการบริโภค ทุกครัวเรือนทำสวน ลำไย มีการรวมกลุ่มผู้ผลิตลำไยปลอดสารพิษส่งออก มีการแปรรูปด้วยการอบแห้ง มีประเพณี วัฒนธรรมของชาวล้านนา นับถือศาสนาพุทธ นับถือผี

๕) ชุมชนนิเวศทำนา บ้านหนองผุก ตำบลเปือ อำเภอเชียงกลาง จังหวัดน่าน

ชุมชนนิเวศทำนา บ้านหนองผุก เป็นชุมชนที่มีลักษณะเป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำน่าน มีจำนวนครัวเรือน ๑๘๑ ครัวเรือน ประชากร ๖๒๔ คน การถือครองที่ดินเฉลี่ย ๑๐ ไร่ต่อครัวเรือน ประกอบอาชีพหลักด้านการเกษตรกรรม ทำนาเพื่อการบริโภค และทำเมล็ดพันธุ์ไว้ใช้เอง มีการปลูกพืชหมุนเวียนหลายชนิดต่อเนื่องกันอย่างมีระบบ ผลิตเมล็ดพันธุ์พืชของบริษัทต่าง ๆ ปลูกผักสวนครัวเพื่อบริโภคและปลูกเพื่อการค้า ใช้แรงงานในครัวเรือนและการลงแขก มีรายได้เฉลี่ย ๔๒,๐๐๐ บาท/คน/ปี ชุมชนมีความสัมพันธ์ทางเครือญาติ ให้ความเคารพนับถือผู้อาวุโส มีการอยู่ร่วมกันอย่างเอื้ออาทรช่วยเหลือ แบ่งปันซึ่งกันและกัน มีประเพณี วัฒนธรรมของชาวล้านนา นับถือศาสนาพุทธ นับถือผี

สรุปได้ว่า สภาพพื้นที่ของจังหวัดน่านส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ลาดชัน และมีข้อจำกัดทางด้านทรัพยากรสำหรับการผลิต ทางเกษตร ท าให้ทางเลือกระบบพืชมีจำกัด และเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้เกษตรกรเลือกปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ด้วยความสามารถเพาะปลูกเจริญเติบโตได้ดีภายใต้สภาพทางด้านกายภาพชีวภาพที่ค่อนข้างจ ากัด เกษตรกร สามารถดูแลจัดการโดยไม่จำเป็นต้องมีความรู้ความเชี่ยวชาญมากนัก เหมาะสมกับแรงงานที่มี มีราคาผลผลิตที่ไม่แปรปรวนมากนักส่วนหนึ่งมาจากนโยบายการสนับสนุนและประกันราคาของรัฐบาล สามารถสร้างรายได้ใน ระดับที่เกษตรกรพึงพอใจ รูปแบบการดำรงชีวิตทั้ง ๕ ชุมชนมีความคล้ายคลึงกัน คือ ชุมชนมีความเป็นเครือญาติ มีวัฒนธรรมดั้งเดิมที่สืบทอดกันต่อมา และมีกิจกรรมทางสังคมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง มีการสร้างและการปฏิบัติตามกฎระเบียบเพื่อการอยู่ร่วมกัน มีการรวมกลุ่มกันเพื่อสร้างความมั่นคง มีการจัดตั้งกองทุน กลุ่ม

อาชีพต่าง ๆ ในชุมชน เพื่อการผลิตและการพัฒนาชุมชน คริวเรือนมีการออมเงินในกลุ่มต่างๆ มีการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยน เรียนรู้ของคนในชุมชนผสมผสานภูมิปัญญาในรูปแบบรวมทำ รวมกลุ่ม โดยศึกษาหาความรู้ การอบรม ศึกษาดู งาน ศึกษาจากผู้มีประสบการณ์ นอกจากนี้ ยังมีส่วนร่วมในการสืบทอดประเพณี วัฒนธรรม และภูมิปัญญา มีการเรียนรู้ ถ่ายทอด ประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นอีกด้วย

๔.๒ ผลการศึกษากลไกการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน

จากการศึกษากลไกการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน พบว่าชุมชนถือเป็นหน่วยปฏิบัติซึ่งเป็นที่รวมของกลุ่มอาชีพและเครือข่ายต่าง ๆ มาร่วมกันจัดความสัมพันธ์และสร้างความร่วมมือ โดยมีกระบวนการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากที่มาจากคนในชุมชนและหน่วยงานภาคีเครือข่าย เช่น การท่องเที่ยวโดยชุมชน วิสาหกิจชุมชน การแปรรูป การเกษตรชุมชน เป็นต้น โดยสามารถตอบสนองต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน ประกอบด้วย

๑. กลไกการวิเคราะห์ปัญหาของชุมชน พบว่า ปัจจัยสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก คือ ต้องเข้าใจสภาพแวดล้อมละบริบทของพื้นที่และความต้องการของชุมชนให้ชัดเจนเสียก่อน เริ่มจากสำรวจปัญหาและความต้องการของชุมชน โดยการสำรวจข้อมูลทั้งในระดับครัวเรือน ระดับกลุ่ม เพื่อจัดทำฐานข้อมูลของชุมชนอย่างครบถ้วน และนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ศักยภาพ ปัญหาอุปสรรค หรือต้นทุนทางทรัพยากร วัฒนธรรมท้องถิ่นต่าง ๆ ของชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีระบบข้อมูลรู้ถึงศักยภาพของชุมชนที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ หรือร่วมกันคิดต่อปัญหาที่กำลังเผชิญอยู่ เพื่อให้ได้มาซึ่งปัญหาที่แท้จริง^{๔๓} ซึ่งการมีส่วนร่วมของชุมชน จะช่วยให้การดำเนินงานตามกระบวนการในการดำเนินกิจกรรม เป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้และตอบสนองความต้องการที่มีร่วมกันของประชาชน และสอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิต และทัศนคติของคนในชุมชน ซึ่งความร่วมมือของชุมชน จะเป็นกลไกหลักในการดำเนินสิ่งเหล่านั้นให้สำเร็จ^{๔๔} และชุมชนจะสามารถพึ่งพาตนเองได้ เป็นชุมชน

^{๔๓} สัมภาษณ์ ชูศิลป์ สารรัตน์, วิสาหกิจชุมชนชีววิถี ตำบลน้ำเกี๋ยน อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน, วันที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๖๖.

^{๔๔} สัมภาษณ์ ศรินันท์ สารมณัฐ, วิสาหกิจชุมชนชีววิถี ตำบลน้ำเกี๋ยน อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน, วันที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๖๖.

เข้มแข็ง อันเกิดจากการมีส่วนร่วมของคนของชุมชน และเกิดการรับรู้ของประชาชนอย่างแท้จริง และนำมาสู่การวิเคราะห์แนวทางเพื่อพัฒนาศักยภาพของชุมชนของชุมชนอย่างแท้จริง^{๔๕}

วิถีชีวิตของชุมชนที่ผ่านมา มีการเปลี่ยนแปลงระบบการผลิตอย่างมากจากวิถีการผลิตดั้งเดิม เกษตรกรผลิตพืชเชิงเดี่ยวมากขึ้น เช่น ยาสูบ ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ลิ้นจี่ มะม่วง ลำไย ส้ม และยางพารา เป็นต้น โดยวัตถุประสงค์ของการผลิตเปลี่ยนไปจากการผลิตเพื่อกิน เป็นการผลิตเพื่อขาย จากที่พึ่งพาตนเองกลับต้องพึ่งพาปัจจัยต่าง ๆ จากภายนอกมากขึ้น^{๔๖} อาจกล่าวได้ว่า ปัจจุบันมีความเปลี่ยนแปลงจากเดิมไปอย่างมาก ซึ่งส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน ประการสำคัญระบบการผลิตเชิงพาณิชย์ในปัจจุบันไม่ได้ทำให้เกษตรกรหรือชุมชนหลุดพ้นจากการเป็นหนี้ครัวเรือน และการครอบงำจากภายนอก ทั้งเกษตรกรผู้ผลิต และคนงานที่เป็นผู้บริโภครยังคงต้องพึ่งพาปัจจัยจากภายนอกเช่นเดิม^{๔๗} การผลักดันและขับเคลื่อนหลักการแนวความคิดการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก จึงมีความจำเป็นและมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งที่ทุกหน่วยงานในจังหวัดน่าน จะต้องทำความเข้าใจและช่วยกันส่งเสริมเผยแพร่ให้หลักการนี้เข้าไปสู่ชุมชนในทุกระดับให้เกิดการปฏิบัติจริงและปฏิบัติอย่างมีความรู้ ความเข้าใจได้ ^{๔๘}

ดังนั้น ชุมชนถือเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาสิ่งต่าง ๆ เป็นกลไกในการวิเคราะห์และกำหนดทิศทาง เพื่อให้เกิดกระบวนการพัฒนา และเสริมสร้างความเข้มแข็ง โดยการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคม คือ การพัฒนาที่เกิดจากความริเริ่มของคน ซึ่งหมายรวมทุกๆ ฝ่าย ทั้งภาครัฐ เอกชน และภาคประชาสังคม เพื่อมุ่งหวังให้เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมของชุมชนดีขึ้น

^{๔๕} สัมภาษณ์ นางลำไย สุฤทธิ, ชุมชนต้นแบบโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงวังไม้ ตำบลนาไร่หลวง อำเภอสองแคว จังหวัดน่าน, วันที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๖๖.

^{๔๖} สัมภาษณ์ นายสรพงษ์ ปัตติอนันต์, ชุมชนต้นแบบโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงวังไม้ ตำบลนาไร่หลวง อำเภอสองแคว จังหวัดน่าน, วันที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๖๖.

^{๔๗} สัมภาษณ์ นายชัยวัฒน์ อุดคำอ้าย, ชุมชนนิเวศวนเกษตรบ้านพื้เหนือ ตำบลป่าคาหลวง อำเภอบ้านหลวง จังหวัดน่าน, วันที่ ๒๕ ธันวาคม ๒๕๖๖.

^{๔๘} สัมภาษณ์ นายศักดิ์ดา ศรีเทพ, ชุมชนนิเวศวนเกษตรบ้านพื้เหนือ ตำบลป่าคาหลวง อำเภอบ้านหลวง จังหวัดน่าน, วันที่ ๒๕ ธันวาคม ๒๕๖๖.

๒. กลไกการวางแผนชุมชน พบว่า การจัดทำแผนชุมชน หรือแผนแม่บทชุมชน (สังคมวัฒนธรรม ประเพณี) ครอบคลุมด้านปัจจัยสี่ โดยกำหนดเป้าหมายการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากที่มาจากความร่วมมือของคนในชุมชน^{๔๙} ประกอบด้วย

๑) มีการวางแผนพิจารณาด้านคุณค่าด้านทรัพยากรสิ่งแวดล้อม สรรหาความโดดเด่นของทรัพยากรในท้องถิ่นมานำเสนอและประชาสัมพันธ์ เพื่อสร้างรายละเอียดสู่ประชากรที่ประกอบการในท้องถิ่นและป้องกันสิ่งแวดล้อมไม่ให้ถูกทำลาย

๒) ให้ทุกคนสามารถแสดงออกทางความคิดอย่าง สร้างสรรค์โดยเรียนรู้เข้าใจและปฏิบัติหน้าที่ความรับผิดชอบในฐานะประชาชนในชุมชน ส่งเสริมการเปิดพื้นที่ในการแลกเปลี่ยนความรู้และแสดงความคิดเห็นที่แตกต่างในทางสร้างสรรค์ และการเข้ามีส่วนร่วมในองค์กรเพื่อการพัฒนาในระดับต่างๆ^{๕๐}

๓) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาชุมชนตั้งแต่ร่วมคิดร่วมตัดสินใจการกำหนดแนวทาง และการขับเคลื่อนไปสู่การปฏิบัติและร่วมตรวจสอบการดำเนินงานของภาครัฐและภาคีการพัฒนาต่าง ๆ รวมทั้งการสร้างโอกาสการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มเด็กเยาวชนสตรีผู้พิการหรือทุพพลภาพ ผู้สูงอายุผู้ด้อยโอกาสทางสังคม และคนยากจน^{๕๑}

๔) เพิ่มการมีส่วนร่วมในการบริหารงานกับท้องถิ่นการพัฒนาศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นให้เข้มแข็งโดยบทบาทของสถาบันการศึกษาในพื้นที่ พร้อมทั้งให้มีการเชื่อมโยงแผนแม่บทชุมชนกับแผนระดับต่าง ๆ ในพื้นที่และระดับชาติรวมทั้งให้ชุมชนท้องถิ่น สามารถเชื่อมโยงทิศทางการพัฒนาให้สอดคล้องกับบริบทการเปลี่ยนแปลงในมิติ ชุมชนแห่งการเรียนรู้ สร้างความใกล้ชิดทางสังคมวัฒนธรรมและปฏิสัมพันธ์กับชุมชนใกล้เคียง^{๕๒}

^{๔๙} สัมภาษณ์ นางเครือวัลย์ สุโรป็น, ชุมชนนิเวศทำนา บ้านหนองผูก ตำบลเปือ อำเภอลำปาง จังหวัดน่าน, วันที่ ๒๕ มกราคม ๒๕๖๗.

^{๕๐} สัมภาษณ์ นายสาย ขอดเตชะ, ชุมชนนิเวศทำสวน บ้านพญาแก้ว ตำบลพญาแก้ว อำเภอลำปาง จังหวัดน่าน, วันที่ ๒๕ มกราคม ๒๕๖๗.

^{๕๑} สัมภาษณ์ พ.ต.ท.สันโดษ ช้อนพุด, ชุมชนนิเวศทำนา บ้านหนองผูก ตำบลเปือ อำเภอลำปาง จังหวัดน่าน, วันที่ ๒๕ มกราคม ๒๕๖๗.

^{๕๒} สัมภาษณ์ นางเครือวัลย์ สุโรป็น, ชุมชนนิเวศทำนา บ้านหนองผูก ตำบลเปือ อำเภอลำปาง จังหวัดน่าน, วันที่ ๒๕ มกราคม ๒๕๖๗.

๓. กลไกการพัฒนากิจกรรม การพัฒนากิจกรรมเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน พบว่า ชุมชนมีการผลิตเพื่อบริโภค ได้แก่ ข้าว พืชผัก ร่วมกับการหาอาหารจากป่าตามธรรมชาติ ผลิตของใช้ในครัวเรือนเอง ใช้แรงงานในครัวเรือนและภายในหมู่บ้าน ในลักษณะลงแขกหรือเอาแรงกัน เพื่อประกอบอาชีพ และการจัดงานประเพณีหรือกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน และมีกิจกรรมการออมทรัพย์ที่หลากหลาย มีกลุ่มออมทรัพย์ของชุมชน มีการลดต้นทุนการผลิต^{๕๓} ความต่างของรูปแบบการดำรงชีวิตของ ๕ ชุมชน คือ ลักษณะการผลิตที่มีความสัมพันธ์กับนิเวศของแต่ละชุมชน เช่น ชุมชนนิเวศวนเกษตรบ้านพีเหนือ มีการผลิตทางการเกษตรที่มีความหลากหลาย เพื่อให้มีรายได้ที่เพียงพอและลดความเสี่ยงจากปัจจัยการผลิตที่ไม่สามารถควบคุมได้ รวมทั้งการพึ่งพาและใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่ยังคงความสมบูรณ์อย่างยั่งยืน เพื่อการยังชีพและการสร้างรายได้ เช่น การแปรรูปข้าว การถักตอก ชุมชนนิเวศทำสวนบ้านพญาแก้ว มีกิจกรรมการผลิตที่สัมพันธ์กับการทำสวน เช่น การเลี้ยงผึ้ง การเผาถ่าน ขายท่อนพิน และกลุ่ม อาชีพต่าง ๆ เพื่อสร้างรายได้ยามว่าง และชุมชนนิเวศทำนาบ้านหนองผุก มีการผลิตทางการเกษตรที่มีความต่อเนื่อง โดยใช้ที่ดินที่มีอยู่อย่างจำกัดให้สามารถหมุนเวียนเพาะปลูกเกิดประโยชน์สูงสุด เลือกรูปแบบการผลิตพืชที่มีอายุสั้นได้ผลตอบแทนที่เร็วและตลาดมีความแน่นอน^{๕๔} โดยมีแนวทางดังนี้

๑) ปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้มีฐานการพัฒนาที่ครอบคลุมทั่วถึงและยั่งยืนพร้อมทั้งเศรษฐกิจฐานรากให้มีความหลากหลายและแข็งแกร่งมากขึ้น โดยการสร้างโอกาสเพื่อให้เกิดผู้ประกอบการใหม่ และให้การสนับสนุนวิสาหกิจชุมชน และสร้างโอกาสอย่างเท่าเทียมในการเข้าถึงระบบตลาดในทุกกระดับ สร้างงานให้ภาคบริการมากขึ้นควบคู่ไปกับการเพิ่มผลิตภาพแรงงานและความสามารถในการคิดสร้างสรรค์เพื่อเป็นฐานในการสร้างรายได้ยกระดับและสร้างเสถียรภาพรายได้เกษตรกรรมพร้อมกับการพัฒนาอาชีพและแนวทางสร้างรายได้เสริมนอกฤดูกาลสนับสนุนการเข้าถึงทรัพยากรและแหล่งทุนในการประกอบอาชีพที่กว้างขวางและกระจายการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานให้ทั่วถึงมากขึ้น ควบคู่กับการพัฒนาทักษะความสามารถทั้งด้านการผลิตและการบริหารจัดการรวมเพื่อเพิ่มโอกาสการประกอบสัมมาชีพที่หลากหลาย

^{๕๓} สัมภาษณ์ นางพอง พงษ์ชัน, ชุมชนนิเวศทำสวน บ้านพญาแก้ว ตำบลพญาแก้ว อำเภอเชียงกลาง จังหวัดน่าน, วันที่ ๒๕ มกราคม ๒๕๖๗.

^{๕๔} สัมภาษณ์ นายศักดิ์ดา ศรีเทพ, ชุมชนนิเวศวนเกษตรบ้านพีเหนือ ตำบลปากาหลวง อำเภอบ้านหลวง จังหวัดน่าน, วันที่ ๒๕ ธันวาคม ๒๕๖๖.

๒) การจัดสรรทรัพยากรชุมชนอย่างเป็นธรรม โดยปรับปรุงกฎระเบียบให้ชุมชนเข้าถึง และใช้ประโยชน์ทรัพยากรอย่างทั่วถึง เช่น สภาพปัญหาเดิมของชุมชน คือ การทำเกษตรเชิงเดี่ยว ปลูกข้าวโพดที่ใช้สารเคมี รายได้ที่ไม่เพียงพอส่งผลกระทบต่อสุขภาพของคนในหมู่บ้านและหนี้สินครัวเรือน แต่ชุมชนมีความเข้มแข็ง และทำประชาคมหมู่บ้านเพื่อจะแก้ไขปัญหาในช่วงปี ๒๕๕๒ ถือเป็นปัจจัย และจุดเริ่มต้นที่สำคัญ และได้มีการปรับปรุง แก้ไข พัฒนาอย่างต่อเนื่อง จนทำให้ชุมชนบ้านใหม่ สามารถลดพื้นที่การปลูกข้าวโพด ลด ละ เลิกการใช้สารเคมีได้สำเร็จ มีการปรับพื้นที่ปลูกผักปลอดภัย เพื่อการบริโภคในชุมชนและขายผลผลิตออกไปยังพื้นที่ใกล้เคียง เป็นต้น^{๕๕}

๓) พัฒนาการใช้ประโยชน์เทคโนโลยีสารสนเทศและสนับสนุนการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารในการพัฒนาอาชีพ โดยเปิดช่องทางการเข้าถึงและใช้ประโยชน์เทคโนโลยีสารสนเทศและเทคโนโลยีการผลิต ที่หลากหลายและรวดเร็วรวมถึงข้อมูลช่องทางการตลาดที่เหมาะสมกับทักษะและอาชีพให้กับประชาชนเพื่อเป็นการสร้างทางเลือกและเพิ่มโอกาสการสร้างรายได้

๔) การเสริมสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมแก่คนในชุมชน ดำเนินกิจกรรมเพื่อรับผิดชอบต่อสังคมและวิสาหกิจเพื่อชุมชนเป็นการสนับสนุนการสร้างความเป็นธรรมต่อประชาชน ทั้งในด้านค่าจ้าง ความปลอดภัยและคุณภาพของชีวิตการทำงานของแรงงานในทุก ระดับ และการสร้างโอกาสและสนับสนุนการพัฒนาขีดความสามารถสำหรับกลุ่มสตรีผู้สูงอายุคน พิการและผู้ด้อยโอกาสอื่น ๆ รวมทั้งสร้างความตระหนักถึงความรับผิดชอบต่อ ผู้บริโภค ชุมชน และสังคมส่วนรวม

๕) พัฒนากลไกการให้ความช่วยเหลือประชาชนกับการสร้างภูมิคุ้มกัน โดยการเพิ่มความรู้ และทักษะสำหรับประชาชนสร้างโอกาสทางอาชีพและธุรกิจใหม่ ๆ รวมทั้งการยกระดับด้านเทคโนโลยีเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันในบริบทใหม่^{๕๖}

^{๕๕} สัมภาษณ์ นายชัยวัฒน์ อุดคำอ้าย, ชุมชนนิเวศนเกษตรบ้านพีเหนือ ตำบลปากคาลอง อำเภอบ้านหลวง จังหวัดน่าน, วันที่ ๒๕ ธันวาคม ๒๕๖๖.

^{๕๖} สัมภาษณ์ นางเครือวัลย์ สุโรปัน, ชุมชนนิเวศทำนา บ้านหนองผุก ตำบลเปือ อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดน่าน, วันที่ ๒๕ มกราคม ๒๕๖๗.

ภาพที่ ๔.๑ กิจกรรมการเสริมสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจแก่คนในชุมชน

๔. การดำเนินกิจกรรม พบว่า มีการดำเนินกิจกรรมในแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การเป็นชุมชนต้นแบบ เพื่อทำความเข้าใจและการศึกษาปัญหาของชุมชน พบว่า ชุมชนมีรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย ไม่รู้จักการออมที่ถูกต้องวิธีผู้วิจัยศึกษาและร่วมกันวางแผนการพัฒนาชุมชน จากการวางแผนได้จัดกิจกรรมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนา มีกิจกรรม ดังนี้

๑) กิจกรรมการพัฒนาให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดทำบัญชีครัวเรือน เพื่อให้รู้จักการวิเคราะห์รายรับ รายจ่าย รู้จักวิธีการออมที่ถูกต้องวิธี

๒) จัดกิจกรรมฝึกอบรมอาชีพให้กับคนในชุมชน เช่น ผลิตพื้นที่การปลูกข้าวโพด ผลิต เลิกการใช้สารเคมี มีการปรับพื้นที่ปลูกผักปลอดภัยเพื่อการบริโภคในชุมชนและขายผลผลิตออกไปยังพื้นที่ใกล้เคียง กระทั่งคนในชุมชนมีสุขภาพที่ดีขึ้น ซึ่งมีผลการตรวจวัดสารเคมีปนเปื้อนและตกค้างใน

กระแสเลือดเป็นตัวชี้วัดได้ หนี้สินครัวเรือนลดลงจากการลดต้นทุนการผลิต เช่น ค่าปุ๋ย ค่ายา ค่าสารเคมี และมีรายได้เสริมจากการจัดตั้งตลาดร้านค้าชุมชน เพื่อนำผลผลิตผักปลอดภัย ผลผลิตไม้ผล พริกหวาน องุ่น มะนาว เป็นต้น

“จากปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ ทำให้ชุมชนบ้านใหม่เป็นชุมชนที่ทั้งหมู่บ้านพร้อมใจกันลด ละ เลิกใช้สารเคมี และปรับเปลี่ยนการใช้พื้นที่การเกษตรได้อย่างคุ้มค่าและยั่งยืน”^{๕๗}

สำหรับโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงวังไผ่ บ้านใหม่ ต.นาไร่หลวง อ.สองแคว จ.น่าน มีเกษตรกรเครือข่ายปรับเปลี่ยนจากไร่ข้าวโพดเป็นสวนผักปลอดภัย ๓๔ ราย แปลงเกษตร ๔๒ แปลง พื้นที่เกษตรทั้งหมด ๒๖๗.๐๗ ไร่ และได้จัดทำเป็นแหล่งเรียนรู้ เปิดโอกาสให้บุคคลและกลุ่มคณะเข้าศึกษาดูงานได้ โดยจัดทำเป็น ๑๐ ฐาน ได้แก่ ฐานที่ ๑ องค์ความรู้เพื่อการพัฒนาพื้นที่สูง, ฐานที่ ๒ ผักปลอดภัย, ฐานที่ ๓ การปรับปรุงดินและการผลิตปุ๋ย, ฐานที่ ๔ พืชไร่นาพื้นที่สูง, ฐานที่ ๕ อุทยานวิทยาเพื่อการพัฒนาบนพื้นที่สูง, ฐานที่ ๖ การลดใช้สารเคมีและการใช้สารชีวภัณฑ์เกษตร, ฐานที่ ๗ มาตรฐานผลผลิตที่มีคุณภาพ, ฐานที่ ๘ ชุมชนต้นแบบการพัฒนาพื้นที่สูง, ฐานที่ ๙ ตลาดชุมชน และฐานที่ ๑๐ การปรับระบบเกษตรที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ศึกษาดูงานภายในแปลงปรับระบบการปลูกพืชจากพืชไร่สู่การทำสวนไม้ผลแบบผสมผสาน^{๕๘}

๕. การประเมินผลกิจกรรม จากการศึกษาพบว่า การดำเนินกิจกรรมของชุมชนจังหวัดน่าน เกิดจากลักษณะการทำงานร่วมกันของชุมชนมีความสอดคล้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีการใช้เวทีการประชุมเพื่อให้ข้อมูลเพื่อเสนอปัญหาและความต้องการ ตลอดจนแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนแก่หน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีการฉีกกำลังและการเรียนรู้ร่วมกันของสมาชิกองค์กร ชุมชนในการพัฒนาอาชีพเพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชนในการแก้ปัญหาความยากจน และมีการพัฒนาแกนนำของชุมชนในทุกระดับเพื่อเป็นกำลังสำคัญในการนำพาชุมชน/องค์กร ตลอดจนสภาองค์กรชุมชนให้มีความเข้มแข็ง

^{๕๗} สัมภาษณ์ นางลำไย สุทธิ. ชุมชนต้นแบบโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงวังไผ่ ตำบลนาไร่หลวง อำเภอสองแคว จังหวัดน่าน, วันที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๖๖.

^{๕๘} สัมภาษณ์ นายวิรัตน์ ปราบทุกข์, ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง, วันที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๖๖.

ดังนั้น กิจกรรมการเสริมสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจแก่คนในชุมชน ควรดำเนินการ
ดังนี้

๑. ชุมชนหรือวิสาหกิจชุมชนต้องเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับชาวบ้านเกี่ยวกับ
วัตถุประสงค์การจัดตั้งกลุ่มชุมชนหรือวิสาหกิจชุมชนว่ามีความสำคัญกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน
อย่างไร

๒. สมาชิกในชุมชนต้องเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการในการจัดการตนเองของชุมชน

๓. การเสริมสร้างการตระหนักรู้ถึงสิทธิ และหน้าที่รับผิดชอบของตนเองต่อชุมชนที่ตนเอง
อาศัย

๔. เพื่อป้องกันการเกิดความขัดแย้งทางความคิดควรใช้รับฟังความคิดของผู้อื่นโดยใช้
หลักการ และเหตุผล และการใช้ภาวะผู้นำในการพิจารณาประเด็นการพัฒนาต่างๆ

๕. สมาชิกชุมชนต้องมีความศรัทธาต่อคุณค่าบรรทัดฐานทางสังคม และวิสัยทัศน์ร่วมของ
ชุมชนจึงจะสามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๖. ควรมีการสืบทอดเจตนารมณ์ในภูมิปัญญาท้องถิ่นจังหวัดน่านสู่เยาวชนรุ่นหลังเพื่อพลัง
ที่เข้มแข็ง มีการคงอยู่ให้การดำเนินการมีความต่อเนื่องเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนให้ยั่งยืน
ตลอดไป

๗. การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ปัญหาจะมีพลังผลักดันขับเคลื่อน
ให้องค์กรนั้น ๆ พัฒนาก้าวหน้าไปบนพื้นฐานของการคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็นอยู่ตลอดเวลา

๘. คณะกรรมการชุมชนหรือผู้นำกลุ่มวิสาหกิจชุมชนต้องเป็นผู้มีจิตอาสา มีน้ำใจ
เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ยินดีรับฟังข้อคิดเห็นที่แตกต่างใน เวทีการประชุมและในพื้นที่ชุมชน^{๕๙}

กล่าวโดยสรุป การขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากที่เป็นความร่วมมือของชุมชน เพื่อให้มี
การพัฒนาระบบเศรษฐกิจฐาน พบว่า

๑) ครอบครัวยังมีรายได้เพิ่มขึ้น นอกจากจะเป็นการสร้างงาน สร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน
แล้ว การดำเนินงานยังสามารถดึงคนในชุมชนที่มีแนวโน้มที่จะอพยพถิ่นฐานไปทำงานอยู่เมืองใหญ่ให้
ยังคงอยู่ในชุมชนต่อไปได้ โดยที่คนเหล่านั้นมีงานและรายได้เพียงพอจนเจือครอบครัว

๒) เศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็ง เนื่องจากปัจจัยการผลิตทั้งด้านแรงงานที่เป็นคนในชุมชน
ทั้งหมด ตลอดจนถึงวัตถุดิบหลักที่สามารถหาได้ในท้องถิ่นจึงทำให้การดำเนินงานเกิดการหมุนเวียน

^{๕๙} สัมภาษณ์ นายศักดิ์สิทธิ์ ศรีวิชัย, เกษตรจังหวัดน่าน, วันที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๖๖.

ของนรายได้ ซึ่งจะ ช่วยให้คนในชุมชนที่มีรายได้ เมื่อคนในชุมชนมีรายได้ที่มั่นคง เศรษฐกิจชุมชนย่อมเข้มแข็ง

๓) ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน นอกจากก่อให้เกิด รายได้หมุนเวียนภายในกลุ่มตลอดปี ในการมีส่วนร่วมกิจกรรมชุมชน การสนับสนุนการจัดกิจกรรมประเพณีที่สำคัญในชุมชน ซึ่งเป็นการเชื่อมความสัมพันธ์ให้คนในชุมชนได้ทำกิจกรรมร่วมกัน มีการปฏิสัมพันธ์กันเพราะต่างฝ่ายต่างต้องพึ่งพาอาศัยกัน ต้องพึ่งพาทรัพยากรของชุมชน ชุมชนเองก็ต้องพึ่งพาการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของกลุ่ม

๔.๓ รูปแบบกลไกการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน

ผลการศึกษาที่ได้จากเอกสารเพื่อใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้นแล้ว ผู้วิจัยจะได้สำรวจข้อมูลเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มประชากรและกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยดำเนินการร่วมกับสถานที่กับส่วนงานภาครัฐ เอกชนและชุมชนที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มบนฐานเศรษฐกิจชุมชน การสังเคราะห์องค์ความรู้ที่ได้ครั้งนี้เป็นการสังเคราะห์โดยนำสิ่งที่ศึกษาทั้งหมดในการศึกษา ดังนี้

๑. สร้างกลไกการทำงานในระดับชุมชน

ในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากนั้น สิ่งที่สำคัญอันดับแรก คือ สร้างกลไกการทำงานในระดับชุมชน โดยการจัดตั้งกลุ่มหรือวิสาหกิจชุมชน เพื่อจะได้รับความร่วมมือจากเครือข่ายเข้ามามีส่วนร่วมหลากหลายกลุ่ม อาทิ หน่วยงานภาครัฐ เอกชน หรือกลุ่มเกษตรกรรุ่นใหม่ Young Smart Farmer (YSF) เป็นต้น อีกทั้งรวมถึงการนำผลิตภัณฑ์ในท้องถิ่นจัดแสดงและจำหน่ายในงานต่าง ๆ ของจังหวัด โดยได้รับความ ร่วมมือจากหลายหน่วยงานที่เข้ามาเก็บข้อมูลและผลักดันให้เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ดังที่กล่าวไปข้างต้น นอกจากนี้ หน่วยงานและสถาบันต่าง ๆ มีการเข้ามาศึกษาดูงานและพัฒนาให้เป็นพื้นที่ชุมชนต้นแบบร่วมกันกับชุมชน รวมถึงการให้คำแนะนำในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ เป็นต้น^{๖๐}

สร้างกลไกการจัดการร่วมระหว่างหลากหลายกลุ่มหลากหลายอาชีพ หลากหลายช่วงวัยที่มีในพื้นที่ โดยใช้หน่วยงานในชุมชน เป็นกลไกกลางในการเชื่อมโยง ประสานงาน เป็นเวทีกลางของเขตพื้นที่ มีการประชุมอย่างต่อเนื่อง มีการวางแผนร่วม จัดการร่วมประกาศอัตลักษณ์ของชุมชนต่อสาธารณะ มีการเชื่อมโยงความร่วมมือกับภาคีการพัฒนาที่เกี่ยวข้อง

^{๖๐} สัมภาษณ์ นายศักดิ์สิทธิ์ ศรีวิชัย, เกษตรจังหวัดน่าน, วันที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๖๖.

เนื่องจากวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของคนในชุมชนจะมีการพึ่งพาอาศัยกัน การช่วยเหลือกัน และมีน้ำใจ ต่อกันในหลายเรื่อง เช่น การให้ทุนการศึกษาแก่เยาวชนในชุมชน ร่วมกันจัดกิจกรรมตาม ประเพณีต่าง ๆ ด้วยเหตุนี้ กองทุนดังกล่าวจึงอาจนำไปต่อยอดพัฒนาชุมชนในหลาย รูปแบบทั้งการ พัฒนาอาชีพ พัฒนาต่อยอดผลิตภัณฑ์ การให้ทุนการศึกษา การช่วยเหลือผู้ยากไร้ แก้ปัญหาคน ว่างงาน ปัญหาน้ำประปาไม่ทั่วถึง การจัดกิจกรรมวันเด็ก กิจกรรมต่อต้านยาเสพติด กิจกรรมทาง ศาสนา ตลอดจนส่งเสริมกิจกรรมทางวัฒนธรรมและประเพณีในท้องถิ่น^{๖๑}

อีกทั้งการเสริมสร้างพลังให้ทุกภาคส่วนสามารถเพิ่มทางเลือกการใช้ชีวิตในสังคมและมี ส่วนร่วมในเชิงเศรษฐกิจสังคม ได้อย่างมีคุณค่าและศักดิ์ศรีให้ทุกคนสามารถแสดงออกทางความคิด อย่างสร้างสรรค์เพิ่มศักยภาพและขีดความสามารถของชุมชนในการจัดการปัญหาของชุมชนด้วย ตนเองสนับสนุนการรวมกลุ่มอาชีพที่สอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่ส่งเสริมให้ภาคเอกชน ภาค ประชาสังคมและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นพลังร่วมในการพัฒนาสังคมพัฒนามาตรฐานระบบ เสริมสร้างพลังทางสังคมให้ทุกคนสามารถแสดงออกทางความคิดอย่าง สร้างสรรค์โดยเรียนรู้เข้าใจ และปฏิบัติหน้าที่ความรับผิดชอบในฐานะประชาชนในชุมชนมีค่านิยมไม่ยอมรับการกระทำผิดและ การคอร์รัปชั่น ส่งเสริมการเปิดพื้นที่ในการแลกเปลี่ยนความรู้และแสดง ความคิดเห็น ที่แตกต่าง ในทางสร้างสรรค์และการเข้ามามีส่วนร่วมในองค์กรเพื่อการพัฒนาในระดับต่างๆ ส่งเสริมการมีส่วนร่วม ในกระบวนการพัฒนาชุมชนตั้งแต่ร่วมคิดร่วมตัดสินใจการกำหนดแนวทางและ การขับเคลื่อนไปสู่การ ปฏิบัติและร่วมตรวจสอบการดำเนินงานของภาครัฐและภาคีการพัฒนาต่างๆ รวมทั้งการสร้างโอกาส การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มเด็กเยาวชนสตรีผู้พิการหรือทุพพลภาพ ผู้สูงอายุ ผู้ด้อยโอกาสทางสังคม และคนยากจน

เพิ่มศักยภาพและขีดความสามารถของชุมชนในการจัดการปัญหาของชุมชน ด้วยตนเอง เน้นการกระจายอำนาจให้ชุมชน การมีส่วนร่วมในการบริหารงานกับท้องถิ่นการพัฒนา ศักยภาพของ ชุมชนท้องถิ่นให้เข้มแข็งโดยบทบาทของสถาบันการศึกษาในพื้นที่และการสนับสนุนสิทธิชุมชน พร้อม ทั้งให้มีการเชื่อมโยงแผนแม่บทชุมชนกับแผนระดับต่าง ๆ ในพื้นที่และระดับชาติรวมทั้ง ให้ชุมชน ท้องถิ่น สามารถเชื่อมโยงทิศทางการพัฒนาให้สอดคล้องกับบริบทการเปลี่ยนแปลงในมิติ ชุมชน แห่งการเรียนรู้ สร้างความใกล้ชิดทางสังคมวัฒนธรรมและปฏิสัมพันธ์กับชุมชนใกล้เคียง^{๖๒}

^{๖๑} สัมภาษณ์ นายวิรัตน์ ปราบทุกซ์, ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง, วันที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๖๖.

^{๖๒} สัมภาษณ์ ว่าที่ร้อยตรีไพฑูรย์ ศรีราจันทร์, พัฒนาการจังหวัดน่าน, วันที่ ๒๓ ธันวาคม ๒๕๖๖.

๒. การเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ยกกระดับเศรษฐกิจ และสร้างความมั่นคงทางรายได้

ระบบเศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่น ที่สามารถพึ่งตนเองภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ที่มีการช่วยเหลือเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน มีคุณธรรม และเป็นระบบเศรษฐกิจที่เอื้อให้เกิดการพัฒนา ด้านอื่นๆ ในพื้นที่ ทั้งเศรษฐกิจ สังคม ผู้คน ชุมชน วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติอย่างเข้มแข็งและยั่งยืนระบบเศรษฐกิจฐานรากหรือเศรษฐกิจชุมชน เป็นระบบเศรษฐกิจแนวราบที่ส่งผลและสร้างความสัมพันธ์ทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมระหว่างผู้คนในชุมชนท้องถิ่น มิใช่เป็นเฉพาะเศรษฐกิจแนวตั้งแบบปัจเจกแต่สามารถทำให้เกิดความร่วมมือ เกิดโอกาสและความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเศรษฐกิจร่วมของชุมชนกับเศรษฐกิจของปัจเจก เป็นระบบเศรษฐกิจที่มีลักษณะความร่วมมือเป็นหุ้นส่วนสร้างความสัมพันธ์ทั้งในชุมชนท้องถิ่นและในระดับที่กว้างขวางอื่น ๆ และภายนอกกรอบเศรษฐกิจฐานราก จะต้องมีแนวทางการพัฒนาและการจัดการโดยชุมชนท้องถิ่น ให้ครบวงจรมากที่สุด มีการสร้างทุนและกองทุนที่เข้มแข็ง มีการผลิตพื้นฐาน การแปรรูป การบริการ การตลาดการผลิตอาหาร และความจำเป็นพื้นฐานเพื่อการดำรงชีวิต การอยู่ร่วมกัน ทำให้ผู้คนและชุมชนท้องถิ่นโดยรวมสามารถพึ่งตนเอง มีรายได้มากกว่ารายจ่าย และสามารถพัฒนาเป็นผู้ผลิต ผู้สร้างงานบริการต่างๆ จากท้องถิ่นที่เข้มแข็ง สร้างสรรค์ หลากหลาย มีเอกลักษณ์ ทันสมัย และเชื่อมโยงกับระบบตลาดอย่างมีประสิทธิภาพระบบเศรษฐกิจฐานราก จะต้องมีความหลากหลาย พอเพียงเพื่อเปิดโอกาสและแบ่งปันให้คนทุกกลุ่มทุกวัยสามารถมีพื้นที่และมีโอกาสในการร่วมพัฒนา ได้อย่างผสมผสานและสร้างสรรค์^{๖๓} รวมทั้งสามารถเชื่อมโยงกับระบบเศรษฐกิจอื่น ๆ ได้อย่างดี อย่างมี ฉันทมิตรเป็นธรรม

โดยรูปแบบการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนจังหวัดน่าน สรุปลงได้ดังนี้^{๖๔}

๑) สร้างความเข้าใจให้ชัดเจนเกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากในพื้นที่ เพื่อพัฒนาคน พัฒนาระบบบริหารจัดการ แผนและการทำงานร่วม โดยนำข้อมูลมาวิเคราะห์ศักยภาพ ปัญหา ทุนด้านต่างๆ ของชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีระบบข้อมูลและชุดความรู้ศักยภาพของชุมชนที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ และนำไปสู่การจัดทำแผนชีวิตชุมชน หรือแผนแม่บทชุมชนทุกมิติ โดยกำหนดเป้าหมายการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ที่มาจากการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน และนำแผนไปปฏิบัติเพื่อการพัฒนาคน พัฒนาอาชีพ พัฒนาสวัสดิการ ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่เป็นรูปธรรมในชุมชน

๒) สร้างกลไกการจัดการร่วม โดยมีองค์ประกอบจากหลากหลายกลุ่ม หลากหลายอาชีพ หลากหลายช่วงวัยที่มีในพื้นที่ เชื่อมโยงประสานงาน มีการประชุมอย่างต่อเนื่อง มีการวางแผนร่วม

^{๖๓} สัมภาษณ์ นางศุภรดา กานดิศยากุล, องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) หรือ อพท., วันที่ ๒๓ ธันวาคม ๒๕๖๖.

^{๖๔} สัมภาษณ์ นายบัญชา โชติกำจร, ผู้อำนวยการสำนักงานด้านความยั่งยืน และพัฒนาชุมชน เครือเจริญโภคภัณฑ์จังหวัดน่าน, วันที่ ๒๓ ธันวาคม ๒๕๖๖.

จัดการ ร่วมประกาศอัตลักษณ์ของชุมชนต่อสาธารณะมีการเชื่อมโยงความร่วมมือกับภาคีการพัฒนาที่เกี่ยวข้อง

๓) เชื่อมโยงกลุ่มการผลิต การแปรรูป และการบริการในชุมชน เป็นเครือข่ายระดับตำบล เพื่อแลกเปลี่ยนสินค้า ความรู้ การต่อรอง ฯลฯ

๔) เชื่อมโยงกลุ่ม/เครือข่ายการผลิต การแปรรูปและการบริการเป็น เครือข่ายระหว่างตำบลหรือคลัสเตอร์ เพื่อการหนุนเสริมช่วยเหลือกันและกัน

๕) จัดความสัมพันธ์ในระดับตำบล เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนร่วมในระดับจังหวัด

๓. ใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นและทุนทางวัฒนธรรมอย่างรู้คุณค่า

คนในชุมชนรู้จักหวงแหน และใช้ทรัพยากรเท่าที่จำเป็นให้มีประสิทธิภาพสูงสุด ตั้งแต่การเลือกวัตถุดิบมาผลิต การบริโภคในครัวเรือน จนถึงการนำกลับมาใช้เป็นวัตถุดิบ ชุมชนก็สามารถใช้ทรัพยากรในการสร้างรายได้อย่างมีคุณค่า โดยนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาถ่ายทอดเป็นสินค้า หรือบริการที่สอดแทรกนวัตกรรมและความคิดสร้างสรรค์ และยึดการพึ่งพาตนเองเป็นสำคัญได้เช่นเดียวกัน โดยเทคโนโลยีที่เป็นภูมิปัญญาในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ โดยยึดความเป็นอัตลักษณ์ของพื้นที่ เป็นตัวบ่งชี้เฉพาะลักษณะบริบทของพื้นที่และภูมิ ปัญญาท้องถิ่นในทีนั้น ๆ ที่มีการถ่ายทอดและสืบทอดต่อกันมา ทั้งวัฒนธรรมและความเป็นของสังคม เชื่อมโยงถึงโครงสร้างทางสังคมที่มีความเกี่ยวพันกันในพื้นที่มีคุณลักษณะไม่ทั่วไปไม่เป็นสากล ดังนั้น การจะพัฒนาองค์ความรู้เศรษฐกิจฐานรากจำเป็นจะต้องดึงเอาอัตลักษณ์ของชุมชนมาสู่การพัฒนา และยกระดับนำมาสู่การสร้างมูลค่าร่วมกับการระดมความคิดที่จะดึงเอาศักยภาพชุมชนเข้ามา พัฒนาอัตลักษณ์ตนเองและเป็นช่องทางที่จะนำไปสู่การสื่อสารทางการตลาดซึ่งจะทำให้ผลิตภัณฑ์ หรือบรรจุภัณฑ์เกิดความโดดเด่นและแตกต่างนำไปสู่การสร้างแบรนด์ ทำให้สิ่งนั้นเป็นที่รู้จักจากภายนอกที่มีลักษณะไม่เหมือนกับที่อื่น จะทำอย่างไรให้เกิดความโดดเด่นจากผลที่เกิดจากการระดม ความคิดแล้วจะทำอย่างไรให้เกิดการสร้างความสำเร็จของลูกค้าหรือบุคคลภายนอกได้รับรู้ถึง ผลิตภัณฑ์ของชุมชนที่บ่งบอกถึงอัตลักษณ์พื้นที่นั้น^{๖๕}

และนำทรัพยากรนั้น มาการจัดการความรู้ให้เป็นระบบ ก็คือการวางโครงสร้างและขั้นตอนการเรียนรู้ เพื่อให้การถ่ายทอดความรู้มีประสิทธิภาพที่สมาชิกสามารถนำไปปฏิบัติต่อได้หรือถ่ายทอดซึ่งกันและกันได้เพื่อเตรียมความพร้อมในอนาคตในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ไม่ว่าจะเป็กระบวนการแปรรูป เทคนิคและวิธีการต่าง ๆ โดยมีขั้นตอนที่ถูกต้องเป็นระบบจะทำให้ไม่เกิดผลเสียหายในขั้นตอนการ ผลิตมีระบบเข้ามาควบคุมไม่ว่าจะเป็นทางด้านส่วนผสม การจัดการ การบรรจุภัณฑ์ผลิตภัณฑ์แต่ละ ประเภทที่มีความแตกต่างกัน จะทำอย่างไรให้ระบบมาควบคุมการดำเนินงาน

^{๖๕} สัมภาษณ์ นายวิรัตน์ ปรามทุกข์, ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง, วันที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๖๖.

ของแต่ละคนที่ปฏิบัติ ตามระบบ ดังนี้จะต้องจัดการความรู้ให้เป็นระบบไม่ว่าจะเป็นการถ่ายทอด การต่อยอด หรือเทคนิค ต่าง ๆ ให้สมาชิกทุกคนนำไปปฏิบัติได้ เช่น สูตรการผสมอาหารหรือเทคนิคการพัฒนาสูตรอาหาร ประเภท ต่าง ๆ ที่มีการเก็บความรู้อย่างเป็นระบบ เมื่อมีสมาชิกเข้ามารวมกลุ่มเพิ่มจำนวนมากก็จะ ไม่มีปัญหาในการถ่ายทอดความรู้เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ^{๖๖}

๔. กระจายรายได้อย่างทั่วถึง

หากชุมชนมีการจัดทำแผนพัฒนาชุมชน ซึ่งกำหนดเป้าหมายเพื่อให้ชุมชนท้องถิ่น มีความเข้มแข็ง ผู้จัดการตนเองที่ครอบคลุมทั้งด้านการพัฒนา สังคม เศรษฐกิจ และทรัพยากรสิ่งแวดล้อม เพื่อให้คนในชุมชนได้เห็นเป้าหมายการพัฒนาชุมชนร่วมกัน โดยมีกระบวนการสำรวจข้อมูลของตนเอง รู้จักตนเอง รู้จักท้องถิ่น นำมาจัดทำแผนปฏิบัติการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนท้องถิ่นในทุกด้านที่สอดคล้องกับปัญหาความเดือดร้อน ความต้องการ และสร้างโอกาสการพัฒนา ด้านต่าง ๆ ให้กับผู้คนในชุมชนท้องถิ่นของเราเอง ทั้งการแก้ไขปัญหาความยากจน หนี้สิน ที่ดินทำกิน ราคา ผลผลิตตกต่ำ การฟื้นฟูทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การจัดระบบสวัสดิการชุมชน ฯลฯ รวมถึงมีเป้าหมายชัดเจน และมีระบบจัดการร่วมกันเพื่อให้สามารถบรรลุเป้าหมายการพัฒนานั้น ๆ ก็ จะนำไปสู่การฟื้นฟูและพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอย่างเข้มแข็ง และยั่งยืน รวมถึงนำไปสู่การจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่นในที่สุด กระจายรายได้อย่างทั่วถึง ผู้การสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมให้ทุกคนในชุมชน มุ่งปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้มีฐานการพัฒนาที่ทั่วถึงและยั่งยืน พัฒนาเศรษฐกิจฐานรากที่มีความหลากหลายและแข็งแกร่งมากขึ้น ส่งเสริมการจัดสรรทรัพยากรให้เกิดความเป็นธรรม ปรับโครงสร้าง ทั้งระบบให้สนับสนุนการกระจายรายได้และเป็นเครื่องมือสร้างความเป็นธรรมในการจัดสรร ทรัพยากรและการถือครองทรัพย์สิน พัฒนาการใช้ประโยชน์เทคโนโลยีสารสนเทศและการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารในการพัฒนาอาชีพ ส่งเสริมบทบาทของภาคธุรกิจเอกชนในการเสริมสร้างความมั่นคง^{๖๗}

๕. การเชื่อมโยงเครือข่าย

สถานการณ์กลุ่มวิสาหกิจชุมชน OTOP หรือ แม้กระทั่ง SME ในประเทศไทย ซึ่งถือว่าเป็นกลุ่มงานที่จะรัฐบาลใช้กระตุ้นและขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก ดังนั้น แนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าวแบบยั่งยืน คือ การเสนอให้ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องพัฒนา/สนับสนุน/ส่งเสริมการใช้ห่วงโซ่คุณค่าใหม่ด้วย “การเปลี่ยนเส้นทางการ จัดการโลจิสติกส์” ของการพัฒนาผลิตภัณฑ์/บริการชุมชน พร้อมทั้งปรับ/เสริม/เปลี่ยนแนวคิดและ กระบวนการทำงานโดยกำหนดให้ “กระบวนการตลาด” เป็น

^{๖๖} สัมภาษณ์ ว่าที่ร้อยตรีไพฑูริย์ ศรีราชจันทร์, พัฒนาการจังหวัดน่าน, วันที่ ๒๓ ธันวาคม ๒๕๖๖.

^{๖๗} สัมภาษณ์ นายวิรัตน์ ปราบทุกข์, ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง, วันที่ ๒๒ ธันวาคม

ขั้นตอนแรกของการพัฒนาก่อนการนำนวัตกรรม องค์ความรู้ และงานวิจัย เข้าไปช่วยเพื่อยกระดับห่วงโซ่อุปทานเดิม ผ่านการทำงานอย่างมี ส่วนร่วมของทุกภาคส่วน มุ่งมั่นก้าวสู่เส้นทางการจัดการรูปแบบใหม่ที่มุ่งผลสัมฤทธิ์มากขึ้น^{๖๘}

กลุ่มชุมชนและกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดน่าน มีเครือข่ายในการดำเนินธุรกิจหลายเครือข่าย ได้แก่

๑) พันธมิตรที่ให้การสนับสนุนองค์ความรู้ ปัจจัยการผลิต และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ อาทิ เครือข่ายมหาวิทยาลัย หน่วยงานภาครัฐ เครือข่ายในท้องถิ่นอื่น ๆ แบ่งเป็นเครือข่ายภายในชุมชน ได้แก่ สหกรณ์การเกษตร และกศน. เป็นต้น เครือข่ายภายนอกของชุมชน ได้แก่ สถาบันการศึกษา และหน่วยงานภาครัฐอื่นๆ เครือข่ายเหล่านี้จะให้คำแนะนำที่มีประโยชน์ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ เช่น การขอคำปรึกษาและคำแนะนำในการยืดอายุและการเก็บรักษา ผลิตภัณฑ์ การปรับปรุงสูตรอาหาร การวางแผนการผลิตและจัดจำหน่าย รวมถึงการแก้ไขปัญหาอุปสรรคในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ เป็นต้น

๒) พันธมิตรในการศึกษาดูงานและจำหน่ายสินค้า อาทิ สถาบันการศึกษา ชุมชน ในระแวกใกล้เคียง หน่วยงานภาครัฐ กลุ่มเกษตรกรจากที่อื่น ๆ

๓) และพันธมิตรที่ส่งมอบวัตถุดิบและผู้จัดทำ ผลิตภัณฑ์ อาทิ เกษตรกรผู้เลี้ยงปลาในพื้นที่ หรือภายในชุมชนริมคลองบางมด เกษตรกรผู้ปลูกและจำหน่าย เครื่องสมุนไพร และกลุ่มคนในชุมชน^{๖๙}

^{๖๘} สัมภาษณ์ นางศุภรดา กานดิศยากุล, องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) หรือ อพท., วันที่ ๒๓ ธันวาคม ๒๕๖๖.

^{๖๙} สัมภาษณ์ นายศักดิ์สิทธิ์ ศรีวิชัย, เกษตรจังหวัดน่าน, วันที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๖๖.

๔.๔ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

ภาพที่ ๔.๒ สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัย “การพัฒนากลไกการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน” การวิจัยครั้งนี้ การวิจัยครั้งนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ มีระเบียบวิธีวิจัย คือ การวิจัยแบบมีส่วนร่วมและการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ผสมผสานเข้าด้วยกัน โดยเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็น และนำข้อมูลที่ได้มาใช้ในการวางแผน กำหนดวัตถุประสงค์รวบรวมข้อมูล ในการสร้างกระบวนการกระบวนการการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของจังหวัดน่านอย่างยั่งยืน มีเครื่องมือในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลหลัก เพื่อศึกษา กลไกการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน จากชุมชนต้นแบบจำนวน ๕ ชุมชน ประกอบด้วย ๑) วิสาหกิจชุมชนชีววิถี บ้านน้ำเกี๋ยน อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน ๒) ชุมชนบ้านใหม่ ชุมชนต้นแบบโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงวังไผ่ ตำบลนาไร่หลวง อำเภอสองแคว จังหวัดน่าน ๓) ชุมชนนิเวศวนเกษตรบ้านฟ้าเหนือ ตำบลป่าคาหลวง อำเภอบ้านหลวง จังหวัดน่าน ๔) ชุมชนนิเวศทำสวน บ้านพญาแก้ว ตำบลพญาแก้ว อำเภอเชียงกลาง จังหวัดน่าน ๕) ชุมชนนิเวศทำนา บ้านหนองผุก ตำบลเปือ อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดน่าน แล้วผู้วิจัยทำการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลเพื่อให้ได้มาซึ่งผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

การศึกษาชุมชนต้นแบบในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของจังหวัดน่าน พบว่า สภาพพื้นที่ของจังหวัดน่านส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ลาดชัน และมีข้อจำกัดทางด้านทรัพยากรสำหรับการผลิต ทางเกษตร ทำให้ทางเลือกระบบพืชมีจำกัด โดยรูปแบบการดำรงชีวิตทั้ง ๕ ชุมชนมีความคล้ายคลึงกัน คือ ชุมชนมีความเป็นเครือญาติ มีวัฒนธรรมดั้งเดิมที่สืบทอดกันต่อมา และมีกิจกรรมทางสังคมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง มีการสร้างและการปฏิบัติตามกฎระเบียบเพื่อการอยู่ร่วมกัน มีการรวมกลุ่มกันเพื่อสร้างความมั่นคง มีการจัดตั้งกองทุน กลุ่มอาชีพต่าง ๆ ในชุมชน เพื่อการผลิตและการพัฒนาชุมชน คราวเรือนมีการออมเงินในกลุ่มต่างๆ มีการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยน เรียนรู้ของคนในชุมชน ผสมผสานภูมิปัญญาในรูปแบบรวมทำ รวมกลุ่ม โดยศึกษาหาความรู้ การอบรม ศึกษาดู งาน ศึกษาจากผู้มีประสบการณ์ นอกจากนี้ ยังมีส่วนร่วมในการสืบทอดประเพณี วัฒนธรรม และภูมิปัญญา มีการเรียนรู้ ถ่ายทอด ประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นอีกด้วย

การศึกษากลไกการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน พบว่า ชุมชนถือเป็นหน่วยปฏิบัติซึ่งเป็นที่รวมของกลุ่มอาชีพและเครือข่ายต่าง ๆ มาร่วมกันจัดความสัมพันธ์ และสร้างความร่วมมือ โดยมีกระบวนการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากที่มาจากคนในชุมชนและหน่วยงานภาคีเครือข่าย เช่น การท่องเที่ยวโดยชุมชน วิสาหกิจชุมชน การแปรรูป การเกษตรชุมชน เป็นต้น โดยสามารถตอบสนองต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน ประกอบด้วย

๑. กลไกการวิเคราะห์ปัญหาของชุมชน การเข้าใจสภาพแวดล้อมละบริบทของพื้นที่และความต้องการของชุมชนให้ชัดเจนเสียก่อน เริ่มจากสำรวจปัญหาและความต้องการของชุมชน โดยการสำรวจข้อมูลทั้งในระดับครัวเรือน ระดับกลุ่ม เพื่อจัดทำฐานข้อมูลของชุมชนอย่างครบถ้วน และนำข้อมูลที่ได้อาวิเคราะห์ศักยภาพ ปัญหา อุปสรรค หรือต้นทุนทางทรัพยากร วัฒนธรรมท้องถิ่นต่าง ๆ ของชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีระบบข้อมูลรู้ถึงศักยภาพของชุมชนที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้

๒. กลไกการวางแผนชุมชน การจัดทำแผนชุมชน หรือแผนแม่บทชุมชน (สังคม วัฒนธรรม ประเพณี) ครอบคลุมด้านปัจจัยสี่ โดยกำหนดเป้าหมายการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากที่มาจากความร่วมมือของคนในชุมชน

๓. กลไกการพัฒนากิจกรรม มีการผลิตทางการเกษตรที่มีความหลากหลาย เพื่อให้มีรายได้ที่เพียงพอและลดความเสี่ยงจากปัจจัยการผลิตที่ไม่สามารถควบคุมได้ รวมทั้งการพึ่งพาและใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่ยังคงความสมบูรณ์อย่างยั่งยืน เพื่อการยังชีพและการสร้างรายได้ เช่น การแปรรูปข้าว การถักตอก ชุมชนนิเวศทำสวนบ้านพญาแก้ว มีกิจกรรมการผลิตที่สัมพันธ์กับการทำสวน เช่น การเลี้ยงผึ้ง การเผาถ่าน ขายท่อนฟืน และกลุ่ม อาชีพต่าง ๆ เพื่อสร้างรายได้ยามว่าง เป็นต้น

๔. การดำเนินกิจกรรม การดำเนินกิจกรรมในแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การเป็นชุมชนต้นแบบ เพื่อทำความเข้าใจและการศึกษาปัญหาของชุมชน จัดกิจกรรมฝึกอาชีพให้กับคนในชุมชน เช่น ลดพื้นที่การปลูกข้าวโพด ลด ละ เลิกการใช้สารเคมี มีการปรับพื้นที่ปลูกผักปลอดภัยเพื่อการบริโภคในชุมชนและขายผลผลิตออกไปยังพื้นที่ใกล้เคียง กระทั่งคนในชุมชนมีสุขภาพที่ดีขึ้น

๕. การประเมินผลกิจกรรม จากการศึกษาพบว่า การดำเนินกิจกรรมของชุมชนจังหวัดน่าน เกิดจากลักษณะการทำงานร่วมกันของชุมชนมีความสอดคล้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีการใช้เวทีการประชุมเพื่อให้ข้อมูลเพื่อเสนอปัญหาและความต้องการตลอดจนแนวทางการพัฒนา เศรษฐกิจชุมชนแก่หน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

รูปแบบกลไกการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน ประกอบด้วย ๑. สร้างกลไกการทำงานในระดับชุมชน โดยการจัดตั้งกลุ่มหรือวิสาหกิจชุมชน เพื่อจะได้รับความร่วมมือจากเครือข่ายเข้ามามีส่วนร่วมหลากหลายกลุ่ม ๒. การเสริมสร้างความเข้มแข็งของ

เศรษฐกิจฐานราก ยกกระดับเศรษฐกิจ และสร้างความมั่นคงทางรายได้ มีการสร้างทุนและกองทุนที่เข้มแข็ง มีการผลิตพื้นฐาน การแปรรูป การบริการ การตลาดการผลิต อาหาร และความจำเป็นพื้นฐานเพื่อการดำรงชีวิต การอยู่ร่วมกัน ทำให้ผู้คนและชุมชนท้องถิ่นโดยรวมสามารถพึ่งตนเอง มีรายได้มากกว่ารายจ่าย และสามารถพัฒนาเป็นผู้ผลิต ผู้สร้างงานบริการต่างๆ จากท้องถิ่นที่เข้มแข็ง สร้างสรรค์ หลากหลาย มีเอกลักษณ์ ทันสมัย ๓. ใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นและทุนทางวัฒนธรรมอย่างรู้คุณค่า คนในชุมชนรู้จักหวงแหน และใช้ทรัพยากรเท่าที่จำเป็นให้มีประสิทธิภาพสูงสุด ตั้งแต่การเลือกวัตถุดิบมาผลิต การบริโภคในครัวเรือน จนถึงการนำกลับมาใช้เป็นวัตถุดิบ ชุมชนก็สามารถใช้ทรัพยากรในการสร้างรายได้อย่างมีคุณค่า โดยนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาถ่ายทอดเป็นสินค้า หรือบริการที่สอดแทรกนวัตกรรมและความคิดสร้างสรรค์ ๔. กระจายรายได้อย่างทั่วถึง การสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมให้ทุกคนในชุมชน มุ่งปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้มีฐานการพัฒนาที่ทั่วถึงและยั่งยืน พัฒนาเศรษฐกิจฐานรากที่มีความหลากหลายและแข็งแกร่งมากขึ้น ส่งเสริมการจัดสรรทรัพยากรให้เกิดความเป็นธรรม ๕. การเชื่อมโยงเครือข่าย มุ่งหาพันธมิตรที่ให้การสนับสนุนองค์ความรู้ ปัจจัยการผลิต และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ อาทิ เครือข่ายมหาวิทยาลัย หน่วยงานภาครัฐ เครือข่ายในท้องถิ่นอื่น ๆ เป็นต้น

๕.๒ อภิปรายผล

การศึกษาชุมชนต้นแบบในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของจังหวัดน่าน พบว่า สภาพพื้นที่ของจังหวัดน่านส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ลาดชัน และมีข้อจำกัดทางด้านทรัพยากรสำหรับการผลิต ทางเกษตร ทำให้ทางเลือกระบบพีชมีจำกัด โดยรูปแบบการดำรงชีวิตทั้ง ๕ ชุมชนมีความคล้ายคลึงกัน คือ ชุมชนมีความเป็นเครือญาติ มีวัฒนธรรมดั้งเดิมที่สืบทอดกันต่อมา และมีกิจกรรมทางสังคมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง มีการสร้างและการปฏิบัติตามกฎระเบียบเพื่อการอยู่ร่วมกัน มีการรวมกลุ่มกันเพื่อสร้างความมั่นคง มีการจัดตั้งกองทุน กลุ่มอาชีพต่าง ๆ ในชุมชน เพื่อการผลิตและการพัฒนาชุมชน ครัวเรือนมีการออมเงินในกลุ่มต่างๆ มีการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยน เรียนรู้ของคนในชุมชน ผสมผสานภูมิปัญญาในรูปแบบรวมทำ รวมกลุ่ม โดยศึกษาหาความรู้ การอบรม ศึกษาดู งาน ศึกษาจากผู้มีประสบการณ์ นอกจากนี้ ยังมีส่วนร่วมในการสืบทอดประเพณี วัฒนธรรม และภูมิปัญญา มีการเรียนรู้ ถ่ายทอด ประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นอีกด้วย ซึ่งสอดคล้องกับ ทัศนคติ อธิปอนันต์ และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเพื่อการพึ่งตนเอง” ผลการวิจัยพบว่า บริบทชุมชนและสถานการณ์วิสาหกิจชุมชน คนในชุมชนประกอบอาชีพเกษตรเป็นหลัก แรกเริ่มเป็นกลุ่มอาชีพหรือกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร รวมกลุ่มกันเพื่อรับการสนับสนุนจากภาครัฐ ต่อรอง จัดซื้อปัจจัยการผลิต และขอสนับสนุนเงินทุน มีการรวมตัวแบบหลวมๆ สมาชิกไม่ค่อยมีส่วนร่วม มีเพียงผู้นำและแกนนำ

ดำเนินการเป็นหลัก บางส่วนรวมกลุ่มกันเพื่อหารายได้เสริมและใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ โดยทำกิจกรรมการผลิตและการแปรรูป มีทั้งการดำเนินการร่วมกันและแยกกันทำ เพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชนและตลาด จดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชนเมื่อปี ๒๕๔๘ และได้รับการประเมินศักยภาพอยู่ในระดับปานกลางถึงดี

ส่วนรูปแบบกลไกการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน พบว่าเริ่มต้นจากชุมชนต้องสร้างกลไกการทำงานในระดับชุมชน โดยการจัดตั้งกลุ่มหรือวิสาหกิจชุมชน เพื่อได้รับความร่วมมือจากเครือข่ายเข้ามามีส่วนร่วมหลากหลายกลุ่ม เพื่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ยกกระดับเศรษฐกิจ และสร้างความมั่นคงทางรายได้ มีการสร้างทุนและกองทุนที่เข้มแข็ง มีการผลิตพื้นฐาน การแปรรูป การบริการ การตลาดการผลิต อาหาร และความจำเป็นพื้นฐานเพื่อการดำรงชีวิต การอยู่ร่วมกัน ทำให้ผู้คนและชุมชนท้องถิ่นโดยรวมสามารถพึ่งตนเอง มีรายได้มากกว่ารายจ่าย และสามารถพัฒนาเป็นผู้ผลิต ผู้สร้างงานบริการต่างๆ จากท้องถิ่นที่เข้มแข็งสร้างสรรค์ หลากหลาย มีเอกลักษณ์ ทันสมัย โดยใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นและทุนทางวัฒนธรรมอย่างรู้คุณค่า คนในชุมชนรู้จักหวงแหน และใช้ทรัพยากรเท่าที่จำเป็นให้มีประสิทธิภาพสูงสุด ตั้งแต่การเลือกวัตถุดิบมาผลิต การบริโภคในครัวเรือน จนถึงการนำกลับมาใช้เป็นวัตถุดิบ ชุมชนก็สามารถใช้ทรัพยากรในการสร้างรายได้อย่างมีคุณค่า โดยนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาถ่ายทอดเป็นสินค้า หรือบริการที่สอดแทรกนวัตกรรมและความคิดสร้างสรรค์ ผลคือการกระจายรายได้อย่างทั่วถึง การสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมให้ทุกคนในชุมชน มุ่งปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้มีฐานการพัฒนาที่ทั่วถึงและยั่งยืน พัฒนาเศรษฐกิจฐานรากที่มีความหลากหลายและแข็งแกร่งมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับไพศาล มุ่งสมัคร และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการที่ประสบผลสำเร็จของกลุ่มเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ผลิตภัณฑ์สมุนไพร กลุ่มจังหวัดนครชัยบุรีรินทร์” ผลการวิจัยพบว่าองค์ประกอบสำคัญที่มีผลต่อความสำเร็จในการจัดการเครือข่ายวิสาหกิจที่สำคัญ ๓ อันดับแรก ได้แก่ การสร้างระบบการติดต่อสื่อสาร การผลิตสำรองเผื่อไว้ในช่วงฤดูกาลที่ขาดวัตถุดิบ และ การประสานงานเพื่อให้กลุ่ม/เครือข่ายบรรลุเป้าหมาย และ รูปแบบการจัดการที่ประสบผลสำเร็จประกอบด้วย ๔ ด้านสำคัญดังนี้ ๓.๑) ด้านการเงิน ก) เน้นการประเมินการบริหาร ข) เน้นการจัดหาแหล่งทุนภายนอก และค) เน้นความร่วมมือกำหนดระบบสวัสดิการกลุ่ม ๓.๒) ด้านผู้รับบริการ เน้นความพึงพอใจของสมาชิกเครือข่ายเกี่ยวกับระบบประสานงานเพื่อให้เครือข่ายบรรลุเป้าหมาย ๓.๓) ด้านกระบวนการบริหารจัดการภายใน ก) เน้นการให้บริการเกี่ยวกับระบบบัญชีที่เป็นมาตรฐาน ข) เน้นการสร้างเครือข่ายการสร้างระบบติดต่อสื่อสาร และ ค) เน้นประสิทธิภาพผลิตภัณฑ์เกี่ยวกับการกำหนดคุณสมบัติของวัตถุดิบ และการผลิตสำรองเผื่อฤดูกาลขาดวัตถุดิบ และ ๓.๔) ด้านการเรียนรู้และพัฒนา ก) เน้นองค์ความรู้เกี่ยวกับ เกณฑ์การเลือก/ตรวจสอบผู้ค้า การแบ่งปันแรงงานการตรวจสอบความต้องการซื้อวัตถุดิบ ข้อมูลผู้ค้าวัตถุดิบ วัสดุอุปกรณ์เกี่ยวกับการดำเนินงานของกลุ่ม

และ การร่วมปฏิบัติตามกฎหมายแรงงาน และ ข) เน้นฝึกทักษะเกี่ยวกับการพัฒนาทักษะให้กับสมาชิกเครือข่าย

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนากลไกการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน” ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

๕.๓.๑) ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้จะเห็นได้ว่า หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและชุมชนท้องถิ่นควรร่วมมือกันในการพัฒนาความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนอย่างต่อเนื่องและจริงจัง ควรคำนึงถึงการดำเนินกิจกรรมเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนให้มั่นคงและเกิดการเติบโตอย่างต่อเนื่อง ยั่งยืน เช่น การผลิตสินค้าด้วยทุนทางวัฒนธรรมของชุมชน การบริการการท่องเที่ยวด้วยทุนทางวัฒนธรรมชุมชน โดยผลผลิตที่เกิดขึ้นทำให้เกิดการกระจายรายได้แก่คนในชุมชนทุกกลุ่มอย่างเท่าเทียม ผลักดันให้เกิดการพัฒนาสินค้าของชุมชน และเกิดการหมุนเวียนรายได้สู่ชุมชนอย่างยั่งยืน

๕.๓.๒) ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

๑) ควรมีการศึกษาหรือเพิ่มเครือข่ายการมีส่วนร่วมในเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานรากยกระดับเศรษฐกิจ สังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้

๒) ควรมีการศึกษาด้านการพัฒนาศักยภาพทุนทางทรัพยากรและทุนทางวัฒนธรรมในการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชนอย่างมีส่วนร่วม เพื่อการพัฒนาอาชีพของประชาชน

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ:

ดารณี พานทอง. ทฤษฎีการจูงใจ (พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพฯ: ภาควิชาการโฆษณาและการประชาสัมพันธ์ การบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยรามคำแหง. ๒๕๓๒.

เทิดชาย ช่วยบำรุง. การท่องเที่ยวโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน, กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๐.

ประเวศ วะสี. ประชาคมตำบล, ยุทธศาสตร์เพื่อเศรษฐกิจพอเพียง ศีลธรรมและสุขภาพ, พิมพ์ครั้งที่ ๓ กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ดิชน. ๒๕๔๑.

ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม. ประชาคมตำบล หมายเหตุจากนักคิด สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๑.

พงศธร เกษสาลี, คู่มือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism Handbook), กรุงเทพฯ: โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ, ๒๕๔๓.

พจนา สนวนศรี. การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วม. กรุงเทพฯ: สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน, ๒๕๔๖.

ไพรัตน์ เดชะรินทร์. การจัดองค์กรประชาชน: เฉพาะกรณีของกรมการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๖.

ศิริณา จิตต์จรัส และณิศรา ประดิษฐ์ด้วง. โครงการบูรณาการบริหารจัดการงานพัฒนาองค์กรปกครองท้องถิ่นและชุมชนโดยวิธีการดำเนินงานที่ดีที่สุด (Best Practice) เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนในกลุ่มอาชีพสะพานไทยพัฒนาและกลุ่มอาชีพทำรูป ในอำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. พระนครศรีอยุธยา : สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาและสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. ๒๕๔๗.

ศรายุทธ์ บุรณ์เจริญ, จำนง หนูนิล และพัฒนัสสุดา สอนชื่อ, หนังสือเรียนสาระกับทักษะการดำเนินชีวิต รายวิชาเศรษฐกิจพอเพียง (ทช ๒๑๐๐๑) ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ฉบับ

- ปรับปรุง.** (กรุงเทพมหานครสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. ๒๕๕๔.
- สุเมธ ตันติเวชกุล, ดร. ๒๐๙ คำสอนพ่อเศรษฐกิจพอเพียง หนังสือเฉลิมพระเกียรติเฉลิมฉลองพระชนมายุ ๘๑ พรรษา. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา สถาบันลือธรรม. ๒๕๕๑.
- โสภณ สุภาพงษ์. เศรษฐกิจพอเพียง ทางรอดสังคมไทย. นิตยสาร สารคดีครอบครัว กันยายน ๒๕๔๑.
- เสรี พงศ์พิศ. ร้อยคำที่ควรรู้. กรุงเทพมหานคร : เจริญวิทย์การพิมพ์. ๒๕๔๗.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. **ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ ๒๑ เซ็นจูรี, ๒๕๕๑.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, **เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง**, พิมพ์ครั้งที่ ๒. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๕๔.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, **จากปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติ**, กรุงเทพมหานคร: บริษัท เพชรรุ่งการพิมพ์ จำกัด.
- สุขสรณ์ กันตะบุตร. **การศึกษาการประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในภาคธุรกิจ.** (กรุงเทพมหานคร: คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๐.
- สำนักวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร. **การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนสู่ความเข้มแข็ง กรณีดอกไม้ประดิษฐ์จากใบยางพารา**, สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร : กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. ๒๕๕๑.
- สัญญา วิวัฒน์. **ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม (พิมพ์ครั้งที่ ๓).** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๔๓.
- สัญญา วิวัฒน์. **ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม (พิมพ์ครั้งที่ ๓).** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๔๓.
- ศัสณีย์ ฉัตรคุปต์. **สิ่งแวดล้อมและการเรียนรู้ : สร้างสมองเด็กให้ฉลาดได้อย่างไร.** กรุงเทพฯ: องค์การค้าของคุรุสภา. ๒๕๔๕.
- ศิริชัย กาญจนวาสี. **ทฤษฎีการทดสอบแบบดั้งเดิม พิมพ์ครั้งที่ ๖.** กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๒.
- วีระ ไชยศรีสุข. **สุขภาพจิต (พิมพ์ครั้งที่ ๒).** กรุงเทพฯ: แสงศิลป์การพิมพ์. ๒๕๓๙.
- วิทยากร เชียงกุล. **จิตวิทยาในการสร้างความสุข.** กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สายธาร, ๒๕๔๘.
- อมรรัตน์ เกื้อกาญจน์. **วิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านสวนจันทร์ศรี.** นครศรีธรรมราช : วิทยาลัยการจัดการสังคม (วจส.) และมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์. ๒๕๔๘.

อภิชัย มงคล และคณะ. **ความสุขและสุขภาพจิตในบริบทของสังคมไทย**. สมาคมจิตแพทย์แห่งประเทศไทย, ๒๕๔๔.

(๒) ดุษฎีนิพนธ์/วิทยานิพนธ์/สารนิพนธ์/รายงานการวิจัย:

กาญจนา รอดแก้ว และคณะ. การศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน. **รายงานการวิจัย**. ปทุมธานี : สำนักงานศูนย์วิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ๒๕๖๓.

กันณกานต์ เมืองสนธิ. การพัฒนาการตลาดผลิตภัณฑ์ผ้าทอพื้นเมืองสำหรับนักท่องเที่ยวที่มายังศูนย์การค้าชุมชนในแนวเส้นทางระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก – ตะวันตก, **วิทยานิพนธ์ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการการท่องเที่ยว**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๗.

ขวัญกมล ดอนขวา, “การจัดการธุรกิจชุมชนบนพื้นฐานปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง”, **รายงานการวิจัย**, (สาขาวิชาเทคโนโลยีการจัดการสำนักวิชาเทคโนโลยีสังคม : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี, ๒๕๕๖.

ณัฐพร ดอกบุญนาค และธรรมาภรณ์ ทองคำนุช. “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวกรณีศึกษาชุมชนในตลาดร้อยปีสามชุกอำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี”. **รายงานการวิจัย**. กองทุนส่งเสริมการวิจัย, ๒๕๕๖.

พระครูปริยัติวิสุทธิคุณ และคณะ. **การใช้หลักพุทธศาสนาในการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนพึ่งตนเอง** **ลุ่มแม่น้ำมูล อำเภอดำรง อำเภอดำรง จังหวัดสุรินทร์**. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

ภัทรพล ใจเย็น. รูปแบบการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ในภาคเหนือตอนบน, **รายงานการวิจัย**, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙.

รัชฎาพร บุญเรือง. การพัฒนากลยุทธ์การตลาดผลิตภัณฑ์ผ้าทอพื้นเมืองลาวครั้งของกลุ่มแม่บ้านพุน้ำร้อน ตำบลด่านช้าง อำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรี, **รายงานการวิจัย**, มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร, ๒๕๖๑.

สุกัญญา อธิปอนันต์ และคณะ. “กลยุทธ์การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเพื่อการพึ่งตนเอง”, **รายงานวิจัย**, กรมส่งเสริมการเกษตร, ๒๕๕๐.

วสิษฐ์พล กุลพรม, การพัฒนากระบวนการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งตามหลักพุทธธรรมของเทศบาลตำบลต้นธง อำเภอเมืองจังหวัดลำพูน, **รายงานการวิจัย**, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน, ๒๕๖๐.

(๓) บทความ:

จำรัส ต้วงสุวรรณ และภัสสร ต้วงสุวรรณ. “การวิจัยและพัฒนาาระบบการจัดการเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชนอย่างเป็นระบบและยั่งยืน : การศึกษาการเพิ่พื้นที่ภาพบนกระดองปู หมู่บ้านสาขลา ตำบลนาเกลือ อำเภอยะรังสมุทรเจดีย์ จังหวัดสมุทรปราการ”. **วารสารเผยแพร่ความรู้ทางวิชาการและงานวิจัย**, ปีที่ ๑๕ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - ธันวาคม ๒๕๕๙).

ทวี วิชระเกียรติศักดิ์, “การสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนโดยพัฒนากลุ่มอาชีพในพื้นที่ องค์การบริหารส่วนตำบลพลสงคราม อำเภอนอนสูง จังหวัดนครราชสีมา”, **วารสารวิชาการบริหารธุรกิจ สมาคมสถาบันอุดมศึกษาเอกชนแห่งประเทศไทย ในพระราชูปถัมภ์ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี**, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - มิถุนายน ๒๕๕๙).

ไพศาล มุ่งสมัคร และคณะ, “รูปแบบการจัดการที่ประสบผลสำเร็จของกลุ่มเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์สมุนไพร กลุ่มจังหวัดนครชัยบุรีรินทร์”, **วารสารสมาคมนักวิจัย**, ปีที่ ๑๘ ฉบับที่ ๓ (กันยายน - ธันวาคม ๒๕๕๖).

สมนึก เอื้อจิระพงษ์พันธ์ และคณะ, “นวัตกรรม: ความหมาย ประเภท และความสำคัญต่อการเป็นผู้ประกอบการ”, **วารสารบริหารธุรกิจ**, ปีที่ ๓๓ ฉบับที่ ๑๒๘ (ตุลาคม-ธันวาคม ๒๕๓๓).

สุภัทรา บุญปัญญาโรจน์. “ภาวะบริโภคนิยมของวัยรุ่นไทย: ปัจจัยผลักดันสู่สังคมไทย”. **วารสารรามคำแหง**, ฉบับมนุษยศาสตร์ ปีที่ ๒๗ ฉบับที่ ๑ (มกราคม ๒๕๕๐).

แสน กীরตินวนันท์ และวรวิภา โธมรัตน์พันธ์. “ความเข้มแข็งของสวัสดิการชุมชนบนอัตลักษณ์ความเป็นเงินกรณีศึกษาชุมชนโป้เป้”, **วารสารการเมืองการปกครอง**, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒ (มีนาคม - สิงหาคม ๒๕๕๘).

อินท์ชลิตา วัชรจิระโชติ, “การศึกษาเปรียบเทียบการจัดการวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผลิตผ้าไหม อำเภอบ้านเขว้า และกลุ่มผลิตผ้าไหม อำเภอกอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ”, **วารสารวิชาการบริหารธุรกิจ สมาคมสถาบันอุดมศึกษาเอกชนแห่งประเทศไทย (สสอท.)**, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม - ธันวาคม ๒๕๕๖).

(๔) สื่ออิเล็กทรอนิกส์:

กรมพัฒนาชุมชน. **การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากตามยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี**. ม.ป.ป., แหล่งที่มาออนไลน์: https://district.cdd.go.th/khowang/wp-content/uploads/sites/531/2019/09/128785_ยุทธศาสตร์ชาติ๒๐ปีกับเศรษฐกิจฐานราก01-1.pdf [๒๙ มีนาคม ๒๕๖๖].

กรมการส่งเสริมการเกษตร .“ร่างยุทธศาสตร์วิสาหกิจชุมชน”. (ระบบออนไลน์) แหล่งที่มา
<http://www.doae.go.th/indexhome.asp>. [๒๙ มีนาคม ๒๕๖๖].

ศูนย์นวัตกรรมเพื่อพัฒนาระบบราชการไทย, **ความหมายของนวัตกรรม**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา:
<https://www.opdc.go.th/psic/main.php?url=content&gp=๑&mn=๓> [๙ ตุลาคม
๒๕๖๕].

๒. ภาษาอังกฤษ

Bessant, J. & Tidd, J., **Innovation and Entrepreneurship**, Entrepreneurship, (Westsex:
John Wiley & Sons Ltd., 2007.

Throsby, D. **The economics of cultural policy**. Cambridge, UK: Cambridge University
Press. 2010.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

รายนามผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

รายนามผู้ให้ข้อมูลหลัก

ผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวนทั้งสิ้น ๑๕ รูป/คน แบ่งเป็น ๒ กลุ่มใหญ่ ดังนี้

๑) ตัวแทนสมาชิกชุมชนต้นแบบ จำนวน ๑๐ คน ประกอบด้วย

๑) ชูศิลป์ สารรัตน์	วิสาหกิจชุมชนชีวีวิถี
๒) ศิรินันท์ สารมณฐี	วิสาหกิจชุมชนชีวีวิถี
๓) นางลำไย สุฤทธิ์	ชุมชนบ้านใหม่
๔) นายสรพงษ์ ปัตติอนันต์	ชุมชนบ้านใหม่
๕. นายชัยวัฒน์ อุดคำอ้าย	บ้านพี่เหนือ
๖) นายศักดิ์ดา ศรีเทพ	บ้านพี่เหนือ
๗) นางพอง พงษ์ขัน	ชุมชนนิเวศทำสวน บ้านพญาแก้ว
๘) นายสาย ขอดเตชะ	ชุมชนนิเวศทำสวน บ้านพญาแก้ว
๙) เครือวัลย์ สุโรป็น	ชุมชนนิเวศทำนา บ้านหนองผูก
๑๐)	

๒) ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง คือ เกษตรจังหวัดน่าน พัฒนาชุมชนจังหวัดน่าน อพท.น่าน สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง และสำนักงานด้านความยั่งยืน จำนวน ๕ คน

๑) นายวิรัตน์ ปราบทุกข์	ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง
๒) นายศักดิ์สิทธิ์ ศรีวิชัย	เกษตรจังหวัดน่าน
๓) ว่าที่ร้อยตรีไพฑูรย์ ศรีราจันทร์	พัฒนาการจังหวัดน่าน
๔) นางศุภรดา กานดิศยากุล	องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) หรือ อพท.
๕) นายบัญชา โชติกำจร	ผู้อำนวยการสำนักงานด้านความยั่งยืน และพัฒนาชุมชน เครือเจริญโภคภัณฑ์จังหวัดน่าน

ภาคผนวก ข
หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลวิจัย/
ขอความอนุเคราะห์การสัมภาษณ์

ที่ อว ๘๐๕๒/ ว๘๖

วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ
สยามบรมราชกุมารี
อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน ๕๕๐๐๐

๒๐ ธันวาคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ลงพื้นที่เก็บข้อมูลวิจัย

เจริญพร .....

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถาม/สัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูลวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย นายธัชพล ยรรรยงค์ อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนากลไกการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน” ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน

เพื่อให้การดำเนินการศึกษาวิจัยเรื่องดังกล่าว เป็นไปด้วยความเรียบร้อยตามวัตถุประสงค์ วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน เฉลิมพระเกียรติฯ จึงขอความอนุเคราะห์ลงพื้นที่เก็บข้อมูลวิจัยในพื้นที่ชุมชนของท่าน รายละเอียดตามสิ่งที่ส่งมาด้วยนี้

จึงเจริญพรมมาเพื่อโปรดพิจารณาและขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

(พระชยานันท์มุนี, รศ.ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครน่าน เฉลิมพระเกียรติฯ

ภาคผนวก ค
แบบสอบถาม/แบบสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรื่อง “กลไกการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน”

คำชี้แจง : ขอความกรุณาตอบแบบสัมภาษณ์ตามความเป็นจริงที่ผู้สัมภาษณ์ได้สอบถาม ซึ่งข้อมูลที่ได้จะแปลผลเฉพาะในภาพรวมเท่านั้น ไม่มีผลกระทบต่อท่านเป็นรายบุคคลแต่ประการใด

โดยแบบสัมภาษณ์ชุดนี้แบ่งออกเป็น ๓ ส่วน ประกอบด้วย

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปผู้ให้สัมภาษณ์

ส่วนที่ ๒ กลไกการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน

ส่วนที่ ๓ ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อ/นามสกุล.....

อายุ.....วุฒิการศึกษา.....ภูมิลำเนา.....

ตำแหน่งหน้าที่ปัจจุบัน.....

ระยะเวลาอาศัยในชุมชน (ปี).....

เบอร์โทรติดต่อผู้ให้สัมภาษณ์.....

วันที่ให้สัมภาษณ์.....

ส่วนที่ ๒ ประเด็นการสัมภาษณ์เกี่ยวกับกลไกการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน

๒.๑ ท่านคิดว่า ในชุมชนของท่าน มีศักยภาพในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก อะไรบ้าง ?

.....
.....
.....

๒.๒ ท่านคิดว่า กลไกการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนท่าน ก่อให้เกิดการพัฒนาศักยภาพของชุมชนอย่างไรบ้าง ?

.....
.....
.....

๒.๓ ท่านคิดว่า กิจกรรมที่ก่อให้เกิดการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากของชุมชน มีอะไรบ้าง ?

.....
.....
.....

๒.๔ ท่านคิดว่าปัญหา และอุปสรรค ที่ทำให้เกิดกลไกการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากของชุมชน มีอะไรบ้าง ?

.....
.....
.....

ส่วนที่ ๓ ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

.....
.....

คณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ที่ท่านให้ความอนุเคราะห์การสัมภาษณ์
เพื่อประโยชน์ทางวิชาการในครั้งนี้